

Aura Kuitunen

**PK-YRITYKSET YRITYSVASTUUN
TOTEUTTAJINA YMPÄRISTÖTEOIN**
Tapaustutkimus Ylennys-hankkeesta

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2020

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO, Johtamisen ja talouden tiedekunta, Hallintotiede, Pro gradu -seminaari – ja tutkielma 2020, 40 op

KUITUNEN, AURA: Pk-yritykset yritysvastuun toteuttajina ympäristöteoin – tapaustutkimus Ylennys-hankkeesta
Pro gradu -tutkielma 74 sivua, 2 liitettä (3 sivua)
Tutkielman ohjaaja: Jan-Erik Johansson

Syyskuu 2020

Avainsanat: yritysvastuu, ympäristövastuu, pienet ja keskisuuret yritykset, ympäristöjohtaminen

Tässä hallintotieteiden pro gradu –tutkielmassa pureudutaan yritysvastuuseen ja sen toteutumiseen erityisesti ympäristötekojen kautta pk-yrityksissä eli pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli: mitkä tekijät ovat saaneet hankkeeseen osallistuneet pk-yritykset ja tapahtumat ryhtymään ympäristötekoihin yli lain määrittämien velvoitteiden? Tämän alakysymyksenä oli: minkälaisia kokemuksia osallistujilla on ollut hankkeesta? Toisena tutkimuskysymyksenä oli: mikä vaikutus pk-yrityksillä on yritysvastuun toteuttajina ympäristöteoin? Tutkimus esittelee myös haastateltavien näkemyksiä siitä, mitkä tekijät voivat olla esteenä ympäristötekojen tekemiselle, erityisesti pk-yrityksissä.

Ilmiötä lähestytään laadullisella tapaustutkimuksella vuosina 2018 ja 2019 toimineesta, Ekokumppanit Oy:n koordinoimasta Ylennys-hankkeesta. Hanke auttoi yhteensä 19 pirkanmaalaista pk-yritystä lisäämään ympäristötekoja arkeensa joko ottamalla käyttöön ympäristötekoja ohjaavan ympäristöjärjestelmän tai reflektoiden omaa toimintaansa suhteessa ympäristöjärjestelmän oppeihin.

Tutkimusta varten haastateltiin asiantuntijahaastatteluna kaksi hankkeen järjestäjäpuolen toimijaa sekä yhteensä yhdeksän hankkeeseen osallistuneen yrityksen edustajaa. Varsinaiset haastattelut tehtiin teemahaastatteluina ja yhtä lukuun ottamatta yksilöhaastatteluina. Haastatteluiden sanatarkan litteroinnin jälkeen aineisto analysoitiin aineisto-ohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksen teoriaosuus koostuu täten pääosin aineistosta esiin nousseista käsitteistä ja ilmiöistä.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että ympäristötekojen lisäämisen takana olleita motiiveja olivat kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset sekä tulevaisuuden vaatimusten ennakointi, mihin liitettiin halu olla edelläkävijä. Hankkeesta seuranneisiin positiivisiin vaikutuksiin liitettiin ympäristötekojen raamittaminen, taloudelliset säästöt, asenteiden muuttuminen sekä ympäristöön liittyvän oman toiminnan tarkastelun ja asiantuntijuuden lisääntyminen. Mahdollisiin esteisiin ympäristötekoihin ryhtymiselle nimettiin resursseihin, tahtotilaan ja vallan henkilöitymiseen liittyvät kysymykset. Pk-yritysten ympäristötekojen vaikutus koettiin merkittäväksi. Pienienkin tekojen tärkeyttä korostettiin, etenkin kumuloituvien vaikutusten kautta. Tutkimus esittää, että Ylennys-hankkeeseen osallistuneiden yritysten kaltaisia edelläkävijöitä ja esimerkkinä toimijoita tarvitaan, mutta ympäristövastuun tulisi ennen kaikkea olla jaettava kaikkien yhteiskunnan toimijoiden kesken. Perusteena ympäristötekojen tekemiselle nähdään yritysten asiantuntijuus omasta toiminnastaan, mikä mahdollistaa myös sidosryhmien asenteisiin vaikuttamisen esimerkiksi vaihtoehtoisia tuotteita tai palveluita tarjoamalla.

Jatkotutkimusaiheena esitetään tutkia työelämään astuvien nuorten käsityksiä yritysvastuusta ja sen vaikuttamisesta työnantajan valintaan. Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi syventyä ympäristötekoja estäviin tekijöihin laatimalla vertailututkimus yrityksiin, jotka eivät lähteneet mukaan Ylennys-hankkeeseen.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
3 YMPÄRISTÖVASTUULLISUUDEN TAUSTALLA.....	9
3.1 YMPÄRISTÖVASTUULLISUUDEN RANTAUTUMINEN SUOMEEN	9
3.2 YRITYKSIÄ VELVOITTAVA YMPÄRISTÖLAINSÄÄDÄNTÖ.....	11
4 YRITYKSET VASTUUTYÖN TEKIJÖINÄ.....	13
4.1 CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY	14
4.2 YMPÄRISTÖVASTUULLISUUDEN SUHDE TALOUDELLISEEN HYÖTYYN	16
4.3 SIDOSRYHMÄVASTUU	17
5 PK-YRITYSTEN KEINOT LISÄTÄ YMPÄRISTÖTEKOJA.....	20
5.1 YMPÄRISTÖJOHTAMINEN	21
5.2 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT.....	24
5.3 SISÄINEN JA ULKOINEN VIESTINTÄ YMPÄRISTÖTEOISTA	27
6 TUTKIMUKSEN KOHDE JA TUTKIMUSAINEISTO	29
6.1 YLENNYS-HANKE	29
6.2 EKOUMPPANEIDEN ESIHAASTATTELU SEKÄ YLENNYS-HANKKEEN VARSINAISET HAASTATTELUT	31
7 TUTKIMUSOTTEET JA -MENETELMÄT	35
7.1 KVALITATIIVINEN TAPAUSTUTKIMUS	35
7.2 TEEMAHAASTATTELU	36
7.3 AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	37
7.4 TUTKIMUKSEN VALIDITEETTI JA RELIABILITEETTI.....	40
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	43
8.1 MOTIVAATIOTEKIJÄT YMPÄRISTÖTEKOJEN LISÄÄMISEN TAUSTALLA	45
8.1.1 Kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset.....	45
8.1.2 Tulevaisuuden vaatimusten ennakointi	47
8.1.3 Jarruttavia tekijöitä ympäristötekoihin ryhtymisessä.....	48
8.2 HANKKEESTA SEURANNEET POSITIIVISET VAIKUTUKSET	49
8.2.1 Asiantuntijuuden ja oman toiminnan tarkastelun lisääntyminen.....	50
8.2.2 Asenteiden muuttuminen.....	53
8.2.3 Ympäristötekojen raamittaminen	55
8.3 PIENTEN TEKOJEN VAIKUTUS JA PK-YRITYSTEN KUMULOITUVAT YMPÄRISTÖTEOT	56
8.3.1 Jaettu vastuu	57
8.3.2 Henkilöstön osallistamisella innovatiivisuutta ympäristötekoihin	59
8.3.3 Lähtötilanteen vaikutus	60
8.3.4 Ympäristötekojen ylläpitäminen ja niihin kannustaminen	62
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	64
9.1 TUTKIMUKSEN TULOSTEN TARKASTELU	64
9.2 JATKOTUTKIMUSKYSYMYKSET.....	74
10 LÄHTEET.....	75
11 LIITTEET	81
LIITE 1. VIESTI YRITYKSILLE.....	81
LIITE 2. TEEMAHAASTATTELUIDEN RUNGOT.....	82

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Syklin kuvaus ympäristöjärjestelmän rakentamisesta.....	30
Kuvio 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen.....	39
Kuvio 3. Tutkimuksen tulokset.	44
Kuvio 4. Ympäristötekojen kumuloitumisen kiertokulku.....	69

1 JOHDANTO

Tämä luku pitää sisällään tutkimusten lähtökohtien sekä tutkimuksen tekemiseen johtaneen tutkimusaukon esittelyn. Johdannossa tutustutaan lisäksi ilmiön aikaisempaan tutkimukseen sekä esitellään tutkimustehtävä- ja kysymykset. Lopuksi käydään läpi tutkimuksen rakenne.

Vastuullisuus ja liiketoiminta eivät aina kohtaa, sillä jatkuvan talouskasvun ajattelun myötä liikevoitot menevät usein kestäväen kehityksen sekä eettisen kysymysten edelle (Daly, Cobb & Cobb 1994, 1–15). Tähän ajattelutapaan on kuitenkin erityisesti sidosryhmien mielipiteiden vaikutuksesta alkanut ujuttautua oivallus siitä, että vastuullisuusteot saattavat myös edesauttaa liiketoimintaa ja tuottaa voittoa (esim. Martínez-Martínez, 2017, 23; Shahedul Quader, Kamal & Hassan 2016, 159). Pelkät taloudelliset syyt vastuullisuustekojen takana eivät kuitenkaan välttämättä takaa niiden pysyvyyttä (Branum, Cepeda, Howsmon & Zhuplev 2013, 153). Yhteiskunnallisen vastuun toteuttaminen sekä ympäristötekojen sisällyttäminen yrityksen arvoihin voidaan nähdä kestävämpinä vastauksina yritys vastuun (engl. Corporate social responsibility) ylläpitämiseen (Ionescu-Somers 2010, 17). Ylennys-hankkeessa toimineen asiantuntijan mukaan ympäristötyöhön ryhtyminen on eräällä tapaa “muurahaispesään sohaistemista” totuttujen toimintatapojen ravistelun myötä. Miksi tällaiseen muutokseen halutaan ryhtyä ja mitä hyötyjä hankkeeseen osallistuneet yritykset ovat kokeneet saaneensa hankkeesta?

Sytä sille, miksi kaikki eivät tee ilmastotekoja tai ota niihin kantaa, on monia. Konkreettisten toimien aloittamisen esteenä voidaan nähdä esimerkiksi resurssien puuttuminen, viitsimättömyys ja ilmastonmuutoksen kieltäminen. Kysymys siitä, miten yritykset saataisiin sitoutettua vastuun toteuttamiseen ympäristötekojen kautta, jos ilmastonmuutoksen kysymysten ei koeta vaikuttavan omaan elämään, on mielenkiintoinen. Doane ja Abasta-Vilaplana (2005, 28) esittävät, että pakolliset yrityksiä koskevat säätelyt tai sosiaalinen merkintä (engl. social labeling) olisivat ainoat aidosti tehokkaat keinot markkinoiden kestäväen toiminnan varmistamiseen. Eri asia on se, minkälaisia reaktioita pakottavan lainsäädännön lisääminen yrityksissä herättäisi.

Kimmokkeena aiheen valinnalle on toiminut erittäin ajankohtainen aihe – ilmastonmuutos. BIOS-tutkimusyksikön johtaja Paavo Järvensivun sanoin: *"ihmiset ovat heräämässä siihen, ettei talouden tule ohjata ihmisiä ja yhteiskuntaa, vaan se on työkalu, jota voimme käyttää tavoitteiden*

saavuttamiseksi. – – Kun ihmiset ottavat ilmastonmuutoksen torjumisen enemmän asiakseen henkilökohtaisessa elämässään, he vaativat myös päätöksentekijöiltä ja työnantajiltaan jotain." (Tutkija ilmastonmuutoksesta, Yhteishyvä 5/19; ks. myös Akavan selvitys 11.7.2019). Ilmastonmuutoksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ilmakehään päässeiden "kasvihuonekaasujen" aiheuttamaa ilmaston lämpenemistä (Houghton 2002, 1). Ilmaston lämpeneminen on aiheuttanut mittavia muutoksia luonnonympäristölle, mikä on luonnollisesti vaikuttanut ihmisten toimintaan. Ilmastonmuutoksen ja biodiversiteetin teemat tarvitsevat yhä enemmän huomiota tulevaisuudessa (Olkkonen ja Quarshie (2019, 114).

Ilmastonmuutoksesta puhutaan paljon maailmanlaajuisesti ja siihen ovat tarttuneet likimain kaikki kansainväliset toimijat. Esimerkiksi YK julkaisi vuonna 2015 Kestävän kehityksen tavoitteet, jotka sisältävät kaiken kaikkiaan 17 tavoitetta, jotka tulisi toteutua vuoteen 2030 mennessä. Kolmastoista tavoite on "Ilmastotekoja" ja vuonna 2019 aiheesta järjestettiin jälleen suuri tapahtuma, jossa pyrittiin selvittämään konkreettisia keinoja ilmastonmuutoksen hidastamiseksi. (YK kestävän kehityksen tavoitteet.)

Ympäristömuutosten vaikutukset ulottuvat biologisten, kemiallisten ja fysiologisten muutosten lisäksi poliittisten, taloudellisten, kulttuuristen sekä sosiaalisten osa-alueiden sisälle (Kallio 2001, 5). Tämä monipuolisuus ja hybridisyys tekee luonnonympäristöön liittyvistä seikoista enemmän kuin relevantin tutkimusaiheen myös hallintotieteissä. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat muutokset luonnonympäristössä asettavat todella suuria muospaineita organisaatioille nyt ja tulevaisuudessa. Näihin asioihin syventyminen, varautuminen ja ennaltaehkäiseminen kannattaa.

Erityisesti nuoret ovat sisäistäneet sen, että ilmastonmuutos vaikuttaa heidän tulevaisuuteensa. Konkreettisimpina esimerkkeinä siitä voidaan nähdä kansalaisaktivismi, kuten nuorten ilmastolakko (ks. Yle uutiset 27.9.2019). Syntynyt ilmastoahdistuksen käsite voidaan myös nähdä yhtenä ilmastonmuutoksen vaikutuksista kansalaisiin. Ilmiö on politisoitunut yhä jyrkemmin ja ihmiset janoavat konkreettisia toimia. Perinteisesti on nähty, että ilmastopolitiikasta vastuussa ovat kansallisvaltiot ja ylikansalliset toimivat kuten Euroopan Unioni (EU) ja Yhdistyneet Kansakunnat (YK) (Kallio 2001, 48). Tähän mennessä tehdyt toimet ovat kuitenkin vähäisiä ja tavoitteisiin ei ole monilta osin päästy. Esimerkiksi tieteeseen pohjautuvan informaation jakamiseen tähtäävän Intergovernmental Panel on Climate Change:n (IPCC) vuoden 2019 erikoisraportti kertoo synkkää kuvaa siitä, mitä 1.5 °C ilmaston lämpeneminen tuo tullessaan (IPCC erikoisraportti).

Markkinaehtoisesti pyörivillä, erityisesti monikansallisilla yrityksillä, on yhteiskunnassa todella paljon valtaa (Byerly 2005, 122–123, 131). Miksi ne eivät käyttäisi vaikutusvaltaansa ilmastonmuutoksen hidastamiseen? Yritysten ja organisaatioiden vihertymisen (engl. greening) tarve on tunnistettu jo vuosituhaten alussa, mutta tällöinkin jäivät uupumaan yritysten konkreettiset teot ekologiseen vastuuseen siirtymisestä (esim. Kallio 2001, 14, 18). Yritysvastuulla tarkoitetaan niitä vastuullisia toimia, joita yritykset tekevät tarkoituksenaan vaikuttaa yhteiskuntaan positiivisella tavalla. Yritykset ovat huomanneet ekologisuuden trendin nousemisen ja kuluttajakäyttäytymisen suunnan kehittymisen muutokset reagoiden siihen muun muassa lisäämällä arvoihinsa lauseita, joissa korostetaan sanoja kuten ilmastoystävällisyys ja luonnonmukaisuus. Miten varmistetaan, ettei ilmastonmuutoksesta puhuminen ole vain viherpesua, trendillä ratsastamista ja tuotteisiin printattuja houkutussanoja?

Yritysvastuuseen liittyvä lainsäädäntö on viime aikoina tiukentunut, eikä ympäristötekoihin ryhtyminen ole välttämättä vapaaehtoisuuteen perustuvaa (esim. Munkelien, Goyer & Fratzak 2005, 183). Suomessa astui vuoden 2016 lopussa voimaan EU-direktiivin mukainen velvollisuus yli 500 henkilöä työllistäville pörssiyrityksille, pankeille sekä vakuutusyhtiöille raportoida taloudellisen tiedon lisäksi myös sosiaalisesta- sekä ympäristövastuusta (laki kirjanpitolain muuttamisesta 1376/2016). Tämän suuntainen kehityskulku voi olla odotettavissa myös pienille ja keskisuurille yrityksille (pk-yrityksille) ja onkin mielenkiintoista tutkia, ovatko sen kokoluokan yritykset varautuneet toiminnassaan myös tähän asiaan ympäristötekojaan tarkastelemalla. Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti pk-yritykset ovat enintään 250 henkilöä työllistäviä ja enintään 50 miljoonan euron vuosiliikevaihdon omaavia yrityksiä (Tilastokeskus 2020). Tämän tutkimuksen tapauskohteena oleva Ylennys-hanke on hyvä esimerkki kanavasta, josta jo nyt ympäristötietoisia pk-yrityksiä voi tavoittaa.

Ilmiöön liittyvä aikaisempi tutkimus

Ympäristöstä, yrityksistä sekä vastuukysymyksistä löytyy paljon tutkimustietoa. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa aihetta ovat käsitelleet pro gradu- tutkielmissaan Tuulia Purola vuonna 2010 aiheella *Yritykset ilmastotyön tekijöinä: motiivit, mahdollisuudet ja esteet* ja Henna Kahra vuonna 2015 aiheella *Ilmastonmuutos ja arvojohtaminen yrityksessä - ympäristötietoisien johtajien käsityksiä*. Ympäristö- ja johtamiskysymykset voidaan nähdä monitieteellisinä teemoina, sillä niihin kytkeytyvät muun muassa johtamisen-, psykologian-, sosiologian- sekä talouden teemat (Kallio 2001, 24). Aiheeseen tutustuessaan huomaakin, että sitä on melkein mahdotonta käsitellä kattavasti vain yhden tieteenalan kautta.

Bansal ja Roth (2000, 717) tutkivat Isossa-Britanniassa ja Japanissa 53 yrityksen motivaatiotekijöitä ekologiseen toimintatapaan. He lähtivät selvittämään, miksi jotkut yritykset toteuttavat ekologisia aloitteita, kun toiset eivät täyty edes lain velvoitteita. Motiiveista uskottiin saavan tietoa muun muassa markkinoiden ohjaamista varten tutkijoiden, johtajien ja vaikuttajien (engl. policy makers) käyttöön. Tutkimuksessa esiteltiin kolme yläluokkaa yrityksen ekologiseen toimintaan positiivisesti vaikuttavista asioista: kilpailu, lainsäädäntö sekä ympäristövastuu. Näihin motivaatiotekijöihin nähtiin vaikuttavan toimialan yhtenäisyys (field coherence), asian keskeisyys sekä yksilön huoli. Aikaisemmissa tutkimuksissa löydettyiksi vihertymisen syiksi on lueteltu sääntelyn noudattaminen, kilpailullinen etu, sidosryhmien painostus, kriittiset tapahtumat sekä korkeimman johdon aloite. (Bansal & Roth, 2000, 717.)

Yritysvastuuseen liittyvät empiiriset tutkimukset ja ympäristövastuun raportoinnin selvitykset ovat keskittyneet pääasiassa suuriin, sektoreita halkaiseviin tutkimuskohteisiin (Salzmann, Ionescu-Somers & Steger 2005, 30; Munkelien ym. 2005, 186; Das, Rangarajan & Dutta 2020, 113; Dias, Rodrigues, Craig & Neves, 2019, 137). Tämä on saattanut jättää sektorikohtaisesti esimerkiksi sisäiset kyvykkyydet, ulkoiset paineet, sidosryhmien asetelman, julkisen näkyvyyden sekä lainsäädännön tason huomiotta. Aikaisemmat tutkimukset ovat myös tarkastelleet yritysvastuuta paljolti johdon näkökulmasta, jolloin vastuuseen liittyvä motivaatio on herkästi taloudellisen edun tavoittelu (Salzmann ym. 2005, 30.) Myös puhtaasti ympäristövastuuseen keskittyviä yritysvastuun tutkimuksia ei ole niin paljon kuin taloudelliseen vastuuseen liittyviä tutkimuksia (Das ym. 2020, 111).

Vaikka moni vastuullisuuteen liittyvistä asioista voidaan nähdä universaaleina kaikkiin yrityksiin sovellettavissa olevana tietona, yrityksen koko saattaa asettaa joitakin eroja mahdollisuuksiin tehdä vastuutyötä ja tarkemmin ympäristötekoja. Esimerkiksi Lähdesmäki (2005, 62–63) on artikkelissaan peräänkuuluttanut pienyritysten yritysetiikkatutkimuksen tärkeyttä, sillä niitä ei voida nähdä suuryrityksinä pienessä koossa. Pienyrityksien ominaispiirteet, kuten omistajiin personoitunut johtajuus, toiminnan paikallisuus sekä yrittäjän ja työntekijöiden väliset henkilökohtaiset suhteet vaikuttavat niiden toimintaan niiden koon lisäksi. (Lähdesmäki 2005, 62–63.) Tämä tutkimus mahdollistaa kuitenkin muidenkin kuin korkeimman johdon äänen saamisen kuuluviin, mikä saattaa auttaa vastuullisuustekoihin ajaneiden motivaatiotekijöiden laajemmassa avaamisessa.

Myös Martínez-Martínez, Herrera Madueño, Larrán ja Lechuga Sancho (2017, 3) ovat nostaneet esille sitä, että suurempien organisaatioiden yritys vastuuseen liittyviä tutkimustuloksia on haasteellista soveltaa pk-yrityksiin niiden pienen koon tuomien erityispiirteiden takia. Näistä erityispiirteistä he mainitsevat koon lisäksi lainsäädäntöön sekä taloudelliseen valmiuteen liittyvät seikat. Heidän tutkimuksensa valotti lisäksi yritys vastuun (engl. Corporate Social Responsibility, lyhyemmin CSR) vaikutuksia yritysten tuottavuuteen, ehdottaen sitä strategisena keinona lisätä yritysten kilpailukykyä vastuullisesti tietoisilla markkinoilla. Vaikka heidän tutkimuksensa keskittyi nimenomaan yritysten sosiaaliseen vastuuseen, he sisällyttivät siihen myös vastuun ympäristöä kohtaan. (Martínez-Martínez ym., 2017, 2–3.) Tässä tutkimuksessa CSR:ää käsitellään nimenomaan ympäristönäkökulmasta.

Lähdesmäen (2005, 69, 73–74) mukaan pienemmät yritykset kommunikoivat suurempia yrityksiä vähemmän arvoistaan sidosryhmilleen. Vastuullisuudesta kertovien sertifikaattien saatetaan ajatella olevan vain maksullisia kuvia, jotka eivät kuitenkaan takaa, että toiminta olisi jollakin tapaa parempaa. Harvemmalta pienyritykseltä löytyy yhteiskuntavastuuraporttia tai vastaavaa dokumenttia vastuullisuuden tasosta. Tästä syystä pienyritysten toiminnan tutkimiseksi tulee usein mennä paikan päälle haastattelemaan tai lähettää kyselylomake. Tällöin moraalikysymysten arkuus sekä pienyritysten toimialojen väliset suuretkin erot tulisi ottaa huomioon. Lähdesmäki peräänkuuluttaa myös sen tutkimista, miten pienyritykset ymmärtävät yhteiskuntavastuun käsitteen suomalaisessa kontekstissa eli miten he mieltävät vastuun vaikuttavan liiketoimintaan ja menestykseen. Tällainen tutkimus voisi vaikuttaa positiivisesti pienyritysten edellytyksiin kilpailla kotimaisilla ja kansainvälisillä markkinoilla. (Lähdesmäki 2005, 69, 73–74.)

Laajan sektoreita halkovan katsauksen sijaan keskitytään yksityiselle sektorille ja eritoten pk-yrityksiin. Julkiseen sektoriin verrattuna yksityinen sektori tarjoaa tutkimuspintaa perinteisen taloudellisen edun tavoittelun sekä ympäristövastuullisuuden kustannusten väliseen mahdolliseen dilemmaan. Pienempi katsaus taas mahdollistaa yksityiskohtaisemman tarkastelun siihen, miksi yritys vastuuta on lähdetty toteuttamaan ympäristöteoin ja minkälaisia seuraamuksia siitä on tullut. Kirjallisuudesta kumpuavan tutkimustarpeen perusteella tässä tutkimuksessa otetaan huomioon myös pk-yritysten ympäristövastuullisuuteen liittyvä viestintä sekä pk-yritysten käsityksiä yhteiskuntavastuun käsitteestä. On siis syytä katsoa lähemmäs nähdäkseen kauemmas ja kiinnittää huomiota pk-yritysten toimintaan rajatulla alueella.

2 TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksessa suunnataan yritysvastuun käsittely ympäristövastuuseen ja sitä kautta ympäristötekoihin. Ympäristöteoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä toimia, joilla hidastetaan kasvihuonekaasujen pääsemistä ilmakehään sekä tämän ilmiön aiheuttamia haittavaikutuksia. Tarkoituksena on pureutua siihen, miksi ympäristötekoja tehdään tai jätetään tekemättä sekä miten ympäristövastuullisuuden lisääminen yritysten arkeen on sujunut. Tavoitetta kohti lähdettiin selvittämällä sitä, miten yritysvastuu toteutuu ympäristötein sekä sitä, minkälaisilla toimilla hankkeen puitteissa on lähdetty vaikuttamaan yrityksiin. Teemana on yritysvastuu ja pk-yritykset ja aiheena ympäristöteot sekä ympäristöjohtaminen.

Tutkimuskysymyksinä toimivat:

1. Mitkä tekijät ovat saaneet hankkeeseen osallistuneet pk-yritykset ja tapahtumat ryhtymään ympäristötekoihin yli lain määrittämien velvoitteiden?
 - Minkälaisia kokemuksia osallistujilla on ollut hankkeesta?
2. Mikä vaikutus pk-yrityksillä on yritysvastuun toteuttajina ympäristötein?

Koska pk-yrityksillä ei ole pörssiyhtiöiden kaltaista raportointipakkoa ympäristövastuustaan (laki kirjanpitolain muuttamisesta 1376/2016), on mielenkiintoista tutkia sitä, miksi ympäristötekoihin silti ryhdytään. Pk-yritykset tutkimuksen kohteena tuovat lisää tietoa niiden ympäristövastuullisesta toimijuudesta. Toisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on selvittää pk-yritysten ympäristötyön vaikutusta suuremmassa mittakaavassa.

Se, miten tärkeänä ympäristöteot yritysvastuun toteutumisen keinoina nähdään, on tämän tutkimuksen ennakko-oletuksen mukaisesti jokaisen subjektiivisen näkemyksen varassa. Mikäli ympäristö- ja muut arvoasiat koetaan tärkeiksi, niitä halutaan oletettavasti nähdä myös muilta ympärillä olevilta toimijoilta. Ennakko-oletuksena on myös se, että ympäristöön liittyvän tietoisuuden lisääntymisen myötä ihmiset tunnistavat, että yrityksillä on vastuu omasta toiminnastaan ja tätä kautta osaavat ja haluavat vaatia yrityksiltäkin ilmastotekoja. Tähän tutkimukseen sisältyy implisiittinen käsitys siitä, että vastuutyö on eettisesti oikein.

Tutkimuksen teemahaastatteluissa lähdettiin liikkeelle siitä, minkälaisista lähtökohdista yritykset olivat aloittaneet ympäristötekojen ja -vastuullisuuden lisäämisen. Tämän toivottiin pohjustavan sitä, miksi haastateltavat olivat päätyneet osallistumaan hankkeeseen ja lisäämään ympäristötekojaan. Tutkimuskysymyksen (”Minkälaisia kokemuksia osallistujilla on ollut hankkeesta?”) vuoksi tutkimuksessa selvitettiin myös osallistuneiden yritysten ympäristönjärjestelmän luomisen prosessia. Haastatteluiden loppua kohden pyrittiin selvittämään mitä positiivisia vaikutuksia ja hyötyjä sekä mahdollisia haasteita haastateltavat olivat kokeneet ympäristötekojen lisäämisessä. Vaikka prosessi ei olisi kaikilla osallistujilla ollut sama, pyrittiin vastauksista löytämään yhtäläisyyksiä ja yleistysten mahdollisuuksia.

Vastuullinen tai eettinen yritystoiminta voidaan jakaa taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristövastuuseen. Eettisellä ja moraalisella toiminnalla kuvataan usein arkikielessä samaa asiaa eli oikeana pidettävää toimintaa (Lähdesmäki 2005, 63). Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu erityisesti ympäristöön liittyvään vastuuseen ja sen edistämiseen pk-yrityksissä. Tutkimuksessa olevat yritykset täyttävät pienten yritysten kriteerit eli ne työllistävät vähemmän kuin 250 henkilöä ja niiden liikevaihto on alle 50 miljoonaa euroa (Tilastokeskus 2020).

Yritysvastuun toteuttamiseen ympäristöteoin liitetään tässä tutkimuksessa myös yhteiskunnallisen vastuun toteuttamisen aspekti. Tätä perustellaan sillä, että oman toiminnan asiantuntijana yritysten edustajat ovat parhaita arvioimaan mahdollisia epäkohtia omassa ympäristötoiminnassaan. Täten heillä voidaan katsoa olevan mahdollisuus vaikuttaa myös yhteiskunnan tilaan positiivisesti. Toiminnan parantamisesta saattaa seurata positiivisia vaikutuksia esimerkiksi ympäristöterveyteen, yhteiskunnalliseen turvallisuuteen sekä toiminnan läpinäkyvyyteen (esim. Jones, Comfort & Hillier 2006, 136).

Tutkimukseen haluttiin tuoda käytännönläheisyyttä sekä empiriaa tapaustutkimuksen avulla. Tapaustutkimuksen kohteeksi on valikoitunut sosiaalisen median kautta löydetty Pirkanmaalaisten pk-yritysten ja tapahtumien ympäristövastuuta lisäämään pyrkinyt Ylennys-hanke. Huhtikuussa 2018 käynnistyneen ja joulukuussa 2019 päättyneen Ylennys-hankkeen hybridisen yhteistyön osapuoliin ja rahoittajiin kuuluivat Ekokumppanit, Suomen ympäristöopisto SYKLI, Euroopan sosiaalirahasto, Tampereen kaupunki sekä Visit Tampere Oy. Hankkeen toteuttivat Ekokumppanit Oy sekä Suomen ympäristöopisto SYKLI. Ylennys tähtäsi kestäväen kehityksen sisällyttämiseen pk-yritysten ja tapahtumien arkeen, joita hankkeeseen osallistui yhteensä 19. Hanke toteutti koulutuksia, aamukahvitilaisuuksia sekä yritysten ja tapahtumien neuvontakäyntejä. Näillä pyrittiin tukemaan

ympäristöjärjestelmien rakentamista sekä ympäristövastuullisuudesta kiinnostuneiden organisaatioiden verkostoitumista. (Ylennys-hanke, Ekokumppanit Oy 2020.)

Tutkimus rajataan tapaustutkimuksen muodon lisäksi Suomen, tarkemmin Pirkanmaan alueelle, konkretian saavuttamiseksi sekä tutkimuksen läpiviemisen mahdollisuuden varmistamiseksi. Kansainvälinen konteksti otetaan kuitenkin osittain huomioon teorian muodossa. Teoria muodostuu aiheeseen liittyvistä käsitteistä sekä aineistosta nousevista ilmiöistä. Tutkimusmetodeiksi ovat valikoituneet kvalitatiivinen tutkimus aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja teemahaastattelun avulla. Näillä valinnoilla tavoitellaan mahdollisuutta antaa aineiston ”puhua” mahdollisimman vapaasti. Toimintaympäristöstä riippuen tarpeet ja tavat reagoida ympäristötekoihin vaihtelevat paljon, eikä tästä syystä ole tarkoituksenmukaista valita yhtä tiettyä teoriaa, johon aineistoa suhteutettaisiin.

Tutkimuksesta voivat hyötyä esimerkiksi pk-yritykset, jotka ovat pohtineet vastuullisuustekoihin ryhtymistä ympäristötekojen kautta. Tämän tutkielman toivotaan myös perustelevan ja kannustavan ympäristötekoihin lähtemistä. Tätä tavoitellaan muun muassa esittelemällä konkreettisia kokemuksia ympäristötekojen lisäämisestä ja niiden tuomista vaikutuksista Ylennys-hankkeeseen osallistuneisiin yrityksiin.

Tutkimuksen rakenne

Seuraavassa osiossa eli teoreettisessa viitekehyksessä on koottuna kirjallisuuskatsauksen muodossa tutkimuksen kannalta keskeisten käsitteiden määrittelyt sekä näiden suhteita toisiinsa. Teoriaosa on muodostettu aineistolähtöisesti eli siihen on nostettu seikkoja, jotka ovat nousseet esille aineiston analyysin yhteydessä. Pääotsikoiden tasolla käsitellään ympäristövastuullisuuden taustalla olevia tekijöitä, yrityksiä vastuutyön tekijöinä sekä pk-yritysten keinoja lisätä ympäristötekoja. Teoreettinen viitekehys sisältää tietoa myös tutkimuksessa käytetyistä metodeista sekä tapaustutkimuksen kohteesta. Lisäksi tuodaan esille tutkimuksen validiteettiin ja reliabiliteettiin vaikuttavia seikkoja.

Tulos-osiossa käsitellään tutkimuksen tuloksia. Tuloksista esitellään myös suuntaa antava kuvio, joka auttaa lukijaa kokonaisuuden hahmottamisessa. Johtopäätöksissä palataan takaisin tutkimuskysymyksiin sekä tarkastellaan tutkimuksen tuloksia, eritellen tutkimuksessa ilmenneitä teemoja. Näitä yhdistellään edelleen suurempiin kokonaisuuksiin ja liitetään ilmiön aikaisempiin tutkimuksiin. Tämän jälkeen arvioidaan tutkimuksen eettisyyttä sekä kontribuutiota tieteenalan tutkimuksille. Lopuksi esitellään jatkotutkimusaiheet.

3 YMPÄRISTÖVASTUULLISUUDEN TAUSTALLA

Tämä luku sisältää tutkimuksen kontekstin ymmärtämisen kannalta tärkeää esitietoa. Tutkimuksen näkökulmaan ja tutkimusasetteluun voidaan nähdä vaikuttavan paljonkin se käsitys, mikä esikäsitys aiheesta on olemassa. Jotta voitaisiin ymmärtää paremmin yritys vastuusta ympäristötoein, tässä luvussa eritellään tarkemmin sen taustalla olevaa ympäristövastuullisuuden nousemista sekä ympäristöön liittyvää lainsäädäntöä.

3.1 Ympäristövastuullisuuden rantautuminen Suomeen

Kestävästä kehityksestä keskusteltaessa on tärkeää ymmärtää, että siihen vaikuttavat maan kulttuurin lisäksi valtionhallinnon ominaispiirteet sekä taloudelliset ulottuvuudet. Näiden kolmen muuttujan tarkastelu auttaa ymmärtämään kestävään kehitykseen liittyviä asioita. (Branum ym. 2013, 152.) Yritysvastuu on Suomessa muovautunut pohjoismaisen hyvinvointivaltion perinteiden kautta kansainväliselläkin mittapuulla luotettavaksi ja läpinäkyväksi (Olkkonen & Quarshie 2019, 113–114). Tässä alaluvussa valotetaan lisää sitä, miten ympäristövastuullisuus on löytänyt tiensä Suomeen ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen.

Toisen maailmansodan jälkeinen teknologian kehitys toi edistyksen lisäksi myös monia haittapuolia. Ympäristöön liittyvistä haitoista ei oltu valmiita puhumaan julkisesti ennen 1960-lukua. Tämän keskustelun aloittajana on usein esitetty Rachel Carlsonin kirjaa “Silent Spring” (1962), jossa käydään läpi ihmisten toiminnasta aiheutuneita haittoja luonnonympäristölle. Samassa yhteydessä luonnonsuojelun termi korvaantui ympäristönsuojelun termillä, jonka mukaan ympäristöön kuului luonnonympäristön lisäksi myös inhimillinen toiminta. 1970-luvulta lähtien ympäristökysymykset niputettiin ympäristöpolitiikan alle ja erilaisia ympäristölakeja- ja säädöksiä alettiin tuottamaan. Ympäristöministeriö perustettiin Suomeen kuitenkin vasta vuonna 1983. Vaikka tietoa ympäristökysymyksistä oli saatavilla, niiden implementoiminen yritysten päätöksenteon yhteyteen nähtiin tarpeettomana ja kustannuksia lisäävänä toimintona. 1970-luvulla ympäristöliik ehdintä laantui vuosikymmenen loppua kohden, mutta 1980-luvulla sitä vauhdittivat kansainvälistyminen sekä järjestäytyminen. Esimerkiksi suuret, ylikansalliset ympäristöjärjestöjärjestöt, kuten WWF ja Greenpeace, syntyivät. (Kallio 2001, 9–11.)

1990-luvusta eteenpäin ympäristötoimiin on vaikuttanut hyvin paljon globalisaation eri puolet (Midttun 2008, 406–407). Globalisaatio on edesauttanut tiedon leviämistä, järjestäytymistä ja ympäristöpolitiikkaa, mutta tuonut myös mukanaan kasvaneen kansainvälisen kaupan ja uudenlaiset ympäristöuhat. Lisäksi suuret ympäristökatastrofit, kuten vuoden 1986 ydinonnettomuus Tšernobylässä, Ukrainan sosialistisessa neuvostotasavallassa, nostattivat ympäristöhuolta ja tietoisuutta ympäristöön liittyvistä asioista. Samaan aikaan lisääntynyt sidosryhmien luoma paine antoi myös yritysten ympäristötoimille vauhtia. (Kallio 2001, 12, 16.) Tänä päivänä ympäristöön liittyvä lainsäädäntö liittyy usein hiilineutraliteetin, mikä on otettu Suomessakin osaksi ympäristöön liittyviä tavoitteita (Branum ym. 2013, 126).

Ympäristövastuullisuuteen voidaan nähdä kiinnitettävän Suomessa suhteellisen paljon huomiota. Valtio on läsnä vastuullisuutta koskevissa päätöksenteoissa ja maan kulttuurin mukaisesti valtion toimintaan luotetaan suhteellisen paljon. (Branum ym. 2013, 121–122, 154.) Vaikka ympäristöministeriön perustaminen ja muiden edistysten kulkeutuminen saattaa olla muita maita hitaampaa, Suomessa panostetaan ympäristövastuullisuuteen. Kansainvälisesti vertailtuna Suomen ympäristövastuullisuus on hyvällä tasolla. (Olkkonen & Quarshie 2019, 10, 77.) Esimerkkinä valtion keinoista lisätä vastuullisuutta ovat valtion hankintatoimessa käytetyt vastuullisuuskriteerit. Hankinnan volyymeistä johtuen valtiolla saattaa olla paljonkin vaikutusta alihankkijoidensa palvelu- ja tavarantuotantoon. (Lehto 2017, 350.)

Ympäristön tilaa seuraa Suomessa oman valtion lisäksi ylikansalliset valtioiden yhteenliittymät, sekä kolmannen sektorin toimijat, NGO:t (Non-Governmental Organisation). Aikaisemmin mainitun IPCC:n lisäksi toimijat kuten UNEP (United Nations Environment Programme) sekä WWI (Worldwatch Institute) ovat esimerkkejä elimistä, jotka seuraavat ilmaston ja ympäristön tilaa eri puolilla maailmaa. Osaltaan kansalaisjärjestöjen painostuksesta ja osaltaan eduskunnan säätämien lakien vaikutuksesta, erityisesti suurempien yritysten ympäristöraportointi on lisääntynyt. Osa yrityksistä tekee myös vapaaehtoista Corporate Social Reporting mukaista CSR-raportointia. PwC:n tuottama yritysvaluuttabarometri tutki Suomessa lähes 600 yritystä ja niiden suhtautumista vastuullisuuteen. Keskeisimpinä löydöksinä todettiin mielenkiinnon lisääntyneen yritysvaluutta kohtaan, minkä takana nähtiin muun muassa kirjanpitolain raportointivaatimusten tiukentuminen. (PwC yritysvaluuttabarometri 2018.)

3.2 Yrityksiä velvoittava ympäristölainsäädäntö

Yrityksen sisäisten toimenpiteiden lisäksi ympäristövastuullisuuteen liittyy ulkoisia vaikuttimia. Näillä viitataan yleensä tuotantotoimien ympäristöystävällisempään kehitykseen vaikuttavaan teknologiaan tai lainsäädäntöön, joka raamittaa toiminnan minimivaatimuksia. Ympäristölainsäädäntö on ollut merkittävässä roolissa ympäristöjohtamisen syntymiselle. (Kallio 2001, 30, 35.)

Ympäristövastuuseen liittyviä lakeja Suomessa ovat ympäristönsuojelulaki, jätelaki ja kemikaalilaki. Ympäristönsuojelulain tarkoituksena on muun muassa estää luonnonympäristölle aiheutuvia haittavaikutuksia, turvaten näin kestäväää ja monimuotoista ympäristöä. Jätelaki keskittyy minimoimaan jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvia haittoja esimerkiksi terveydelle ja kemikaalilaki määrittää niin ikään kemikaalien käyttöön liittyviä rajoituksia pyrkien vähentämään niistä aiheutuvia haittavaikutuksia. (Ympäristönsuojelulaki 527/2014; Jätelaki 646/2011; Kemikaalilaki 599/2013.) Varsinaista yhteiskuntavastuun tai yritysvastuun lakia Suomessa ei ole olemassa, mutta johdannossa mainittu laki kirjanpitolain muutoksesta (laki kirjanpitolain muuttamisesta 1376/2016) on esimerkki sääntelystä, joka edistää yritysten vastuullisuutta.

Velvoittavan lainsäädännön lisäksi yrityksillä on mahdollisuus säädellä omaa toimintaansa esimerkiksi erilaisilla päästölupauksilla, toimialan keskeisillä sopimuksilla tai omaehtoisella työkalujen käyttöönotolla (esim. Lozano 2012, 24). Oman liiketoiminnan ympäristölle haitallisten osa-alueiden rajoittaminen ja uudelleen miettiminen on konkreettinen keino lisätä ympäristövastuuta. Vaikuttamisen voi aloittaa tutkailemalla oman yrityksen toimintatapoja. Tavoitteena on saada vastuutyöstä johdonmukaista ja pitkäkestoisesti vastuullista (Byerly 2005, 127). Tämän jälkeen vaikutukset voisivat näkyä myös ulospäin ja sidosryhmien luottamus voitaisiin saavuttaa.

Yrityksille on asetettu myös ympäristöveroja keinona säädellä niiden toiminnan haittapuolia. Ympäristöverotus voidaan nähdä niin sanottuna negatiivisena vaikutuskeinona. Astetta kokonaisvaltaisemman käsityksen ympäristöverotukseen tarjoaa termi kestävä kehityksen verotus, joka sisältää myös ajatuksen siitä, että verotuksessa tulisi tehdä se, mitä on välttämätöntä kestävä tulevaisuuden varmistamiseksi. Verotusta ei tulisi nähdä ainoana työkaluna yritysten toiminnan säätelemisessä valtion taholta, vaan osana suurempaa kokonaisuutta. Tämän lisäksi olisi tärkeää saada aikaan kansainvälisiä sopimuksia verotuksen perusteista, sillä globalisoitumisen myötä yritysten on helppo liikkua yli kansallisvaltioiden rajojen ja näin ollen siirtyä itselleen otollisimman sääntelyn

piiriin. (Stancil 2010, 148, 156, 161.) Kestävän kehityksen verotuksen laajempi käyttöönotto saattaisi muuttaa ympäristöverotukseen mahdollisesti liittyvää negatiivista stigmaa, ainakin jos todennettavista ympäristöteoista olisi mahdollista saada esimerkiksi verovähennyksiä. Tämä toisi yritysvastuullisuuteen myös positiivisen vaikuttamiskeinon.

4 YRITYKSET VASTUUTYÖN TEKIJÖINÄ

Jos asiaa tarkastelee laajemmin, yritykset ovat toimineet jollakin tasolla vastuullisesti oikeastaan koko niiden olemassaolon ajan. Ne ovat tarjonneet työpaikkoja, maksaneet veroja ja tuottaneet hyödykkeitä sekä palveluita. (Vehkaperä 2005, 33.) Yritysten vastuullisuus ei siis itsessään ole uusi asia, vaan siitä on puhuttu jo vuosikymmeniä. Yritysten vastuullisuudessa voidaan kuitenkin nähdä tasoeroja esimerkiksi liiketoimialan-, kansallisen- tai kansainvälisen tarkastelun puitteissa. Tämän lisäksi ajallinen ympäristö voidaan nähdä yritysten toimintaan vaikuttavana tekijänä. Yrityksissä voidaan nähdä puutteita siinä, miten kokonaisvaltaisesti ne ottavat ympäristövastuuseen liittyvät kysymykset huomioon jokapäiväisessä toiminnassaan (Das 2020, 111).

Stoner ja Wankel (2010, 3–4) esittävät ajatuksen siitä, että luonnonvarojen varaan rakennettujen yritysten toiminta ei yksinkertaisesti voi jatkua nykyisellä tasolla. Tämä konkretisoituu siinä, etteivät luonnonvarat kykene uusiutumaan riittävän nopeasti ja tämä tulee väistämättä vaikuttamaan (ja vaikuttaa jo) elämäämme ainoalla elinkelpoisella planeetallamme. Yritykset ovat tuotteiden ja palveluiden suurtuottajina samalla myös luonnonvarojen suurkuluttajia. Vaikka ne eivät ole roolissaan ainoita, niiden toimintaan tulee kiinnittää erityistä huomiota juuri vaikuttavuuden laajuuden vuoksi. Markkinoiden nykyisten systeemien tulisi muuttua maailmanlaajuisesti tämän kohtaavuusongelman ratkaisemiseksi. Tämä toisi väistämättä myös paradigman muutoksen yritysten toimintaan. (Stoner & Wankel 2010, 3–4.) Tähän on lähdetty reagoimaan esimerkiksi raportointiin liittyvin keinoin. Erilaiset termijaottelut, mittarit, standardit ja sertifikaatit ovat syntyneet halusta yhtenäistää ja helpottaa yritys vastuun tutkimista. Mittareiden ja raporttien tuijottaminen saattaa kuitenkin heikentää yhteiskuntavastuun käsittelemistä kontekstisidonnaisena ja monipuolisena kokonaisuutena (Vehkaperä 2005, 39).

Tässä luvussa syvennyttään yritys vastuun eri osa-alueisiin, jotta yritysten roolia vastuutyön tekijöinä voitaisiin ymmärtää paremmin. Luku käsittelee yritys vastuun olemassaolon perustelun lisäksi sen olemusta sekä muovautumista ajan saatossa. Alaotsikoiden tasolla tutustutaan tarkemmin yritysten yhteiskuntavastuuseen, seli Corporate Social Responsibilityyn (CSR), ympäristövastuullisuuden ja taloudellisen hyödyn väliseen suhteeseen sekä sidosryhmä vastuuseen.

4.1 Corporate Social Responsibility

CSR on kirjallisuudessa paljon käytetty käsite ja sen avulla on keskusteltu sosiaaliseen ja ympäristön kontekstiin liittyvistä vastuukysymyksistä. Yksi sen tunnetuimmista määrittelyistä on Carrollin (1999) käsialaa. Viime aikoina se on saanut kansainvälisesti tarkasteltuna rinnalleen Corporate Sustainabilityn (CS) käsitteen. CS:n termi pyrkii lisäämään organisaatioiden strategiaan myös aikaisemmat sosio-ekonomiset, eettiset ja hallinnon teemat. (Das ym. 2020, 110.) Koska CSR:n käsite on kuitenkin vanhempi, sen kautta käyty tieteellinen keskustelu on myös laajempaa. Tämän perusteella sen nähdään sopivan hyvin myös tämän tutkimuksen käsitteeksi yritysvastuuta käsiteltäessä.

CSR:n käsite rakentuu vahvasti kestävyys (engl. sustainability) käsitteen harteille (Branum ym. 2013, 124). Sen avulla voidaan käsitellä myös taloudellisesti relevanttien sosiaali- ja ympäristöongelmien integroimista yritysten strategiaan (Ionescu-Somers 2010, 17). Termi käännetään Suomessa yrityksen yhteiskuntavastuuksi, mutta siitä on aikaisemmin käytetty myös käsitteitä sosiaalinen vastuu sekä yrityksen yhteiskunnallinen vastuu (Vehkaperä 2005, 32). CSR sisältää sosiaalisen vastuun lisäksi taloudellisen vastuun sekä ajatuksen vastuusta ympäristöä kohtaan. Termi on liitetty myös strategisen johtamisen välineeksi pienemmille yrityksille (Martínez-Martínez ym., 2017, 22). CSR:n perusidea laajentaa johdon ja yritysten vastuun osakkeenomistajista sidosryhmiin eli ihmisiin tai ryhmiin joihin yrityksen toimet saattavat vaikuttaa (Byerly 2005, 122).

CSR:n käsite mielletään usein yritysten toimintana yli lainsäädännön vaateiden tai liiketoiminnan osallistumisena kestäväan kehitykseen. CSR saatetaan joskus ymmärtää myös ainoastaan kestäväan kehityksen sosiaalisesti ulottuvuudeksi, mutta samanaikaisesti kestävä kehitys mielletään usein puhtaasti ympäristöön liittyväksi. Tätä käsitteiden välistä epäselvyyttä on vähennetty sosiaalisen ja ympäristöllisen raportoinnin työkalun, kolmen pilarin mallin (engl. triple bottom-line) kautta. (Munkelien ym. 2005, 184.) Kolmen pilarin malli on alun perin Elkingtonin (1999, 69–94) esittelemä konsepti, jossa vastuun seuranta koostuu kolmen eri osa-alueen eli sosiaalisten, ympäristöllisten ja taloudellisten vaikutusten ja saavutusten raportoinnista. Tärkein yksittäinen aloite CSR:n raportointiin on the Global Reporting Initiative (GRI), jossa painotetaan taloudellisen hyödyn sijaan sitä, että tärkeintä on mitata organisaation vaikutuksia sidosryhmiin. GRI on paljon käytetty raportoinnin työkalu, jonka standardien tarkoituksena on auttaa yrityksiä ja valtioita ymmärtämään heidän vaikutuksiaan vastuullisuuteen liittyvissä asioissa (Global Reporting Initiative, 2020).

Yhteiskunnallisesti vastuullisten yritysten toimintaperiaatteisiin kuuluvat vastuullisuus, vaikuttavuus, osallisuuden lisääminen, asiantuntijuus sekä edelläkävijyys. Ne haluavat yhdistää taloudellisen edun yhteiskunnallisen edun luomiseen, mikä väistämättä tarkoittaa joissakin asioissa taloudellisesta edusta luopumista. Tämän lisäksi arvolähtöisesti toimivat organisaatiot pitävät arvoistaan tiukasti kiinni myös silloin, kuin se ei ole helpoin ratkaisu tai taloudellisesti viisain teko. Maksimaalisen voiton sijaan toiminnan perustan luovat pitkällä tähtäimellä mitatut kokonaistaloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset vaikutukset. (Lipponen 2018, 14–15.) Aika ja resurssit, jotka ovat pois puhtaasti taloudellisen edun tavoittelemisesta, eivät sovi perinteiseen ajattelutapaan yrityksistä taloudellisen kasvun tavoittelijoina, mutta tätä määritelmää ollaan osittain jo monipuolistettu esimerkiksi yhteiskunnallisten yritysten toimesta.

Munkelien ym. (2005, 183, 192) vuosien 1999–2003 välillä tehty selvitys CSR:n käytön laajuudesta ja kehityksestä pohjoismaissa keskittyi siihen, onko valtio vastuullisuustyöhön lähtemisen suurimpien motivaattoreiden joukossa. Heidän mukaansa linkki valtioiden ja yritysten välillä on tärkeä, sillä valtiot ovat usein sitoutuneet noudattamaan kansainvälisiä kestävän kehityksen sopimuksia, mutta tavoitteiden saavuttaminen ilman yhteistyötä yritysten kanssa voidaan nähdä melko mahdottomaksi. Selvitystä varten haastateltiin 20 eri toimialojen ja valtioiden edustajaa. Pääkysymyksinä kysyttiin valtion roolia CSR:n liittyen sekä mielipidettä siitä, tulisiko raportoinnin olla vapaaehtoista vai pakollista. Tämän tutkimuksen kannalta Munkelien ym. tutkimuksesta on olennaisinta nostaa esille Suomesta annettuja vastauksia. Niistä käy ilmi se, että CSR:ää pidettiin ydinarvoihin kuuluvana, mutta erittäin tärkeänä sen toteuttamiselle pidettiin vapaaehtoisuutta sosiaalisten ja ympäristöllisten asioiden implementoimisessa. Kalliiksi koetun raportoinnin muuttaminen pakolliseksi nähtiin epärealistisena erityisesti pk-yrityksiä kohtaan. Yritysten edustajat toivoivat valtiolta ohjeita CSR:n toteuttamiseen sekä kuluttajien tiedottamista vastuullisuuteen liittyvistä asioista. Tämän lisäksi toivottiin esimerkiksi verohelpotuksia vastuullisuustyön helpottamiseksi. (Munkelien ym. 2005, 183, 192.)

Yritysten yhteiskuntavastuun käsitteeseen liittyy kirjallisuuden mukaan myös ongelmia, kuten sen sisältämä ajatus siitä, että yrityksille voitaisiin sisällyttää laillisen vastuun lisäksi muutakin vastuuta ja tämän “yli menevän” vastuun olettaminen eettiseksi vastuuksi. Vastuun voidaan nähdä syntyvän vasta kokevan subjektin myötä, jollaiseksi yritystä ei voi kokonaisuutena laskea. Ihmisten yksilöllisen eettisen vastuun kokeminen voi kuitenkin saada ne toimimaan organisaatiossaan niin, että vastuukysymykset korostuvat. Yhteiskuntavastuun perustelut jakautuvat karkeasti katsottuna eettisiin

ja taloudellisiin perusteluihin, joista ensimmäinen katsoo vastuun olevan velvollisuus koska se on oikein, ja jälkimmäinen näkee vastuullisen toiminnan taloudelliset hyödyt. (Vehkaperä 2005, 40–41.)

Kirjallisuudesta löytyy myös kritiikkiä sille, onko yritysten mahdollista tehdä yhteiskunnalle hyvää ja samaan aikaan tehdä itse voittoa. Doane ja Abasta-Vilaplana (2005, 24) nostavat esille sen, että CSR:n toimet altistuvat samoille markkinoiden rajoituksille, jotka ylipäättään synnyttivät sen. CSR on haavoittuvainen markkinoiden muutoksille, sillä huonon hetken sattuessa voitot menevät eettisten valintojen edelle. Yksittäisten, vaikka suurtenkin, yritysten toimet kohti avoimuutta ja läpinäkyvyyttä esimerkiksi tuotannollisissa asioissa eivät riitä muuttamaan kapitalismia sellaisena kuin se nyt tunnetaan. (Doane & Abasta-Vilaplana 2005, 24.) Ajankohtaisena ja todella suurena haasteena yritysten vastuutyölle voidaan nähdä esimerkiksi tätä tutkimusta tehdessä käsillä ollut COVID-19 pandemia. Maailman osittaisen seisahtumisen myötä luonnonympäristö on altistunut pienemmille saastemäärille, mutta tilanteen purkautumisen myötä piikki niissä saattaa olla kova.

4.2 Ympäristövastuullisuuden suhde taloudelliseen hyötyyn

Yrityksen taloudellisen suoriutumiskyvyn suhde sen sosiaaliseen sekä ympäristölliseen suoriutumiskykyyn on puhuttanut niin tutkijoita kuin yksityisen sektorin toimijoita jo 1960-luvulta lähtien ja keskustelu on vain kiihtynyt 1990-luvulta eteenpäin (Salzmann ym. 2005, 27–28). Yritysvastuun laajemman painottamisen takana 2000-luvulla voidaan nähdä esimerkiksi globalisoituminen (Das ym. 2020, 123). Liiketoiminnan ja yhteiskunnan välisen keskustelun kiihtyminen voidaan nähdä luonnollisena jatkumona 1970-luvulla alkunsa saaneelle ympäristökeskustelulle. Ympäristökeskustelun tapaan yritysten yhteiskunnallisen vastuun keskustelu on perustunut sen vaikutuksiin suhteessa ympäristöön, mutta keskittyen kuitenkin lähiympäristöön ja yhteiskuntaan. (Vehkaperä 2005, 32.) Vihertymisen ja ekologisuuden lisäksi yritysten ja luonnonympäristön suhteen kuvaamiseen on käytetty myös kestävän kehityksen käsitettä, joka on peräisin 1980-luvulta. Siinä esiintyy ajatus siitä, ettei talouskasvu ja ympäristönsuojelu ole toisiaan poissulkevia tekijöitä. (Kallio 2001, 6–7, 11.)

Yritysten taloudellisen sekä ympäristöllisen suoriutumiskyvyn suhde näyttäytyy kompleksisena ja riippuvaisena ajalliselle ympäristölle, yritykselle sekä toimialalle tunnusomaisille tekijöille (Salzmann ym. 2005, 30). Toimintaa kehittäessä ei riitä se, että huomioidaan vain oma lähin toimintaympäristö ja toimiala, vaan on osattava suhteuttaa oma toiminta myös laajempaan

yhteiskunnassa tapahtuvaan kehitykseen esimerkiksi sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten aiheiden ympärillä (Byerly 2005, 121).

Yritysten toiminnan välinen keskinäisyysriippuvuus ja limittäisyys näkyy myös eri termien välillä ja yrityksen ympäristövastuuta onkin hankala käsitellä ilman siihen läheisesti liittyviä sosiaalista vastuuta sekä taloudellista vastuuta. Toisaalta tämä saattaa mahdollistaa ilmiöiden tarkastelemisen jopa samojen teoreettisten viitekehysten avulla. Tämän keskustelun yhteydessä on hyvä muistaa myös se, että yritysten taloudellisen edun tavoittelu ja ympäristövastuun toteuttaminen eivät välttämättä sulje toisiaan pois, vaan voivat päinvastoin vaikuttaa toisiinsa jopa positiivisesti. Kallion (2001, 24) mukaan yritysten on mahdollista hankkia kilpailuetua ympäristöjohtamisen avulla, mutta saavuttaakseen sen, toiminnan tulisi ylittää lainsäädännön asettama minimitaso innovatiivisella tavalla.

Vastuullisuus tulisi mahdollisuuksien mukaan implementoida osaksi yrityksen jo olemassa olevia rakenteita, jotta sitä ei käsiteltäisi liian erillisenä osana organisaation toiminnan ytimestä, johon sen voidaan nähdä kuuluvan. Vastuullisuus tuo lisäarvoa yrityksen toiminnan lisäksi myös sen vaikuttavuuteen ja liiketoimintaan nykypäivän toimintaympäristössä, jossa odotukset yritysten vastuullisuutta kohtaan lisääntyvät jatkuvasti. Tekojen vaikuttavuuden monimuotoisuuden ja vaikean ennakoitavuuden myötä saattaa kuitenkin olla mahdollista, että tekojen taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset ovat toistensa kanssa ristiriidassa. (Nieminen, Rilla, Leikas & Ikonen 2018, 128, 137.) Yritysvastuun ilmentymisen ja toteuttamisen paikkoja voi myös olla hankala havaita esimerkiksi itsestään selvien materiaalisäästöjen ulkopuolelta. Tämän lisäksi kestävämmän yritysstrategian vaikutukset ovat nähtävissä vasta pitkän ajan kuluessa, mikä tekee niistä hankalasti mitattavia. (Salzmann ym. 2005, 33.)

4.3 Sidosryhmävastuu

Vastuukysymysten tarkastelu on liike-elämässä siirtynyt laajempaan määritelmään aikaisemmasta taloudellisen tuloksen vastuusta osakkeenomistajille. Uuden määritelmän mukaan yritys saa toimintaansa oikeutuksen viime kädessä yhteiskunnalta ja vastuu ulottuu niin ulkoisille, kuin sisäisillekin sidosryhmille. (Lähdesmäki 2005, 70–71.) Ulkoisiin sidosryhmiin voidaan lukea esimerkiksi asiakkaat ja sisäisiin sidosryhmiin yrityksen työntekijät. Sidosryhmävastuuta käsitellään usein sidosryhmäteorian avulla, joka on CSR:n johdannainen 1990-luvulta (Carroll 1999, 292). Sidosryhmäteorian yksi tunnetuimmista määritelmistä on Freemanin (1984, 25) joka esittää

sidosryhmät ryhminä tai yksilöinä, jotka ovat vaikutuksen alaisia tai vaikuttavat yrityksen liiketoimintaan.

Sidosryhmät saattavat toimia yritysten motivaattorina vastuullisuustyöhön sekä ympäristötekoihin ryhtymisessä. Sidosryhmäajattelusta onkin muodostunut yhteiskuntavastuun tutkimuksen yleisin viitekehys liike-elämän etiikan ohella (Vehkaperä 2005, 34, 40). Sidosryhmävastuun käsite on lähes poikkeuksetta läsnä yritysvastuuta koskevissa tutkimuspapereissa (esim. Martínez-Martínez ym., 2017). Byerlyn (2005, 120, 22) mukaan yritysten tulisi nähdä sidosryhmien vaatimukset itsessään arvokkaina, eikä arvioida niitä sen mukaan, miten paljon valtaa kullakin sidosryhmällä on huomion saamiseksi. Tämä on luontevaa jo siitäkin syystä, että sidosryhmien esiin nostamat epäkohdat eivät ole enää pienen joukon intressien mukaisia, vaan usein suuremman yleisön jakamia huolia ihmisistä sekä ympäristöstä. (Byerly 2005, 120, 122.) Myös luonnonympäristö itsessään on nähty uutena yritystoiminnan sidosryhmänä (Kallio 2001, 25).

Sidosryhmien esiin tuomat epäkohdat yritysten toiminnassa ovat pakottaneet ainakin suuremmat kansainväliset yritykset suhtautumaan systemaattisesti sekä sosiaalisiin, että ympäristöön liittyviin asioihin. Erittäin isona kannustimena näihin ryhtymisessä näyttäisi olevan sen huomaaminen, että kestäväan kehitykseen panostaminen näillä näkökulmilla parantaa myös taloudellista vakautta sekä tuottaa enemmän arvoa osakkaille. (Ionescu-Somers 2010, 18.) Yhteiskunnan vaateet vastuullisuudesta ulottuvat kuitenkin tehokkuuden ja taloudellisen hyödyn yli.

Markkinoiden suuntaan ja muotoon vaikuttaa muun muassa digitalisaation vaikutuksesta entistä enemmän myös kuluttajien arvot. Vastuullisten yritysten tulisi ensimmäiseksi huomioida tarve kansainväliselle johtamiselle ja globaalille verkostoitumiselle sekä toimeen tarttumiselle. Toiseksi tulisi ymmärtää kumppanuuksien, keskinäisen sitoutumisen ja vastuullisuuden välttämättömyys tavoitteiden saavuttamiseksi ja kolmanneksi hyödyntää yritysten kasvavat mahdollisuudet toimia merkittävässä roolissa yhteisen hyvän luomisessa yhteistyössä valtioiden ja yhteisöjen kanssa. (Byerly (2005, 121, 124.) Myös Puppim de Oliveira (2005, 240, 244) korostaa tarvetta innovatiiviselle ja poikkitieteelliselle lähestymistavalle sekä valtion avustukselle ympäristöystävällisten markkinoiden edistämisessä.

Kansalaisjärjestöt voidaan nähdä yhtenä merkittävimmistä tekijöistä vastuullisuuden tason nousemisen takana (Midttun 2008, 407). Kansalaisjärjestöillä on paljon yhteiskunnallisesti merkittävää valtaa ja niiden aktiivinen toimiminen ympäristörikkeiden esiin nostamisessa aiheuttaa

yrityksille pelon imagon tahraantumisesta kuluttajien silmissä. Imagon menettäminen nähdäänkin suurimpana haittana ympäristötoimien jättämisessä huonolle tolalle. Kansalaisjärjestöjen ansiosta yritykset saattavat kuitenkin saada myös myönteistä ja ilmaista julkisuutta. (Kallio 2001, 47.) Tämä saattaa ajaa yritykset positiiviseen kilpavarusteluun siitä, kenellä ympäristöasiat on hoidettu parhaiten. Kansalaisjärjestöt voidaan nähdä myös oivana mahdollisuutena vaikuttaa oman asuinympäristönsä tilaan. On mahdollista, että ympäristönsuojelu ja siihen liittyvät asianhaarat ovat yksittäisille ihmisille liian abstrakteja ja suuria asioita, jotta niihin vaikuttaminen koettaisiin mahdolliseksi globaalilla tasolla. Paikallisella tasolla vaikuttaminen saattaa olla kuluttajille helpommin ymmärrettävä ja näkyvä keino.

5 PK-YRITYSTEN KEINOT LISÄTÄ YMPÄRISTÖTEKOJA

Pk-yritykset voidaan nähdä tärkeinä valtioiden talouden kannattelijoina ruohonjuuritasolla tapahtuvan toimintansa kautta. Vaikka yritys vastuuta ei ole toteutettu kovinkaan paljon pk-yritysten keskuudessa, sen ja kestävä kehityksen perusidea ovat tuttuja. Yritysvastuun toteuttamiseen pk-yrityksissä liittyy myös erityispiirteitä, jotka vaikuttavat niiden vastuullisuustyöhön. Ensinnäkin johdon ja yrityksen arvoja voi olla vaikea erottaa toisistaan. (Das ym. 2020, 110, 115, 119.) Tästä voidaan nähdä suora yhteys siihen, miten suuri arvo taloudellisen edun tavoittelemiselle asetetaan päätöksentekotilanteessa (Lähdesmäki 2005, 65–66). Toisaalta pk-yritysten etuna suuryrityksiin nähden on se, että niiden hierarkian taso on yksinkertaisempaa, mikä tarjoaa ketterämmän reagointimahdollisuuden (Das ym. 2020, 117). Suuryritystenkin kohdalla on jouduttu pohtimaan sitä, onko julkilausuttu ympäristöpolitiikka oikeasti yhteydessä liiketoimintaan ja kokonaisstrategiaan eli onko sen taakse luotu kunnollinen ympäristöstrategia. Ymmärrettävästi tämä kysymys on pk-yritysten kohdalla vielä suurempi, sillä niiden toiminnalle ei välttämättä kohdistu samankaltaista huomiota. Vaarana on etenkin se, että ympäristöjohtamista ei haluta lainkaan ottaa käyttöön ja toisaalta se, että se jää käyttöön ottamisen jälkeen irralliseksi muusta toiminnasta. (Kallio 2001, 20–21.)

Itsenäinen päätöksenteko asettaa pienyrittäjän myös suhteellisen yksinäiseen asemaan moraalipäätöksiä tehdessä. Tähän yhdistettynä se, ettei varsinaisen johtamisen miettimiseen yrityksen ydintyöltä välttämättä jää paljon aikaa, on johtanut reaktiiviseen tapaan kohdata moraaliset ongelmat. (Lähdesmäki 2005, 66.) Yrityksen koolla on vaikutusta myös ympäristöjärjestelmien käyttöönottoon. Suuret yritykset ottavat pienempiä yrityksiä helpommin järjestelmiä käyttöön, sillä ne saavuttavat usein nopeammin niiden mahdollistamat taloudelliset hyödyt ja niillä on paremmat resurssit ylläpitää järjestelmiä (Rohweder 2004, 105). Näiden seikkojen varjolla ei ole ihme, että ”ylimääräiselle” työlle, kuten ympäristötyön tekemiselle ei aina tahdo löytyä energiaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö siihen panostaminen olisi vaivan arvoista. Onkin nähty, että erilaisten yhteenliittymien avulla tehty, verkostomainen tapa tehdä vastuutyötä olisi edullinen pk-yrityksille (Das ym. 2020, 120). Ylennys-hanke voidaan nähdä tällaisena yhteenliittymänä.

Das ym. (2020, 120–121) jakavat pk-yritysten vastuullisuustyöhön liittyvät haasteet kahteen kokonaisuuteen. Ensimmäinen niistä on ymmärtämisen ja käsittämisen haaste, millä tarkoitetaan vastuukysymyksiin liittyvää tiedon puutetta sekä haastetta tunnistaa oman toiminnan negatiivisia ja

positiivisia vaikutuksia. He liittävät tähän myös vaikeuden löytää reagointikeinot omien vaikutustensa muokkaamiseksi. Lisäksi sidosryhmien tunnistaminen ja oman liiketoiminnan suhteuttaminen heidän tarpeisiinsa liittyy käsittämisen haasteeseen. Toinen haaste on nimetty haasteeksi implementoida yritysvastuun toteuttaminen osaksi yrityksen rakenteita. Erilaiset raportointiin, arviointiin ja viestintään liittyvät toimenpiteet koetaan paljon resursseja vieviksi. (Das ym. 2020, 120–121.)

Esimerkkejä konkreettisista toimista, joita organisaatioissa voidaan tuotteiden, prosessien tai toimintatapojen suhteen tehdä, ovat energiakulutuksen ja jätteiden tuottamisen vähentäminen, ekologisesti kestävien resurssien käyttäminen sekä ympäristötietoisien johtamistavan implementointi (Bansal & Roth, 2000, 717). Yrityksen on pystyttävä pienentämään ympäristöhaittoja operatiivisella tasolla niin, että esimerkiksi raaka-aineita kuluu vähemmän ja päästöjen määrä vähenee per tuotettu yksikkö. Tuote- tai tuoteprosessimuutokset ovatkin usein avaintekijöitä pienentyneissä ympäristövaikutuksissa. (Kallio 2001, 29, 34.) Tuoteprosessimuutos voidaan toteuttaa esimerkiksi uusiokäyttämällä tuotteita.

Kuten yllä on kuvattu, ympäristötekoihin tarttuminen pk-yrityksissä sisältää monenlaisia osa-alueita. Seuraavissa luvuissa tutustutaan lisää keinoihin, joiden avulla pk-yritykset voivat pyrkiä jäsentämään ympäristötekoja yrityksessään joko johdon tai rivityöntekijöiden toimesta. Alaotsikoiden tasolla aihetta käsitellään ympäristöjohtamisen, yrityksiä velvoittavan ympäristölainsäädännön, ympäristöjärjestelmien sekä ympäristötekojen sisäisen ja ulkoisen viestinnän kautta.

5.1 Ympäristöjohtaminen

Luonnonympäristöön liittyvät seikat on johtamis- ja organisaatiotieteissä yleisesti liitetty ympäristöjohtamisen (engl. environmental management) käsitteeseen. Ympäristöjohtamisen käsitteen lisäksi on käytetty myös ekologisen johtajuuden, vihreän johtajuuden sekä ekosentrisen johtajuuden käsitteitä. Käsitteiden laaja kirjo sekä vakiintuneen selityksen puute esimerkiksi juuri ympäristöjohtamiselle aiheuttaa ajoittain epäselvyyksiä, mutta täysin yksiselitteisen tulkinnan luominen on mahdotonta kulloisenkin tulkitsijan henkilökohtaisten skeemojen vuoksi. Käyttötilanteen mukaan ympäristöjohtamisella voidaan tarkoittaa muun muassa kilpailutekijää, teknistä työkalua tai muutosta yrityksen moraalissa. Yrityksen näkökulman mukaisesti ympäristöjohtamisen tehtävänä on hankkia tietoa ympäristötekijöistä ja hyödyntää tätä tietoa siten, että se tukee yrityksen kokonaisstrategiaa. Ympäristöjohtaminen voidaan nähdä liiketoiminnan

jatkuvana kehittämisenä ympäristöasiat huomioiden niin operatiivisella, strategisella kuin institutionaalisella tasolla. Ollakseen tehokas, ympäristöjohtamisen on ulotuttava organisaation kaikkiin osiin. Riskien pienentämisen lisäksi (esimerkiksi ympäristörikkeiden välttämisen kautta) ympäristöjohtaminen antaa yrityksestä vastuullisemman kuvan. (Kallio 2001, 6–7, 20, 22–24, 35–36.)

Ympäristöjohtamisessa voidaan nähdä yhtymäkohtia myös yhteisen hyvän johtajuuteen (engl. leadership for the common good). Byerly (2005, 127) kuvailee sitä vallan jakamiseksi ja yhteistyön edellytysten luomiseksi, vanhojen toimintojen uudelleen arvioimiseksi, julkiseen keskusteluun osallistumiseksi sekä perinteisten organisaatorajojen ulkopuolelle kurottamiseksi. Ruokonen ja Temmes (2019, 467) lisäävät ympäristöjohtamiseen strategisen ulottuvuuden, mikä lisää heidän mukaansa ympäristöön liittyvien sitoumuksien joukkoon tavoitteen saavuttaa kilpailuetua.

Strategisen potentiaalin tunnistaminen voidaan lukea myös modernin ympäristöjohtamisen piirteiksi. 1980-luvun puolivälistä alkaneessa modernissa ympäristöjohtamisessa ei ole kuitenkaan kyse varsinaisesta luonnonsuojelusta, vaan intresseistä, jotka liittyvät ensisijaisesti liiketoimintaan. Jotta kestävä kehitystä saataisiin todennettua, se tulisi kirjata ympäristöjohtamisen tavoitteisiin, sillä itsessään pelkkä ympäristöjohtaminen ei edesauta kestävä kehityksen todentamista. Mikäli ympäristönäkökulma on lisätty yrityksen strategiaan, voidaan puhua jo yllä mainitusta strategisesta ympäristöjohtamisesta. Tällöin ympäristöjohtamisen tavoitteena on siis markkina- ja kilpailuedun saavuttaminen ympäristöjohtamisen avulla. Institutionaalisella ympäristöjohtamisella kuvataan yrityksen toimien yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä, joka on nykyään työvoiman, raaka-aineiden ja pääoman tavoin yritykselle välttämätön resurssi. (Kallio 2001, 22–23, 31, 35.) Jos yrityksen toimet siis ovat epäedulliset esimerkiksi ympäristön kannalta, muut yhteiskunnan toimijat voivat nostaa epäkohdat esille, mikä vaikuttaa negatiivisesti yrityksen maineeseen ja täten sen tuottavuuteen.

Ympäristöjohtamisen suurimpana haasteena voidaan nähdä kompleksisen ja monitahoisen kokonaisuuden sovittaminen ja tasapainottaminen. Vastuullisuuden rakentaminen yrityksissä vaatii kykyä tarkastella aikaisempia toimintatapoja innovatiivisten lasien läpi, joita kannattelevat arvopohjaiset valinnat. Kestävyyskysymysten liittämistä yrityksen strategisen kehittämisen prosessiin voidaan lähestyä suhteuttamalla yritysvastuun johtamisen (engl. corporate sustainability management, CSM) käsitettä yrityksen arvojen ajureihin. Tämä auttaa varmistamaan kestävä pohjan sidosryhmille tuotetulle arvolle. Vastuullisuuskysymysten juurruttaminen yrityksen sisäisiin toimintatapoihin, työkaluihin, henkilöstölle sekä erityisesti arvoihin on haaste, mutta se saattaa myös

muuttaa niitä pysyvästi. Tosiassialliset vastuullisuusteot vaativat niiden sitomista strategiaan. (Ionescu-Somers 2010, 29–31.) Tasapainon löytäminen taloudellisen kannattavuuden ja vastuullisuuden, erityisesti ympäristövuullisuuden, välillä näyttäisi siis asettuvan ympäristöjohtamisen keskiöön.

Ruokonen ja Temmes (2019, 473) nostavat esiin huolen siitä, kuinka tehokkaita ympäristöjohtamisen jalkauttamisen keinot ovat. Johtamisprosessit, ympäristöön liittyvät tavoitteet ja suoriutumisen mittaaminen ovat asioita, jotka tulisi heidän mukaansa huomioida ympäristöjohtamiseen liittyvässä strategisessa työssä. Näiden tutkiminen saattaa kuitenkin olla haasteellista siitä syystä, etteivät yritykset välttämättä halua kertoa strategisista suunnitelmistaan tutkijoille tai ulkopuolisille.

Ympäristövuullisuuden huomioiminen voi muodostua ongelmalliseksi, jos johtoryhmä tai osa siitä keskittyy kiinteästi vain pakollisiin toimintoihin. Ionescu-Somers (2010, 18) mukaan tämä korostaa hyvin kuilua, joka on edessä tehtäessä toimia yli lain säättämien velvoitteiden. Kestävyyden ujutaminen bisnesmaailman “raha edellä” -ajattelutapaan tuo eteen kompleksisia ja ikäviä ongelmia. (Ionescu-Somers 2010, 18.) Tämä voidaankin nähdä viheliäisenä ongelmana, (wicked problem) jonka ratkaisemiseen ei ole yhtä oikeaa vastausta tai sitä ei voida ikinä ratkaista täysin. Tällaisia ongelmia kohdattaessa on parasta ottaa mahdollisimman pitkälle huomioon ainoastaan käsillä olevan asian erityispiirteet ja tilanteen muuttuessa pyrittävä muokkaamaan ratkaisuja uudelleen (Nieminen ym. 2018, 127–128).

Henkilöstön sitouttaminen

Ympäristövuullisuudessa yrityksen henkilökunnan sitouttaminen ympäristötekoihin on erittäin tärkeää (Mory, Wirtz & Göttel 2016, 192). Tämä johtuu siitä, että yrityksen operatiivisen tason on pystyttävä toteuttamaan ympäristöpolitiikan mukaista ympäristöstrategiaa (Kallio 2001, 30). Muuten ympäristöstrategian olemassaolo olisi turhaa. Kun henkilöstö kokee työnantajansa olevan vastuullinen, he kokevat työnsä merkityksellisemmäksi ja omien arvojen esiintuomisen helpommaksi (Chaudhary 2019, 642). Kestävän kilpailuedun saavuttamiseksi henkilöstön sitouttaminen tulisi sisällyttää oleelliseksi osaksi henkilöstöressurssien johtamista (Albrecht, Bakker, Gruman, Macey & Saks 2015, 26). Saratunin (2016, 88) mukaan henkilöstön sitouttamista voi edistää henkilöstön kouluttamisella, osallistamisella, oikeudenmukaisella kohtelulla ja luottamuksen lisäämisellä.

Ympäristöasioiden järjestäminen sitä varten kootun työryhmän kautta saattaa edistää yrityksen asemaa ympäristötoimijana (Ortiz-de-Mandojana, Aguilera-Caracuel & Aragón-Correa 2010, 143). Ympäristöasioihin fokusoitunut ryhmä voisi toimia hyvin asioiden edistämisen varmistajina sekä vaikuttamiskeinona henkilöstölle. Tässä on kuitenkin hyvä ottaa huomioon se, että erityisesti pk-yrityksissä ympäristöryhmän muodostaminen saattaa olla henkilöstömäärän vähyyden vuoksi hankalaa.

5.2 Ympäristöjärjestelmät

Yhtenä ympäristöjohtamisen keinona yritykset voivat implementoida ympäristöjärjestelmän. Ympäristöjärjestelmä ulottuu koko organisaatioon ja sen tarkoituksena on ohjata yrityksen ympäristötekoja muun muassa lakien noudattamisen varmistajana. Vuoden 1992 UNCED:in (United Nations Conference on Environment and Development) kokouksessa Rio de Janeirossa korostettiin yritysten roolia vastuullisuuskysymyksissä. Agenda 21 -nimeä kantavan toimintaohjelman 30. kappale esittelee ja perustelee yrityksille kaksiosaisen ohjelman, jonka ensimmäinen tavoite on edistää puhtaampaa tuotantoa ja toinen tavoite on edistää vastuullista yrittäjyyttä. (Agenda 21, UNCED 1992.) Tämän toimintaohjelman voidaan nähdä olleen erittäin tärkeässä osassa ympäristöjärjestelmien syntymiselle. Ympäristöasioiden hallintaan tarkoitetuista laatujärjestelmistä jalostettiin ympäristönhallintajärjestelmiä, joista muodostui ympäristöjohtamisen käytännön työkaluja (Rohweder 2004, 101). Elintärkeänä ympäristötekoihin siirtymisessä on tieto. Yritysten kannalta akateemisen tutkimuksen kautta saatu tieto näyttäytyy ongelmallisena, sillä se ei usein anna selkeitä toimintaohjeita (Vehkaperä 2005, 41). Tähän puutteeseen vastaavat ainakin osittain ympäristöjärjestelmät.

Ympäristöjärjestelmät ovat vapaaehtoisuuteen perustuvia kokonaisuuksia, jotka yritys voi korvasta vastaan hankkia käyttöönsä (Rohweder 2004, 101). Niihin liittyy olennaisesti säännölliset ja tarkasti määritellyt sekä sisäiset, että ulkoiset auditit eli tarkastukset (Ketola 2004, 142). Ympäristöjohtamisen toteuttaminen ympäristöjärjestelmän avulla tarjoaa suoraviivaisen tavan implementoida ympäristöaspektit, lisäten mahdollisesti samalla positiivista imagoa tunnetun sertifikaatin avulla. Useat yritykset vaativat myös alihankkijoiltaan ympäristöjärjestelmää. Vaikka valmius sertifiointiin tai rekisteröintiin olisi olemassa, osa yrityksistä saattaa pitäytyä ympäristöjärjestelmän periaatteiden noudattamisessa ilman sen varsinaista suorittamista, sillä ympäristöjohtaminen on mahdollista myös ilman varsinaista järjestelmää. Ympäristöjärjestelmien lisäksi ympäristöjohtamisen apuna käytetään muun muassa ympäristöpolitiikkoja,

ympäristöraportteja, ympäristöauditointeja sekä elinkaarianalyyssejä. Myös niiden avulla voidaan viestiä tehdyistä tai suunnitteilla olevista toimista sidosryhmille päin. (Kallio 2001, 25.)

Ympäristöjärjestelmistä saaduiksi hyödyiksi voidaan nimetä parantunut taloudellinen suorituskyky sekä kustannustehokkuus. Ympäristölle luotu hyöty taas muodostuu usein yritysten tavoittelemien taloudellisten-, imagollisten- ja kilpailullisten tekijöiden ohella. Keskustelu siitä, tulisiko ympäristöjärjestelmien käytöstä koitua enemmän hyötyä yritykselle vai ympäristölle, onkin jo toinen kysymys. Tässä tulee kuitenkin muistaa se, että ympäristön tila huononee tuskin pelkästään näiden järjestelmien seurauksena, onhan niissä tavoitteena parantaa ympäristömyönteistä toimintaa yrityksissä systemaattisesti. Järjestelmien vaikutusten erottaminen muiden tekijöiden aiheuttamista vaikutuksista yrityksen ympäristövaikutuksiin on myös mahdotonta. (Rohweder 2004, 109–111.) Jos ympäristövastuullisuuden seuranta rajoittuu siis ainoastaan ympäristöjärjestelmän vaikutusten arviointiin, saatetaan tuloksiin oleellisesti vaikuttavia seikkoja jättää pois.

Aikaisemmin mainittuja konkreettisia toimia, joilla ympäristötekoja voi lisätä, voi tehdä joko ympäristöjärjestelmien avulla tai ilman niitä. Ilmastokysymysten standardoimisen mahdollisuus voidaan kuitenkin nähdä helpottavana tekijänä niiden kanssa painiville organisaatioille. Erilaiset sertifikaatit kuten EU:n kehittämä EMAS eli eco-management and audit scheme (EMAS 2020) tai ISO eli international organisation for standardication ympäristöjohtamisen 14000-sarjan standardit (ISO 14000, ympäristöjohtamisen standardi) ovat esimerkkejä näistä.

Seuraavaksi eritellään tarkemmin ISO 14001 sekä Ekokompassi ympäristöjärjestelmää, sillä ne olivat käytössä Ylennys-hankkeen puitteissa. Tällä rajauksella ei arvoida erilaisia ympäristöjärjestelmiä, vaan pyritään pohjustamaan empiriassa esiin tulleita vastauksia. Tässä tutkimuksessa ei myöskään oteta kantaa siihen, kumpi näistä ympäristöjärjestelmistä on parempi tai sopivampi kulloiseenkin yritykseen.

Ylennys-hankkeen osallistajat auditoivat itselleen joko ISO 14001 tai Ekokompassi -sertifikaatin. Osa yrityksistä myös jätti ympäristöjärjestelmän sertifioimatta ja päättivät seurata niiden periaatteita ilman virallisen sertifikaatin hankkimista. Yleisesti ottaen ISO 14001:n valitsivat yritykset, joissa oli jo aikaisemmin ollut käytössä ISO-sarjan standardi ja joiden toimiala oli kansainvälinen. Ekokompassiin päättymisen syiksi mainittiin sen edullisuus sekä kevyt toteuttamistapa.

ISO 14001

ISO 14000 on kansainvälinen ympäristöjohtamisen standardisarja, joka sisältää sertifioitavissa olevan ja kattavan kokonaisuuden vaikuttavan ympäristöjohtamisen viitekehyksestä (ISO 14000, ympäristöjohtamisen standardi). ISO 14001 on tähän sarjaan kuuluva ohjeistus, jolla tavoitellaan organisaation ympäristövastuullisen suoriutumiskyvyn parantumista. Se kattaa myös lakisääteisten velvoitteiden toteutumisen turvaamisen ja sertifikaatin auditointeja suoritetaan säännöllisesti sen saamisen jälkeenkin. Standardia on mahdollista käyttää organisaatioissa riippumatta niiden toimintasektorista ja vuoden 2018 selvityksen mukaan Suomessa oli 1 467 ISO 14001 sertifioitua organisaatiota. ISO 14001 avulla organisaatioiden on mahdollista tuottaa arvoa niin ympäristölle, itse yritykselle, kuin sidosryhmillekin. (ISO 14001 standardi.) ISO 14001:n perusajatuksena on tunnistaa yrityksen ympäristövaikutukset, niiden hallinta, toiminnan dokumentointi ja systemaattinen arviointi. Se lukeutuu Suomen suosituimpiin ympäristöasioiden hallintajärjestelmiin. (Rohweder 2004, 101–102.)

ISO 14001 koostuu viidestä pääelementistä, joita ovat ympäristöpolitiikka, suunnittelu, järjestelmän toteuttaminen ja toiminnot, tarkastus ja korjaavat toimenpiteet sekä johdon katselmus. Järjestelmässä korostetaan sitä, että johdon allekirjoittama ja hyväksymä ympäristöpolitiikka on välttämätön ympäristötekoja eteenpäin ajava voima. Johdon on myös varmistettava ympäristöpolitiikan toteutuminen. ISO 14001 sisältää myös vaatimuksen jatkuvalle parantamiselle, mikä voi toteutua esimerkiksi tuotekehityksellä, energiatehokkuudella tai henkilöstön kouluttamisella. (Rohweder 2004, 103).

Ekokompassi

Ylennys-hankkeen järjestäjätahon mukaan Ekokompassi on kevennetty ympäristöjärjestelmä, mikä tekee siitä helpomman ottaa käyttöön myös pienemmille organisaatioille. Ekokompassi pohjautuu ISO 14001 –standardiin ja sen omistaa Suomen luonnonsuojeluliitto (Ekokompassi 2020). Ekokompassiin kuuluu kattavat ohjeistukset ja lomakkeet, jotka ohjaavat sen käyttöönottoprosessia. Sen ansiosta yritys pystyy tekemään koko prosessin pääosin omatoimisesti. Kustannuksiltaan Ekokompassi on kuitenkin halvempi kuin ISO 14001 ja siihen kuuluu rakentamismaksun lisäksi vuosimaksu, jonka suuruus riippuu yrityksen koosta. Rakentamismaksuun sisältyy kolme neuvontakäyntiä yrityksessä ja halutessaan yritys voi vielä erillisestä maksusta auditoida

Ekokompassin käytön yrityksessään, minkä seurauksena sillä on oikeus käyttää Ekokompassi-sertifikaattia kanavissaan.

Ekokompassin omilla sivuilla esitellään kymmenosainen kriteeriluettelo, jotka muodostavat oikeuden järjestelmän toteuttamiseen. Organisaation tulee ensinnäkin sitoutua toimintaansa koskevaan ympäristölainsäädäntöön, minkä lisäksi yrityksessä tulee nimetä ympäristövastaava koulutetuksi yhteyshenkilöksi. Organisaation tulee Ekokompassin henkilökunnan avustuksella kartoittaa oman toimintansa ympäristövaikutukset, laatia ympäristölupaus, kouluttaa henkilöstönsä ottamaan ympäristöasiat huomioon sekä laatia jätesuunnitelma sisältäen listan vaarallisista jätteistään ja kemikaaleistaan. Lopuksi organisaation tulee neuvojen mukaisesti laatia ympäristöohjelma, joka päivitetään vuosittain ja näin varmistetaan sen ylläpito ja toiminnan jatkuva parantaminen. (Ekokompassi 2020.)

5.3 Sisäinen ja ulkoinen viestintä ympäristöteoista

Vaikka yritys tekisi ympäristötekoja, voidaan nähdä, että ilman systemaattista viestimistä sen voi olla vaikea tuoda niitä esiin. Sidosryhmien huomioiminen vastuullisuusviestinnässä lisää läpinäkyvyyttä sekä luottamusta yrityksen toimintaa kohtaan (Kim 2017, 1144, 1156). Esimerkiksi vastuullisuusraportointien voidaan nähdä lisäävän yritysten markkina-arvoa sekä vähentävän yritysten ja sidosryhmien välisen viestinnän epäsuhtaa (Schadewitz & Niskala 2010, 104). Pelkkien kuulopuheiden varassa tehty vaikuttavuustyö ei ole kovin tehokas. Konkreettiset lupaukset ja niiden seuranta, läpinäkyvyyden ja avoimuuden lisääminen sekä ympäristöpohjaisten, kaikille tarkasteltavissa olevien mittaristojen luominen ovat esimerkkejä keinoista viestiä yritysvastuusta. Myös yritysten keskenään solmimat, esimerkiksi päästöihin liittyvät, sitoumukset osoittavat aktiivisia toimia ympäristötekoihin.

Henkilöstön sitouttaminen ympäristöpolitiikan noudattamiseen voidaan toteuttaa osallistamalla heitä sen laatimiseen esimerkiksi erilaisten workshopien kautta. Kun yrityksen henkilöstö saadaan osallistamisen kautta kiinnostumaan prosessin lopputuloksesta, helpotetaan myös ympäristöpolitiikan sisäistä viestintää. Ympäristökoulutus lukeutuu jo itsessään ympäristöviestintään. Pk-yrityksillä henkilöstön koulutus toteutetaan usein ulkoisten kouluttajien avulla, kun taas suuremmissa yrityksissä se saatetaan järjestää itse. Ympäristökoulutus ei ole trendin mukaan usein enää erillään muusta perehdytyksestä, vaan se on integroitu osaksi koko perehdytykseen kuuluvaa pakettia. (Ketola 2004, 141, 143.)

Yritystä koskevista ympäristölainsäädännön muutoksista on tiedotettava niin sisäisesti, kuin ulkoisestikin. Tämä koskee myös nykyisiä ympäristölakeja. Niiden noudattamisen valvominen ja rikkeistä raportointi sekä tiedottaminen on hyvin tärkeää. Mitä suurempi yritys on, sitä systemaattisempaa viestinnän tulee olla. Avoimuus, läpinäkyvyys, nopeus ja tarkkuus ympäristöviestinnässä taas on tärkeää yrityksen koosta riippumatta. Pk-yrityksissä saattaa riittää ad hoc -tyyppinenkin tiedottaminen pinnalla olevista aiheista, mutta suuremmassa yrityksessä tarvitaan laajempaa kanavaa. Johtajien symbolisen käytöksen perusteella eri sidosryhmät saavat varmuutta sille, että ympäristöasiat ovat tärkeitä myös operatiivisella, ei vain strategisella tasolla. Ympäristöviestintä voi siis olla myös sanatonta. Se, mitä sidosryhmää pidetään vastuullisuusviestinnän kannalta ensisijaisena, riippuu yleensä siitä miltä yksiköltä yrityksessä kysytään. Joka tapauksessa yrityksille on eduksi tiedostaa, että median rooli ympäristöviestinnässä korostuu yleensä kriisien aikana. Kansalaisten käsitys ympäristön tilasta ja yrityksen toiminnasta on taas hyvin paljon median luomien mielikuvien vallassa. (Ketola 2004, 142, 144, 147–152.) Tämän näkökulman kautta korostuu ympäristökriisien ennakkoinnin ja estämisen merkitys.

Teoreettisen viitekehyksen yhteenveto

Yllä olevissa luvuissa on käsitelty tutkimuksen aineistosta nousseiden painopisteiden mukaisesti ilmiöön liittyviä käsitteitä sekä kirjallisuutta. Teoreettisessa viitekehyksessä lähdettiin liikkeelle ympäristövastuullisuuden historiasta ja siitä, miten se on rantautunut Suomeen. Tämän jälkeen syvennettiin yritysten rooliin vastuutyön tekijöinä sekä taloudellisen ja ympäristölle hyödyllisen toiminnan suhteeseen. Aihetta täsmennettiin tämän tutkimuksen kannalta oleelliseen näkökulmaan eli pk-yritysten keinoihin ryhtyä todentamaan yritysvastuuta ympäristötekoihin.

6 TUTKIMUKSEN KOHDE JA TUTKIMUSAINEISTO

Tässä luvussa perehdytään tarkemmin tutkimuksen tapauksen kontekstiin. Alaluvussa 6.1 kerrotaan tarkemmin siitä, mikä on Ylennys-hanke ja miten se on päätynyt tämän tutkimuksen tapauskohteeksi. Tässä alaluvussa esitellään myös tarkemmin hankkeeseen kuulunutta prosessimallia ympäristöjärjestelmän rakentamisesta. Alaluvussa 6.2 käydään läpi hankkeen järjestäjäpuolelle tehtyä esihaastattelua ja siinä esille tulleita asioita. Tässä alaluvussa kuvaillaan myös prosessia, joka käytiin läpi tutkimusaineiston hankkimiseksi.

6.1 Ylennys-hanke

Ylennys on Pirkanmaalle sijoittuva ympäristövastuullisuutta lisäämään pyrkinyt hanke, joka alkoi huhtikuussa 2018 ja päättyi joulukuussa 2019. Ympäristövastuullisuuden edistämistä sekä kestäväen kehityksen toteuttamista lähestyttiin hankkeessa kouluttamisen sekä ympäristöjärjestelmän luomisen kautta. Ympäristöjärjestelmän luomiseen tarjottiin apua muun muassa toimintaympäristön kartoittamisen, sidosryhmien odotusten tunnistamisen sekä ympäristövaikutusten selvittämisen avulla. Hanke löydettiin tämän tutkimuksen kohteeksi sosiaalisen median kautta. Kiinnostavan kuuluisen hankkeen löytymisen jälkeen kontaktoitiin hankkeen projektipäällikkö, mistä prosessi jatkui haastatteluihin. Varsinaiset haastateltavat valikoituivat sen mukaan, ketkä vastasivat haastattelupyyntöihin, joita lähetettiin kaikille hankkeeseen osallistuneille yrityksille ja tapahtumille.

Ekokompassi oli käytössä hankkeessa, koska Tampereen kaupunki on ollut mukana kehittämässä sitä. Koska hankkeen puolesta ei kuitenkaan voitu määritellä mikä ympäristöjärjestelmä yrityksissä tai tapahtumissa otettaisiin käyttöön, oli monen valinta kansainvälisempi ympäristöjärjestelmä ISO 14001. Kaikki hankkeeseen osallistuneet organisaatiot eivät ottaneet ympäristöjärjestelmää auditointia myöten käyttöön, mutta heidän toimintaansa tarkasteltiin mainittujen järjestelmien linssien läpi heidän tilanteensa mukaisesti.

Kuvio 1. Syklin kuvaus ympäristöjärjestelmän rakentamisesta. (Ylennys-hankkeen verkkosivut, Ekokumppanit Oy 2020)

Kuvio 1. sisältää hahmotuksen ympäristöjärjestelmän käyttöönottamisen prosessista. SYKLI:n laatimaa prosessikuvausta avataan tarkemmin eri kohtien osalta seuraavasti. Nykykäytänteiden kartoittamisessa tarkoituksena on tunnistaa hyvät käytännöt sekä kehittämiskohteet. Niitä asioita, missä ollaan jo hyviä, tulisi vahvistaa, heikkoja kohtia korjata ja tulevaisuuden uhkia torjua hyödyntäen mahdollisuuksia. Ympäristötavoitteiden määrittelyssä tarkoituksena on tunnistaa olennaisimmat parannuskohteet tehtyjen kartoitusten pohjalta, miettiä miten vaikuttavuus olisi parhaimmalla tasolla sekä luoda kunnianhimoiset, mutta toteutettavissa olevat tavoitteet. Luodun ympäristöpolitiikan tulisi osoittaa johdon sitoutumista, sillä sen sanotaan toimivan pohjana jatkuvalla parantamiselle. Seurannan ja jatkuvan parantamisen vaiheessa mitataan, dokumentoidaan sekä analysoidaan tekemistä. (Ylennys-hanke, Ekokumppanit Oy 2020.)

Tavoitteiden saavuttamisen seuraamisen lisäksi hankkeessa oli tarkoitus edetä kohti uusia tavoitteita ja viestitää jo saavutetuista tuloksista. Ympäristöjärjestelmän sanotaan ohjaavan myös sisäisiä auditointeja sekä johdon katselmuksia. Hankkeen verkkosivuilla kerrotaan, että hyötyjen ymmärtämisessä ympäristövastuutyö tehdään näkyväksi ja tavoitteelliseksi. Sidosryhmien näkemysten hyödyntämisellä luodaan edellytykset menestyä kestävästi ja johdon sitoutumisella mahdollistetaan ympäristövastuullisuuden ottaminen osaksi strategista suunnittelua ja johtamista. Mukaan lähtevän yrityksen tuli valita motivoitunut vastuuhenkilö ja hänelle apulaisia. Tavoitteiden tuominen käytäntöön vaatii yrityksiltä saavutettavissa olevien toimenpiteiden määrittelyä ja

prosessien kehittämistä eli kuka tekee, mitä, milloin ja miten. Myös selkeiden vastuualueiden, aikataulujen sekä ohjeiden määrittäminen oli hankkeeseen osallistuessa tärkeää. Lopuksi tuli muistaa, että ympäristövastuu on tarkoitus ottaa osaksi jokapäiväistä työtä ja tämän mahdollistamiseksi tulisi innostaa ja motivoida henkilöstöä mukaan. Kehittämisideoiden ja näkemyksien hakeminen kaikilta sekä viestiminen, kouluttaminen ja perehdyttäminen nostettiin vielä erityisesti esille. (Ylennys-hanke, Ekokumppanit Oy 2020.)

Ylennys-hankkeeseen kuuluneet koulutukset muovattiin Suomen ympäristöopiston (SYKLI) laatu-, ympäristö- ja turvallisuusjohtamisen koulutukseen pohjautuen. Materiaalien haluttiin jäävän tulevaisuutta varten pk-yritysten käyttöön Ylennys-hankkeen nettisivuille. Ylennys-hankkeeseen osallistuneet yritykset etsittiin joko hankkeen järjestäjäpuolen toimesta tai yritykset löysivät hankkeen itse. Hankkeen puitteissa aloitti kaksi eri ”ryhmää” joista toinen elokuussa 2018 ja toinen uusien osallistujien löytymisen jälkeen helmikuussa 2019. Hankkeeseen kuuluneiden yleisten koulutuspäivien lisäksi tapahtumille ja yrityksille pidettiin noin kolme neuvontakertaa, joilla pyrittiin keskittymään juuri kyseessä olevan organisaation toivomiin asioihin. Yhteisten koulutusten ja yrityskohtaisten koulutusten aiheita olivat hankkeen järjestäjäpuolen mukaan esimerkiksi ympäristölainsäädäntö, ympäristöviestintä, jätehuolto, kiertotalous sekä ympäristöasiat liiketoiminnan edistämässä. Hankkeen tarkoituksena oli muodostaa myös vastuullisten yritysten foorumi Pirkanmaalle, mutta sitä ei erinäisistä syistä johtuen saatu käynnistettyä Ylennys-hankkeen toimintakauden aikana. Foorumin malli saatiin kuitenkin luotua ja sitä ollaan mahdollisesti edistämässä tulevaisuudessa.

6.2 Ekokumppaneiden esihaastattelu sekä Ylennys-hankkeen varsinaiset haastattelut

Esihaastattelu toteutettiin joulukuussa 2019 Ekokumppaneiden toimitusjohtajan Suvi Holmin sekä Ylennys-hankkeen projektipäällikön Mari Tolpan kanssa. Hanketta oli rahoittamassa monia tahoja, mutta esihaastattelun myötä selvisi, että ainoat aktiiviset järjestäjäosapuolet hankkeessa olivat Ekokumppanit ja Suomen ympäristöopisto SYKLI. Rahoittajien rooli hankkeen yhteydessä oli siis vähäinen, mutta heille toimitettiin raportit hankkeen kulusta. Raporttien kerrottiin olevan tiivistelmätietoja esimerkiksi kahvitustilaisuuksista, eikä niiden nähty tuovan lisäarvoa tämän tutkimuksen kannalta. Oleellisempana tämän tutkimuksen kannalta nähtiin kuvata haastateltavien antamia merkityksiä esimerkiksi juuri näille kahvitustilaisuuksille. Näistä syistä johtuen, käsillä

olevassa tutkimuksessa päädyttiin haastattelemaan vain näiden kahden järjestäjäorganisaation edustajia sekä niiden yritysten edustajia, jotka vastasivat lähetettävään haastattelupyyntöön.

Ekokumppaneidenkin toive tutkimukselle oli selvittää, mikä sai yritykset ja tapahtumat lähtemään mukaan hankkeeseen. Tähän liittyvänä haasteena nähtiin kuitenkin se, että ihmiset eivät välttämättä kerro oikeita syitä hankkeeseen lähtemiseen ja saattavat käyttää korulauseita toiminnastaan. Toisaalta Holmin sanoin ympäristö ei välitä millä tavoin sitä säästetään, vaan se kiittää sen hyväksi tehdyistä asioista riippumatta siitä, mitkä tekojen takana olevat motiivit ovat olleet. Suurin aukko tähän liittyen onkin ehkäpä se, mitä on sanojen ja tekojen välillä ympäristöteosta puhuttaessa. Tämä kysymys laajenee yritysten vastuusta myös valtioiden vastuuseen esimerkiksi ilmastokokousten sopimusten noudattamiseen ja ylipäätään politiikan ja tekojen välisen suhteen todentamiseen. Mielenkiinnon kohteiksi nostettiin myös muun muassa sen selvittäminen, mistä vastuullisuuskeskustelu on yrityksissä ylipäätään saanut alkunsa.

Esihaastattelun jälkeen lähdettiin kontaktoimaan yrityksiä laittamalla viestiä joko suoraan heidän ympäristövastaavalleen, yleiseen asiakaspalveluosoitteeseensa tai toimitusjohtajalle. Haastattelut haluttiin saada sovittua mahdollisimman pikaisesti, sillä tällöin hankkeen päättymisestä ei olisi ehtinyt kulua liian kauan aikaa. Tieto osallistuneista yrityksistä saatiin hankkeen projektipäälliköltä Mari Tolpalta, sillä kaikkien osallistuneiden tietoja ei löytynyt Ylennys-hankkeen nettisivuilta. Tolpan mukaan tähän ei ollut sen suurempaa syytä kuin se, etteivät kaikki yritykset toimittaneet logonsa nettisivuille laitettavaksi.

Haastattelupyynnössä annettiin yrityksille mahdollisuus valita heidän mielestään osuvin haastateltava tähän hankkeeseen liittyen. Näin haastateltaviksi saatiin henkilöitä, jotka ovat olleet päävastuussa organisaationsa Ylennys-hankkeeseen osallistumisesta ja jotka tästä syystä olivat tutkimuksen kannalta parhaita henkilöitä vastaamaan kysymyksiin. Se, että haastateltavien toimenkuvat vaihtelivat keskenään suhteellisen paljon, tuo mielenkiintoa tuloksiin. Mielipiteet eivät olleet ainoastaan johdon mielipiteitä, vaikka vastauksissa välittyikin yhdessä johdon kanssa määriteltujen suuntaviivojen toistaminen.

Haastateltavat myös tiesivät haastatteluun suostuessaan osallistuvansa tutkimukseen, jossa on keskiössä yritysvastuu ja sen toteutuminen ympäristötekojen kautta (haastattelupyyntö liitteessä 1). Haastateltavaksi ilmoittautui yhteensä 7 yritystä ja 2 tapahtumaa kaiken kaikkiaan 19 hankkeeseen osallistuneista tapahtumista ja yrityksistä. Haastateltuja tahoja oli siis yhteensä 11, joista kaksi edusti

Ylennys-hankkeen asiantuntija- ja järjestäjäpuolta, kaksi toimi tapahtumanjärjestämisen parissa, yksi urheilun parissa, yksi ravintola-alalla, kaksi isännöinnin- ja kunnossapidon parissa, yksi rakennusalalla, yksi energiatehokkuuden konsultointiin liittyvissä tehtävissä ja yksi teknologian parissa.

Kaikki haastateltavat olivat pk-yrityksistä. Osan liiketoimintaan kuului jo ennen hankkeeseen osallistumista vahvasti vihreät arvot, mutta kenenkään haastateltavan yrityksen toimiala ei ollut yksinomaan vihreä. Haastateltavien ikää ja sukupuolta ei nähty tarpeen eritellä, sillä haastateltavien joukko nähdään liian pienenä johtopäätelmien tekemiseksi niiden perusteella. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluita lukuun ottamatta yhtä yritystä, sillä sieltä toivottiin, että haastatteluun saisi osallistua kaikki kolme hankkeeseen eniten osallistunutta työntekijää. Haastatteluiden kesto vaihteli 20–50 minuutin välillä ja sanatarkasti litteroitua tekstiä kertyi kaiken kaikkiaan 112 sivua. Haastattelut toteutettiin pääosin kasvokkain ja haastateltavan toimitilojen sisällä, mutta maantieteellisistä syistä johtuen kaksi haastattelua toteutettiin etäyhteyden välityksellä. Molemmat tavat haastatella koettiin toimivaksi ja haastattelut saatiin tehtyä keskustelunomaisina myös etäyhteyden välityksellä.

Haastattelut tehtiin teemahaastattelun keinoin etukäteen laaditun haastattelurungon avulla (liitteessä 2). Haastattelurungon ensimmäisen teeman, ”lähtökohdat” tarkoituksena oli saada selville se, millaisena haastateltavat näkevät yritysten vastuun ilmastonmuutokseen reagoinnissa ympäristötoein ja minkälaisia uhkia tai esteitä he tunnistavat näiden tekojen tekemiselle. Yritysten ja tapahtumien edustajilta kysyttiin lisäksi sitä, minkälainen suhtautuminen heidän organisaatiollaan on vastuullisuustekoihin. Toisen teeman, ”prosessikuvaus” tarkoituksena oli selvittää, miten yritykset päätyivät osallistumaan Ylennys-hankkeeseen ja miten hankkeen kulku sujui asiantuntijoiden ja yritysten sekä tapahtumien edustajien mielestä. Viimeisen teeman, ”vaikuttavuus” puitteissa syvennettiin siihen, minkälaisia vaikutuksia ja seurauksia Ylennys-hankkeeseen osallistumisella on ollut sekä minkälaisena yritykset ja tapahtumat näkevät ympäristövastuullisuuden toteuttamisen organisaatioissaan tulevaisuudessa. Teemahaastattelun runko löytyy kokonaisuudessaan liitteestä 2.

Litteroitu aineisto siirrettiin teemoittelussa kunkin kysymyksen alle karsien aineistoa, joka ei vastannut tutkimustehtävään tai -kysymyksiin. Esimerkiksi mielipiteitä ympäristötekojen vaikutuksesta työnantajamielikuvaan ei korostettu, sillä niiden nähtiin palvelevan paremmin jatkotutkimuskysymyksen muodossa. Teemoittelussa haastateltavien kommentit värikoodattiin, jotta eri vastaajat olisi helpompi erottaa toisistaan. Teemojen alta pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä ja

ilmiöitä, joita käsitellään “tutkimuksen tulokset” kappaleessa. Koska tutkimuksen metodiksi on valittu aineistolähtöinen sisällönanalyysi, käytettiin haastatteluista esille tulleita ja korostuneita asioita edelleen teorianpohjan täsmentämisessä.

Tavoitteena ei ole tutkia yritysten tai tapahtumien toiminnan suhdetta niiden arvojen ja mahdollisen ympäristöjärjestelmän suhteen, vaikka viherpesu esitelläänkin tutkimuksessa uhkana yritysvastuulle ja kestävän kehityksen toteuttamiselle. Viherpesun käsitteen maininnan toivotaan myös auttavan lähdekriittisyyden muistamista yritysten ympäristötekojen viestimisen yhteydessä. Tutkimusaineiston tarkoituksena on toiminnan arvostelemisen sijaan saada selville pk-yritysten käsityksiä ympäristövastuullisuuteen liittyen sekä siitä, miksi he ovat osallistuneet ympäristötekoja edistävään hankkeeseen.

7 TUTKIMUSOTTEET JA -MENETELMÄT

Tämän tutkimuksen tutkimusote on laadullinen tapaustutkimus ja seuraavaksi eritellään tarkemmin mitä se tarkoittaa. Koska menetelmillä viitataan myös konkreettisiin tapoihin kerätä ja analysoida aineistoa, tämä luku sisältää myös tietoa aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä sekä teemahaastatteluista. Luvun lopussa käsitellään omassa alaluvussaan tutkimuksen validiteettia sekä reliabiliteettia.

7.1 Kvalitatiivinen tapaustutkimus

Kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä alettiin käyttää Suomessa yhteiskuntatutkimuksessa 1970-luvulla ja kasvatus- sekä organisaatiotutkimuksessa 1980-luvulla. Koska laadullinen tutkimus on saanut paljon vaikutteita esimerkiksi psykologiasta ja sosiologiasta, sen sisälle on muodostunut paljon erilaisia koulukuntia menetelmiseen, jotka ovat osittain päällekkäisiäkin. Tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä pyritään ymmärtämään usein haastateltavien ihmisten näkökulmasta, selvittämällä henkilöiden kokemuksia, tunteita sekä ajatuksia. Tässä näkyy laadullisen tutkimuksen fenomenologiset juuret. Fenomenologia tutkii sitä, minkälaisia merkitysyhteyksiä ihmiset käyttävät sosiaalisen todellisuutensa rakentamiseen. Laadullisen tutkimuksen käsitteen yhteydessä käytetään usein aineistolähtöisyyden nimikettä, sillä tutkimukseen nostetaan aineistosta nousseita käsitteitä, sanoja ja lauseita. Teoria ei ole pelkästään lähtökohta, vaan apuväline kaikille eri vaiheille. (Juuti & Puusa 2020, 9–10.) Tutkijan ei tule myöskään unohtaa omia arvolähtökohtiaan tutkimusta tehdessään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Näitä voidaan pyrkiä tekemään näkyväksi esimerkiksi ennakko-oletuksien esittelemisen avulla.

Kvalitatiivinen tutkimus esitetään usein vastakkaisena menetelmänä kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen nähden. Tämä toimii ymmärrettävyyden lisäämiseksi metodioppaissa, mutta käytännössä näitä kahta tutkimustapaa voidaan yhdistellä sujuvasti samankin tutkimuksen sisällä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 52–53.) Tässä tutkimuksessa kvantitatiivisen tutkimustavan ei nähty tuovan laajasti haastateltavien omaa ääntä kuuluviin. Ongelmallisena nähtiin myös se, että esimerkiksi jatkokysymysten esittäminen olisi hankalampaa haastattelulomakkeiden lähettämisen jälkeen.

Laadullisessa tutkimusotteessa aineistosta nousevia ilmiöitä käsitellään induktiivisesti eli havainnoissa edetään yksittäisistä havainnoista yleisempiin väittämiin (Eskola & Suoranta 1998, 83). Tuomi ja Sarajärvi (2018, 80) nostavat tähän liittyen kritiikkiä sille, ettei teoriaa voi välttämättä syntyä pelkkien havaintojen perusteella. He muistuttavatkin myös abduktiivisesta päättelystä, jossa teorianmuodostus nähdään mahdollisena havaintojen kautta, mikäli taustalla on selkeä johtoajatus. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 80.) Laadullisessa tutkimuksessa voidaan puhua tulosten läpinäkyvyydestä ja yleistettävyydestä. Tässä yhteydessä yleistettävyys kuvaa kuitenkin laajaan joukkoon sovellettavuuden sijaan ennemminkin mahdollisuutta siihen, että samat ilmiöt saattaisivat toistua muuallakin. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27–28.) Laadullinen tutkimus voi siis tarjota uusia näkökulmia yleisemmän tason ilmiön tarkasteluun (Juuti & Puusa 2020, 12).

Tapaustutkimus

Tapaustutkimus tarjoaa yksityiskohtaista tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä, toisiinsa kytköksissä olevasta, tapausjoukosta. Yleisimmin sillä tavoitellaan ilmiön kuvailua. Tapaustutkimus sisältää yleensä valinnan tutkimuksen kohteena olevasta tapauksesta tai tilanteesta, jonka prosesseista ollaan kiinnostuneita. Kohteena saattaa olla esimerkiksi yksilö, ryhmä tai yhteisö, joista kerätään tietoa esimerkiksi havainnoinnin, haastattelun ja asiakirjatutkimuksen avulla. (Hirsjärvi ym. 2009, 134–135.)

Piekkari ja Welch (2020, 197–198, 200) puolustavat kirjoituksessaan yksittäistapaustutkimusta monitapaustutkimuksen rinnalla. Heidän mukaansa myös yksittäistapaustutkimuksesta on saatavissa yleistettäviä tuloksia. Tapaustutkimusta pidetään tyypillisesti laadullisen tutkimuksen välineenä, mutta se voi olla myös määrällinen tai sisältää piirteitä molemmista tutkimustyypeistä. Tapaustutkimuksen monia määritelmiä yhdistävät aineiston runsaus kutakin tapausta kohden sekä tapausten tarkasteleminen niiden luonnollisessa tapahtumaympäristössä. Kyseessä olevan tapaustutkimustyyppin sisällä voidaan vertailla aineiston eri ulottuvuuksia, esimerkiksi kahta eri tiimiä suuren yrityksen sisällä. Tapausten välisten erojen vertailemisen avulla voidaan muodostaa uutta teoriaa. (Piekkari & Welch 2020, 197–198, 200.)

7.2 Teemahaastattelu

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on eniten käytetty metodi aineiston keruussa. Haastattelu voidaan ajatella keskusteluna, jossa on etukäteen mietitty tavoite. Haastattelu on aina

vuorovaikutteista, mistä syystä on huomattava, että sen osapuolet vaikuttavat aina toisiinsa enemmän tai vähemmän. Haastattelun tavoitteena on koota aineisto, jonka avulla voidaan tehdä päätelmiä tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tutkijan tekemät tulkinnat ovat peräisin haastateltavien tekemistä tulkinnoista. (Puusa 2020, 99.) Tässä tutkimuksessa on käytetty aineiston keruun menetelmänä teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64). Teemahaastattelu on täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto ja sopii niin laadullisen, kuin määrällisen tutkimuksen menetelmäksi (Hirsjärvi ym. 2009, 208).

Teemahaastattelussa oletetaan, että haastateltavana olevat henkilöt ovat käyneet läpi tai kokeneet saman prosessin. Lähtökohdat on osin määritelty ennalta, minkä takia tutkijan on helpompaa ohjata haastattelua kontrolloimatta sitä kuitenkaan kokonaan. Haastattelun muodostavia teemoja täydennetään tarkentavilla kysymyksillä, mutta tärkeintä on kannustaa tutkittavaa puhumaan mahdollisimman vapaasti. Teemarunko muodostetaan riittävällä esitiedolla aiheesta, esimerkiksi kirjallisuuskatsauksen myötä, ja tutkittavana oleva ilmiö jaetaan eri teemoihin sen tutkittavuuden helpottamiseksi. Teemahaastattelun vapaasta muodosta johtuen kysymysten asettamisessa on mahdollista käyttää apuna myös intuitiivisia ja kokemusperäisiä asioita. Vaikka määritellyt teemat käydään läpi kaikissa haastatteluissa, niiden järjestys, muoto ja merkitys saattavat vaihdella haastatteluittain. Tämä johtuu siitä, että jokainen haastateltava on erilainen ja painottaa vastauksissaan erilaisia asioita. Lähtökohtaisesti tutkijan tulee kuitenkin varmistua siitä, että haastateltavat mieltävät käytetyn käsitteistön jokseenkin samana. (Puusa 2020, 106–108.)

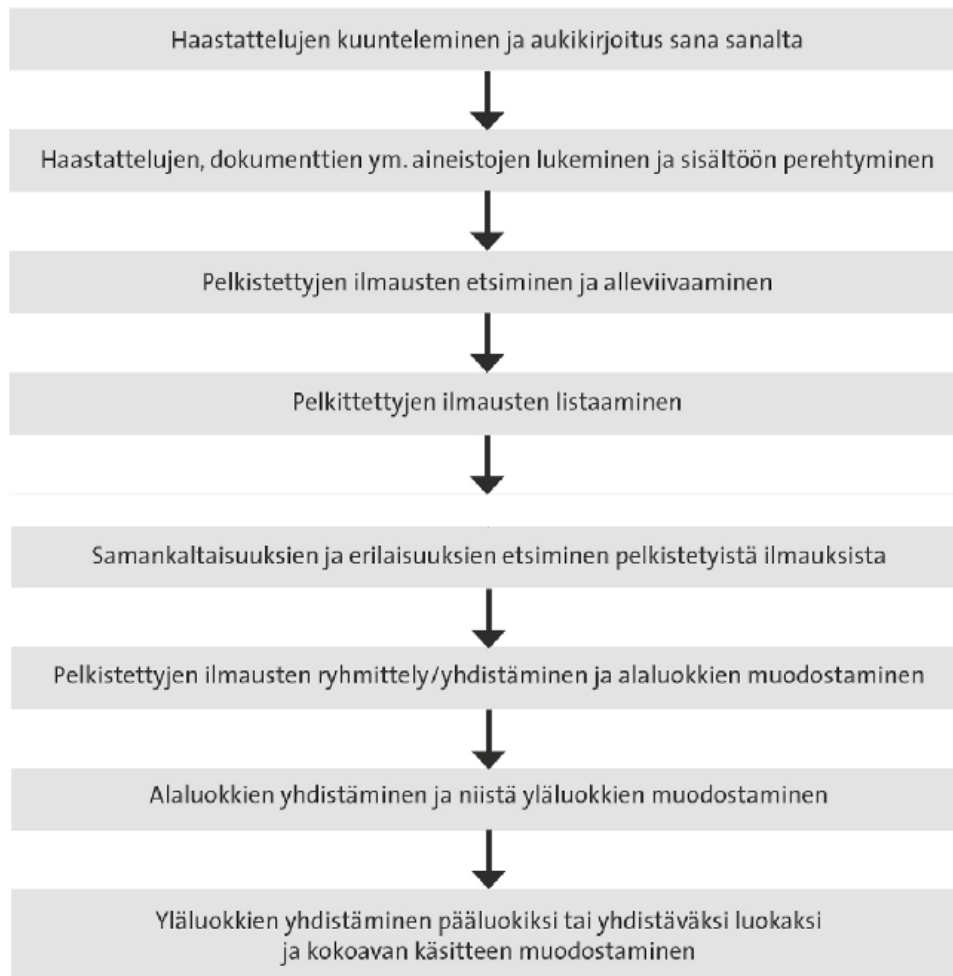
Teemahaastattelun etu on, että haastattelijalla on mahdollisuus kysyä tarkentavia jatkokysymyksiä sekä oikaista väärinymmärryksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 63). Tässä tutkimuksessa teemahaastattelurunko toimi enemmän ohjaavana välineenä haastatteluissa. Haastateltavilta kysyttiin tarpeen vaatiessa lisää aiheista, joista heillä oli enemmän mielipiteitä. Kaikkia kysymyksiä ei käsitelty samassa järjestyksessä kaikille haastateltaville. Jos esimerkiksi aihetta oli jo käsitelty kattavasti haastattelun aikaisemmassa vaiheessa, jokin kysymys saatettiin hypätä yli.

7.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Laadullisen tutkimusaineiston analyysi tähtää sellaisen kokonaisuuden saamiseen, jonka avulla voidaan tehdä kattavia ja perusteltuja johtopäätöksiä tutkittavana olevasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi auttaa jäsentämään empiiristä tutkimusaineistoa tulkintaa varten. Eri osien analysoimisen lisäksi tehdään synteisiä näiden osien välillä, muodostaen kokonaiskuva. (Puusa 2020, 143–144.)

Sisällönanalyysiä voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018, 78, 85–87) mukaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Se voidaan heidän mukaansa mieltää joko yksittäisenä metodina tai teoreettisena viitekehyksenä, jota on mahdollista yhdistää eri analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada tutkittavana olevasta aiheesta tiivis ja yleinen kuvaus. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tavoin tekstianalyysiä ja siinä etsitään nimenomaan tekstin merkityksiä. Tässä tutkimuksessa metodina käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Kolmesta aineistolähtöisestä analyysimallista (yhdysvaltalainen, fenomenologis-hermeneuttinen ja hermeneuttinen) on valikoitunut käytettäväksi yhdysvaltalainen perinne. Kyseisen perinteen mukaan analyysissä käytetään hyväksi termejä kuten jaottelu alakategorioihin ja pääkategorioihin. Varsinaisen välineen sijaan tämä on ymmärrettävä kuitenkin ennemminkin orientoitumistapana. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78, 85–87.)

Aineistolähtöisessä analyysissä tavoitellaan tutkimusaineiston muokkaamista teoreettiseksi kokonaisuudeksi. Analyysiyksiköiden valintaa ei ohjaa teoria, vaan tutkimuksen tarkoitus ja tehtävänasettelu eli tutkimusongelma ja -kysymykset. Analyysia ohjaavat tutkimuksen metodologiset valinnat ja analyysiä koskeva teoria koskee ainoastaan analyysin toteuttamistapaa. Aineistolähtöisestä analyysistä tekee haastavaa se, että analyysin teoriaohjaavuus on verrattain yleinen tapa. Tutkijan tulee olla erittäin tarkkana siinä, että analyysiä ohjaa ainoastaan haastateltavan kokemukset. Ennakkokäsitysten vaikutusta tutkimukseen voidaan vähentää aukikirjoittamisen eli ontologisen erittelyn avulla. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteiden yhdistämisen seurauksena saadaan vastauksia tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80–81, 94.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan siis nähdä jopa haastavampana aineiston analyysin keinona, kuin teoriaohjaava sisällönanalyysi. Aineistolähtöisessä tavassa tutkijan tulee kuunnella aineistoa tarkasti, kun taas teoriaohjaavassa tavassa aineistoa verrataan ennalta päätettyyn teoriaan. Aineistolähtöinen tapa voidaan tältä kantilta nähdä aineiston todellisen äänen kuuluviin saamisen kannalta vapaampana sisällönanalyysin keinona.

Kuvio 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91–92)

Kuvio 2 on Tuomen ja Sarajärven (2018, 91–92) kuvaus aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheittaisesta etenemisestä. Siinä kuvataan kaikki kyseiseen analyysitapaan kuuluvat askelmat, joista ensimmäinen on aineiston sanatarkka litterointi. Tämän jälkeen siirrytään aineistoon perehtymiseen ja redusoitujen eli pelkistettyjen ilmaisujen etsimiseen. Alleviivaamisen jälkeen esiin nousseet ilmaisut kootaan yhteen ryhmitellen eli klusteroiden ja niistä pyritään etsimään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Näistä yhdistellään alakategorioita, joista muodostetaan edelleen yläkategorioita. Yläkategorioista saadaan pääkategorioita, joista tuotetaan aineistoa kokoavat käsitteet.

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysissä tulee ottaa huomioon se, että aineistosta löytyy aina monia asioita, joita tutkija ei osannut edes ajatella. Tällöin on tärkeää pitäytyä etukäteen päätetyssä rajauksessa. Liian rönsyilevä aineisto ei tarjoa tarpeeksi kattavaa katsausta kiinnostuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78).

Kuten sisällönanalyysin periaatteissa ohjeistetaan, tämän tutkimuksen analyysissa on lähdetty liikkeelle aineiston pelkistämällä. Tämä on tehty karsimalla aineistosta tutkimustehtävään nähden ylimääräiset osat sekä siirtämällä jäljellä olevat aineistot kunkin teeman (lähtökohdat, prosessikuvaus ja vaikuttavuus) ja alakysymyksen alle. Teemoittelun yhteydessä haastateltavien vastaukset myös värikoodattiin vastaajien mukaan. Tämän jälkeen aineistoa on lähdetty ryhmittelemään, minkä yhteydessä aineistosta on muodostettu alakategorioita.

7.4 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Tarkkojen työkalujen sijaan laadullisen tutkimuksen reliabiliteetin eli tutkimustulosten toistettavuuden arvioinnissa pidetään tärkeänä analyysin systemaattisuutta sekä tulkinnan luotettavuuden kriteereitä. Systemaattisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että kaikki tutkimukseen liittyvät valinnat, rajaukset ja analyysin etenemistä ohjaavat periaatteet avataan. Luotettavuuteen liittyen lukijalle tehdään näkyväksi se, mistä aineiston kokonaisuus koostuu, minkä lisäksi kuvataan aineistosta ne osat, joille päähavainnot nojaavat. Analyysin vahvuuksien lisäksi on tärkeää käsitellä myös sen rajoituksia. (Ruusuvuori ym. 2010, 27.) Reliabiliteettia voidaan testata tekemällä tutkimus samoilla menetelmillä ja samalle kohderyhmälle uudelleen (Hirsjärvi ym. 2009, 231). Koska kvalitatiivinen tutkimus voidaan nähdä tekijänsä vaikuttimien vahvasti muovaamana, sen arvioiminenkin pitää varmasti sisällään arvioijan omien lähtökohtien vaikutuksen. Tämän takia tutkimuksen tekijän on perusteltava ja tuotava esiin kaikki tutkimuksen aikana tehdyt valinnat, jotta arvioijan olisi helpompi nähdä syy-seuraussuhteet helpommin.

Validiteetin eli kerätyn aineiston ja tulkinnan arvioinnissa punnitaan sitä, onko tutkimukseen valittu mahdollisimman osuva aineisto. Tässä yhteydessä arviointia tehdään sen perusteella, onko aineisto hyvä tutkimuskysymyksen ja -ongelmaan nähden. Aineiston kanssa keskustelu jatkuu tutkijan tekemien havaintojen jälkeen ikään kuin jokaisen lukijan kohdalla uudestaan, sillä jokainen lukija voi havaita tulkinnan joko omaansa vastaavaksi, lähteä haastamaan sitä tai jatkokehittämään aihetta. (Ruusuvuori ym. 2010, 27, 29.) Validiteetin tulisi ohjata myös aineiston tulkintaa, sillä se ottaa huomioon sen, että haastateltavat ovat saattaneet ymmärtää heiltä kysytyt asiat eri tavalla, kuin tutkija on ne tarkoittanut (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233).

Haastattelumenetelmän rajoitteena Puusan (2020, 99, 108) mukaan on erilaisten käsitysten, uskomusten ja arvojen tai merkitysten tutkimisen haasteellisuus. Tutkijan tulisi varmistua siitä, että

haastateltavat mieltävät käytetyn käsitteistön jokseenkin samana. (Puusa 2020, 99, 108.) On mahdollista, että jokin asia ymmärrettiin eri tavalla tutkijan ja haastateltavan välillä. Tutkittavana olevien ihmisten ei ole myöskään aina mahdollista vaikuttaa tilanteisiin, jossa he ovat (Puusa & Juuti 2020, 35).

Tutkimuksen ontologinen ratkaisu rajaa sekä tutkimuksen toteutusta että siitä saatavia tuloksia. Epistemologia taas kuvaa yleisesti tiedon käsitettä sekä menetelmiä sen saavuttamiseksi. Se voidaan mieltää objektiiviseksi ja kovaksi tai subjektiiviseksi ja pehmeäksi. (Puusa & Juuti 2020, 9, 24, 31.) Teoreettisen viitekehyksen rakentuminen osoittaa ontologista valintaa esimerkiksi siltä osin, että ilmastonmuutos mielletään tässä tutkimuksessa todelliseksi – sekä luonnonympäristöä, että ihmisten toimintaa – uhkaavaksi tekijäksi. Epistemologiset valinnat on tehty punnitsemalla erilaisia tiedonkeruun vaihtoehtoja tutkittavan ilmiön selventämiseksi. Tutkimusstrategian valintaan vaikutti tässä tutkimuksessa tutkimusongelman selittävä ja kuvaileva tarkoitus. Parhaaksi toteutustavaksi on todettu pehmeiden, subjektiivisten kokemusten tutkiminen ja niiden liittäminen yleisempään tieteenkeskusteluun. Tätä tapaa on suositeltu pk-yrityksien suhteen myös aikaisemmassa kirjallisuudessa, kuten esiteltiin 2 luvussa.

Haastateltavien mielipiteiden ja heidän edustamansa organisaation mielipiteiden välille ei haluttu tehdä korostettua eroa, koska tarkoituksena oli selvittää, mitä mieltä haastateltavat olivat aiheena olevista teemoista. Heidän vastauksiinsa saattoi tietenkin vaikuttaa heidän edustamansa organisaation linja. Kun osa haastatelluista kysyi, halutaanko vastaukseksi henkilökohtainen mielipide vai organisaation mielipide, vastattiin aina, että se, mikä ensin tulee mieleen tai mielipide kysytystä asiasta ylipäätään.

Tämän tutkielman luotettavuuden arvioinnissa on hyvä ottaa mukaan myös se seikka, että yritysten todelliset motiivit ympäristötekojen lisäämiseksi eivät välttämättä välity haastatteluiden kautta. Tämän lisäksi yritykset ja tapahtumat, jotka lähtivät mukaan Ylennys-hankkeeseen, eivät lähtökohtaisesti kiellä ilmastonmuutosta, joten ympäristövastuullisuuden kriittisten äänten esiin nostaminen on haastatteluiden perusteella hankalaa. Se että hankkeeseen osallistujia oli hieman vaikea saada osallistumaan haastatteluihin, saattaa kertoa myös siitä, että aikaa ylimääräiseen ei välttämättä ole katsottu olevan. Tämä heijastui myös vastauksissa hankkeen sujumisesta kysyttäessä. On myös mahdollista, että kriittisimmät tai positiivisimmat äänet hankkeen sujuvuudesta tai ympäristötekoihin ryhtymisestä jäivät kuulumattomiin, koska kaikkia hankkeeseen osallistuneita

yrityksiä ei tavoitettu. Saattaa myös olla, että haastattelun ulkopuolelle jäivät ne, jotka eivät kokeneet hankkeen tuovan varsinaista hyötyä organisaatiolle.

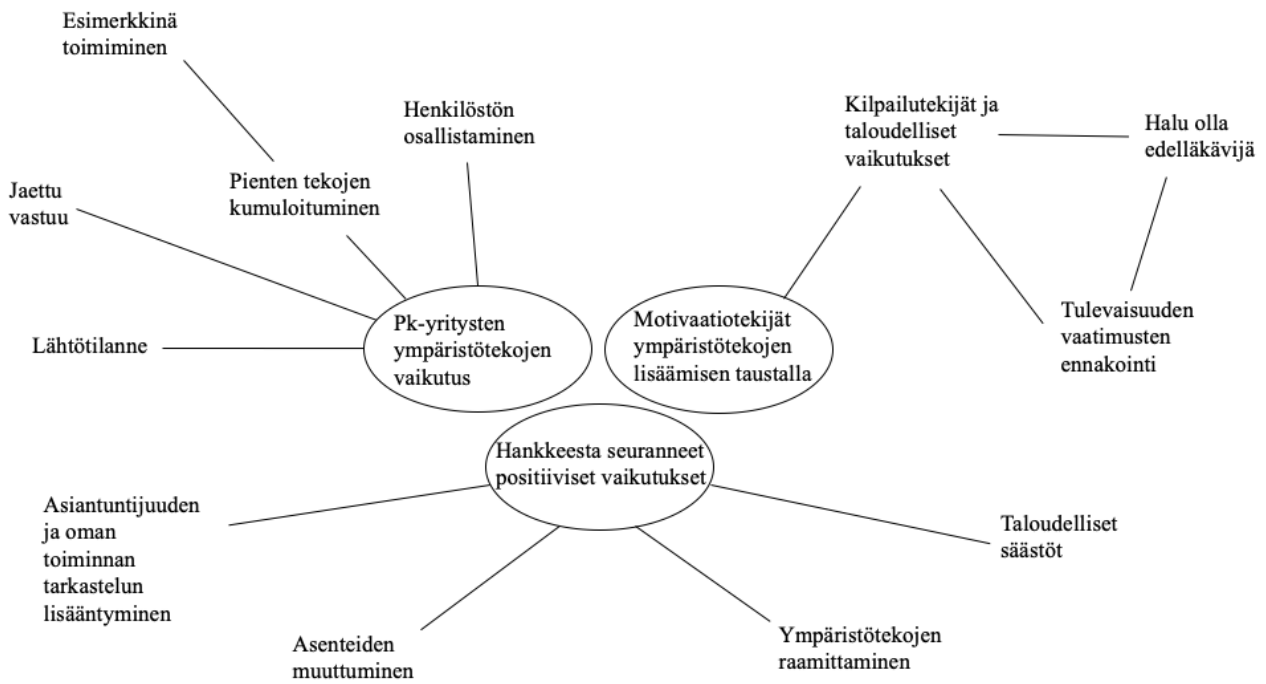
Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään sillä, että aineistosta nostetaan sitaatteja tukemaan empirian tulkintaa. Tämä parantaa tulosten objektiivisen käsittelyn tasoa. Kaikki tutkimuksen vaiheet on lisäksi pyritty kuvaamaan mahdollisimman läpinäkyvästi. Tutkielman tekijällä ei ole myöskään aikaisempia kytköksiä hankkeeseen tai sen osapuoliin, mikä voidaan nähdä tutkimuksen objektiivisuutta lisäävänä tekijänä.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tämä luku koostuu kerätyn tutkimusaineiston tulosten esittelystä sekä näitä tuketutkimusaineistosta tuoduista sitaateista. Tuloksia kytketään kirjallisuuteen luvussa 8, pohdinnan yhteydessä Hirsjärvi ym. (2009, 263) suositusten mukaisesti. Haastateltaville mainittiin haastattelun yhteydessä tulosten anonymisointi, jotta vastauksiin saataisiin mahdollisimman aitoa puhetta, vaikka aiheet eivät välttämättä olleet kovin arkaluontoisia. Haastateltavien nimet on korvattu sitaatteja varten kirjaimilla Y (yritysten edustajien kohdalta) ja A (asiantuntijoiden ja hankkeen järjestäjäpuolen kohdalta) sekä numerotunnisteilla. Koska yhteen haastatteluun osallistui yhden haastateltavan sijaan kolme, heidän vastaustensa teemoittelussa on käytetty lisänumerointia.

Tuloksissa käsitellään osittain erillään ja osittain päällekkäin hankkeen asiantuntijoiden ja järjestäjätahon sekä yritysten ja tapahtumien edustajien vastauksia. Tämä johtuu siitä, että näillä kahdella joukolla oli osaltaan eroavat kysymykset, sillä asiantuntijat eivät pystyneet vastaamaan esimerkiksi siihen, miksi yritykset päättivät osallistua Ylennys-hankkeeseen ja miten prosessin koettiin sujuneen. Osittaisilla asiantuntijoiden ja järjestäjätahon kommenttien peilaamisilla yritysten edustajien vastauksiin pyritään tuomaan vertailua esimerkiksi hankkeen tavoitteiden ja yritysten edustajien kokemien hyötyjen välille.

Korostuneiden teemojen perusteella alakategorioiksi muodostuivat: asiantuntijuuden ja oman toiminnan tarkastelun lisääntyminen, asenteiden muuttuminen, ympäristötekojen raamittaminen, taloudelliset säästöt, tulevaisuuden vaatimusten ennakointi, halu olla edelläkävijä, kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset, pienten tekojen kumuloituminen, jaettu vastuu, esimerkkinä toimiminen, toimialan, lähtötilanteen vaikutus sekä henkilöstön osallistaminen. Lisäksi pk-yritysten ympäristötoimiin nähtiin vaikuttavan toimiala ja lähtötilanne.

Kuvio 3. Tutkimuksen tulokset.

Kuviosta 3 löytyvät tässä luvussa esitellyt tutkimuksen tulokset. Empiriasta muodostuneet löydökset ovat tutkimuskysymyksiin pohjautuen: **pk-yritysten ympäristötekojen lisäämisen motivaatiotekijöinä** olivat kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset, tulevaisuuden vaatimusten ennakointi ja tähän liittyen halu olla edelläkävijä. **Ylennys-hankkeesta seuranneita positiivisina vaikutuksia** kerrottiin olevan taloudelliset säästöt sekä ympäristötekojen raamittaminen. Lisäksi tunnistettiin tiedon, asiantuntijuuden ja oman toiminnan tarkastelun lisääntyminen sekä asenteiden muuttuminen.

Pk-yritysten ympäristövastuullisuustyön vaikutuksista nostettiin esiin pientenkin tekojen tärkeys, erityisesti niiden kumuloituvan vaikutuksen seurauksena. Esimerkkinä toimiminen, henkilöstön osallistaminen sekä vastuun jakautuminen ja universaalius nähtiin tärkeinä osa-alueina ympäristötekoihin liittyen. Myös yritysten lähtötilanteella ja toimialalla oli haastateltavien mukaan paljon vaikutusta ympäristötekoihin ryhtymisessä. Kuvio on suuntaa antava, minkä takia alla olevissa kappaleissa käsitellään kutakin osa-aluetta tarkemmin ja syvällisemmin.

8.1 Motivaatiotekijät ympäristötekojen lisäämisen taustalla

Tässä luvussa käsitellään syitä, miksi tähän tutkimukseen haastatellut yritykset olivat halunneet lähteä ympäristötekoja lisäävään hankkeeseen yli lainsäädännöstä kumpuavien velvoitteiden. Syitä hankkeeseen osallistumisen takana oli monia, mutta yhtäläisyyksiä löytyi yllättävän paljon. Motiivien lisäksi tämän kappaleen lopussa käsitellään haastateltavien käsityksiä siitä, miksi joku toinen vastaavanlainen yritys ei lähtisi tekemään ympäristötekoja. Lisäksi tuodaan esille joitakin asioita, jotka ovat olleet haasteena myös Ylennys-hankkeeseen osallistuneilla yrityksillä.

Haastateltavat olivat päätyneet osallistumaan hankkeeseen erilaisten reittien kautta. Organisaatioilla saattoi olla esimerkiksi jokin yhteys Ylennys-hankkeen järjestäjäpuoleen Ekokumppaneihin. Hankkeeseen lähtemisen sanottiin joissain yrityksissä olevan myös johdon määräämää. Alla olevissa kappaleissa on käsitelty ympäristötekojen motiiveista eniten korostetut tekijät: kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset sekä tulevaisuuden vaatimusten ennakointi.

8.1.1 Kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset

Aineistosta ilmenee, että tulevaisuudessa yrityksen nähdään pärjäävän kilpailutilanteissa vain, jos sillä on ulkopuolisen auditoimia ja sertifioimia osa-alueita. Tämän nähtiin pätevän kaikilla toimialoilla ja lisäävän luotettavuutta asioiden oikein tekemisestä. Kilpailuedun saavuttaminen koettiin mahdolliseksi jo lähitulevaisuudessa ja tämän nähtiin muodostuvan esimerkiksi edelläkävijyyden tuoman imagoedun muodossa, kuten haastateltava Y3 alla sanoo. Edelläkävijyyttä kuvattiin myös haasteelliseksi, esimerkiksi sen kustannuksien vuoksi, jonka toi esille alla olevan mukaisesti haastateltava Y4/1. Edelläkävijyyden ja tätä kautta esimerkkinä toimimisen lisäksi haastateltavat olivat pohtineet ympäristövastuullisuuden vaatimista esimerkiksi omilta alihankkijoiltaan. Tällä tavalla toimimalla pk-yritysten ympäristötekojen vaikutus voidaan nähdä kumuloituvana.

Se vaatii vaan sen et aina joittenki pitää olla niitä pioneereja, jotka menee ensimmäisenä ja tekee sen kaikista kalleimmalla. Näkee eniten vaivaa ja osottaa että kyllä se toimii ja se on mahdollista ja se on oikeesti fiksua ja sitte muutki vasta lähtee mukaan siihen. Y4/1

Kaikki asiat on semmosia että ku sä oot siinä etujonossa ni sä oot paremmassa asemassa ku ne jotka tulee myöhemmin. - - Se että tota meidät yhdistettäis tällaseen asiaan ni se on niinku ihan vahva tekijä siinä. Y3

Järjestäjä- ja asiantuntijapuolen mukaan ympäristötekoja on mahdollista tehdä ilman suuria rahallisia panostuksia. Materiaali- ja energiatehokkuuden lisääminen sekä ympäristötekoista viestiminen ovat näistä hyviä esimerkkejä. Ympäristötekojen koettiin haastattelujen mukaan ennemmin jopa säästävän rahaa, vaikka jotkin toiminnot saattavat tietenkin vaatia suurempia alkuinvestointeja. Rahaa suurempana kynnyksenä erityisesti pk-yrityksissä nähtiin se, että ympäristötekoja kyllä tehdään, mutta niitä ei ole toteutettu kovinkaan järjestelmällisesti. Tämä korostaa sitä, että ympäristötekoja mahdollisesti jarruttavia resurssikysymyksiä tulisi pk-yrityksissäkin katsoa ympäristötekojen käynnistyskustannuksia pidemmälle. Pk-yritykset saattoivat myös huomata toimintansa jo sisältävän ympäristötekoja, mutta näiden jalostaminen ja jatkuva parantaminen on havaittu tärkeäksi.

Taloudelliset säästöt tulivat esiin myös yritysten edustajien argumentoinnissa ympäristötekoihin liittyen ja alta löytyy haastateltavan Y4/1 kommentti tästä. Vastuullisuutekojen, kuten materiaalin käytön tehostamisen, tuomat hyödyt nähtiin ikään kuin kaksinkertaisina – ensin materiaalin käytön vähentämisen myötä ja toiseksi yritykselle tulleiden kustannussäästöjen muodossa. Ympäristötekojen kautta lisääntyvän taloudellisen kannattavuuden nähtiin saavan pysyvyyttä, kun toimintaa ohjaamaan otettiin ympäristöjärjestelmä. Sen vaikutukset toimintaa kokoavana tekijänä voidaan nähdä tärkeänä sekä yrityksen sisällä, että ulkopuolella. Ympäristövastuullisuuteen ryhtyminen sen taloudellisten etujen vuoksi nähtiin jopa uutena nousevana trendinä, minkä nosti esille esimerkiksi Y4/1.

Et itseasias että yritysten pitäis vaan ymmärtää se et se vastuullisuustyö tai kestävän kehityksen niinkun eteen niinku työn tekeminen ni on kannattavaa oikee, niinkun myös taloudellisesti. Eikä pelkästään vaan niinkun sosiaali niinkun sosioekonomisesti tarkasteltuna. - - Mutta se on vaa ehkä se, että jonkun taas täytyy jälleen kerran näyttää ne luvut ja näyttää ne tulokset, että näin tekemällä olemme päässeet tähän. Y4/1

Tämä ajatus näkyi jo konkreettisesti osassa yrityksistä. Tehokkuuden lisäämisellä sekä energian säästämällä oli saatu aikaan selviä säästöjä, mitä haastateltavat pitivät erittäin positiivisena asiana. Taloudellisten säästöjen käyttäminen ympäristötekoihin ryhtymisen perusteluna nähtiin toimivan myös tilanteessa, jossa esimerkiksi ilmastonmuutosta kohtaan oltiin epäileväisiä, minkä toi esille haastateltava Y2 alla olevan mukaisesti. Jos johtoporras on hyvin epäileväinen asian suhteen, suostuttelua ja perustelua saatetaan joutua tekemään suhteellisen pitkäänkin.

Se mitä sinne [henkilökunnalle ja johtoportaalle] on joka tapauksessa saatu nyt vietyä lävitte sinnekin on se, että materiaalihokkuus tuo säästöjä. Ja moni ympäristöjärjestelmä voi tuoda kilpailuetua ja näin ni sellaset asiat ymmärretään. Tätä kautta me pystytään vähän tavallaan menemään kuitenkin taas askeleen eteenpäin. Y2

8.1.2 Tulevaisuuden vaatimusten ennakointi

Hankkeen osallistujien suhtautuminen ympäristöasioihin vaihteli. Toiset haastateltavat olivat lähtökohtaisesti kiinnostuneita tekemään ympäristötekoja, kun taas osa halusi ennakoida yritykseen tulevaisuudessa kohdistuvia vaatimuksia ympäristövastuullisuudesta. Näitä odotuksia tulevat haastateltujen mukaan esittämään yrityksen sidosryhmät, kuten asiakkaat ja liikekumppanit. Osa taas halusi yksinkertaisesti lisätä tietopohjaansa ympäristöteoista. Vaikka syyt ja tavoitteet hankkeeseen osallistumisen takana olivat erilaisia, osallistujia yhdisti halu tarttua toimeen ympäristövastuullisuutensa parantamiseksi.

Osa yrityksistä oli jo nyt saanut säännöllisesti kyselyitä ympäristöasioiden hoitamisesta asiakkailtansa ja näki ympäristöjärjestelmän sertifiointin olevan eduksi tulevissa tarjouskilpailuissa, joissa edellytetään kilpailutukseen osallistuvilta yrityksiltä ympäristöjärjestelmää. Tähän liittyen erityisesti pk-yrityksiä koskevaksi asiaksi mainittiin se, että usein suuremmilla kilpailijoilla löytyy jo valmiiksi monia erilaisia sertifikaatteja suurempien resurssien seurauksena. Tästä johtuen haastateltavat näkivät tärkeänä, että heillä olisi edes jokin tapa osoittaa ympäristövastuullista toimintaansa. Jos tätä ei tehtäisi, kaikkiin asiakasprojekteihin ei olisi mahdollisuutta osallistua ja koska vastuullisuuden vaatimusten nähtiin vain lisääntyvät tulevaisuudessa, nähtiin tulevaisuuden kannalta parhaimmaksi tarttua toimeen nyt.

Pääasiassa sidosryhmien vaatimusten nähtiin olevan tulevaisuudessa korostuva tekijä. Suurimmalla osalla varsinaista painostusta ympäristötekoihin ei ollut tullut sidosryhmiltä, mutta mahdollisuus tähän nähtiin olevan tulevaisuudessa. Tällä hetkellä sidosryhmien suhtautuminen tehtyihin ympäristötekoihin oli lähinnä yllättyneen positiivinen. Tämän voidaan nähdä kertovan siitä, että sidosryhmät eivät ole tottuneet kohtaamaan ympäristötekoja pk-yrityksissä, vaikka suuremmilta yrityksiltä sitä osataan vaatia jo äänekkäämmin. Sidossryhmien yllättynyt suhtautuminen kertoo siitä, että pk-yritysten ympäristöteot ovat harvinaisempia, etenkin niiden esille tuomisen ja esimerkiksi asiakkaille tarjoamisen kannalta.

8.1.3 Jarruttavia tekijöitä ympäristötekoihin ryhtymisessä

Haastateltavilta kysyttiin, minkälaisia uhkia tai esteitä he näkevät ympäristötekoihin ryhtymiselle tai sille, miksi joku toinen pk-yritys ei lähtisi mukaan ympäristötekoja lisäävään hankkeeseen. Ympäristötekoja rajoittavina tekijöinä nähtiin resurssien, kuten ajan, rahan ja tiedon puute. Tämän lisäksi erityisesti pk-yritysten ympäristötekoja rajoittavana tekijänä nähtiin vastuun henkilöityminen esimerkiksi toimitusjohtajaan. Haastateltavan A1 kommentti löytyy alta näihin liittyen. Vastuun henkilöitymisestä tekee ongelmallista se, että ympäristötekoihin ryhtymisen edellytykset ovat hyvin vahvasti kiinni johdon mielenkiinnosta asiaa kohtaan.

Jos se vastuullinen toiminta on kalliimpaa kuin vastuuton tai siitä ei seuraa mitään nii... Ni varmaa se ja sitte tota no noissa pk-yrityksissä mitä meidän hankkeessaki oli ni se aika lailla sillai henkilöityy vielä siihen omistajaan tai toimitusjohtajaan. Että sitte jos sil on semmonen asenne että se haluaa edistää niitä ympäristöasioita ni sit se yritys todennäkösemmin niitä edistääki ku et jos ei kiinnosta ni sit koko yritys toimii sen mukaisesti. A1

Järjestäjä- ja asiantuntijapuoli näki ympäristötekojen esteinä myös ulkopuolelta tulevan paineen ja kiinnostuksen puutteen sekä negatiivisen asenteen työn tekemisen tavan muutokselle. Kiinnostuksen puutteen voidaan nähdä muodostuvan esimerkiksi resurssien ja tiedon vähyyden seurauksena. Tällaisille yrityksille tehokkaimpana keinona ympäristötekojen lisäämiseen nähtiin lainsäädännön tiukentaminen. A2 kommentti alla kuvaa sitä, kuinka helppoa vanhoihin ja totuttuihin tapoihin on juuttua sekä sitä, kuinka tärkeää muutosagenttien olemassaolo on tällaisissa tilanteissa. Muutosagentit ovat henkilöitä, jotka edistävät muutoksen tapahtumista organisaatiossaan.

Lähes joka organisaatios kuitenkin löytyy sellasia jotka on sitä meiltä et tehdään niinku ennenkin ollaan tehty. - - Et se on ihan selvää, että tota se vaatii sitä, että siellä on niinku joku tai jotku jotka ottaa nyt tämän asiakseen ja sitte tietysti siel pitäis olla niitten joukossa ni pitäis olla sit johdon edustaja et se oikeesti lähtee sit niinku vaikuttaa sen koko organisaation tasolla. A2

Negatiivinen asenneilmapiiri ja -tahtotila toimia ilmastonmuutosta vastaan nähtiin myös vaarana ympäristötekojen tekemättä jättämiselle. Jos yrityksen sisällä osa henkilöstöstä alkaa esimerkiksi vähätteleämään ympäristötekoja, saattaa muidenkin innostus asiaa kohtaan loppua. Tärkeänä nähtiin se, että huomattaisiin niin sanottujen merkityksettömien asioiden kumuloituminen. Alla oleva haastateltavan Y3 kommentti ihmisten asennoitumisesta tuo esille juuri tämän kierteen, joka syntyy välinpitämättömän suhtautumisen vuoksi.

No mun mielestä kaikissa se suurin uhka on se asenne, siis ihmisten asennoituminen. Jos se on se hällävälä et mitäs me tällä et ei meillä oo mitään merkitystä että tota. - - sitte ku sulla on monta merkityksetöntä asiaa ni se on niinku jo keskisuuri asia. - - jos sä niinku pystyt muuttaa asennettas niitä merkityksettömiä - - asioita kohtaan ni sillon sun asenne muuttuu niinku koko sitä laajempaki asiaa kohtaan. Elikkä tota sä hyväksyt sen, että tämmöstä on tapahtumassa ja siihen pitää pyrkiä vaikuttaan. Y3

Hankkeen asiantuntijapuolen mukaan Ylennys-hankkeeseen osallistuneiden yritysten suurin haaste ympäristötyön tekemiselle oli ajanpuute. Tämä näkyi myös yritysten edustajien vastauksissa. Usein muut työt veivät niin paljon aikaa, että ympäristötyö jäi osittain niiden varjoon. Nousevien kustannusten lisäksi ympäristötyön suurimmiksi esteiksi liitettiin ajatus, että mikään ei riittäisi. Tämänkaltaisen ajatuksen nähtiin lamaannuttavan vähäisetkin totuttujen toimintatapojen muutosyritykset. Lisäksi yritykset kokivat haasteelliseksi tunnistaa omat ympäristövaikutuksensa. Haasteena oli myös näkökulman muodostamisen siitä, mikä olisi yrityksen tärkein ja vaikuttavin ympäristöteko. Oman toiminnan tarkastelu ulkopuolelta objektiivisesti ja kokonaisvaltaisesti ilman ulkopuolisen apua saattaa olla hyvin haasteellista.

Osassa yrityksistä johtoportaan suostuttelu vaati taloudellisten hyötyjen voimakasta painottamista, kun taas toisissa päätös lähteä Ylennys-hankkeeseen mukaan tuli johdon aktiivisen toiminnan kautta. Tämä korostaa sitä, kuinka erilaisia hankkeeseen osallistuneet yritykset olivat. Johdon vastahakoisen myöntymisen takana nähtiin esimerkiksi ilmastonmuutoksen kieltäminen ja haastateltavat näkivät tässä kohtaa tärkeänä sen, että omaan ympäristövastuulliseen kuplaan ei saisi jäädä. Johdon ja työntekijöiden on hyvä ymmärtää, että yrityksen sisällä saattaa olla muitakin mielipiteitä. Huomionarvoisina asioina nähtiin myös muuttuva lainsäädäntö ja muut asiat, joihin yrityksellä itsellään ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. Ympäristötekoihin ryhtymisen esteenä nähtiin myös se, jos yrityksen liiketoiminta tai toimiala olisi lähtökohtaisesti epäeettistä tai -ekologista. Tällöin saatettaisiin joutua miettimään sitä, onko yritystä olemassa lainkaan sen jälkeen, jos yritystä alettaisiin muuttaa oikeasti ympäristövastuulliseksi. Tämä kommentti on mielenkiintoinen esimerkiksi miettiessä pikamuodin tuottajien tekemiä ympäristövastuullisia toimia.

8.2 Hankkeesta seuranneet positiiviset vaikutukset

Hankkeesta seuranneet positiiviset vaikutukset voidaan kuvainnollisesti jakaa yritysten edustajien ja asiantuntijoiden mainitsemiin hyötyihin. Kun hankkeen asiantuntija- ja järjestäjätaholta kysyttiin,

mitkä olivat hankkeen tuomat tulokset ja hyödyt siihen osallistuneille yrityksille ja tapahtumille, he nimesivät tuloksiksi yrityksiin valmistuneet ympäristöjärjestelmät ja hyödyiksi heille tarjotun koulutusavun. Hyötynä mainittiin lisäksi konkreettinen ulkopuolisen tarjoama apu ympäristötekojen lisäämiseksi. Tärkeänä osa-alueena nähtiin myös taloudelliset säästöt liiketoiminnan järjestämisellä resurssitehokkaammin.

Hankkeen hyötynä nähtiin myös verkostoitumismahdollisuus muiden kuin omien kilpailijoiden kanssa. Positiivisena nähtiin myös se, että muiden yritysten edustajien kanssa saattoi avoimesti keskustella jostakin hankkeeseen kuuluvasta osa-alueesta tai saada heiltä kannustusta prosessin toteuttamiseen. Muiden tilanteen näkeminen herätti myös tunteita siitä, miten eri tilanteissa ja lähtökohdista yritykset olivat Ylennys-hankkeeseen lähtiessään. Yhteisissä koulutuksissa tehdyistä ryhmätehtävistä sai haastateltavien mukaan myös uusia ideoita ja näkökulmia omaan tekemiseen. Erilaisten yritysten mukana olo koettiin rikkaudeksi, vaikka tehtyjä toimenpiteitä ei voitu suoraan vertailla toisten tekemiin toimenpiteisiin, juuri toimialaeroista johtuen.

Hankkeen tarjoama verkostoitumismahdollisuus toi siis uusia näkökulmia ja ideoita, vaikka tämä koettiin osittain haasteelliseksi toimialaeroista johtuneiden erojen takia. Kahvitustilaisuuksien avoimuus, SYKLI:n tuottamien ohjeistuksien jääminen avoimesti käyttöön nettisivuille ja verkostoitumisen tavoite voidaan nähdä yhteiskuntavastuun toteutumisena, yhteiskunnallisen hyvän tuottamisen kautta. Kahvitustilaisuuksiin osallistui muitakin kuin hankkeeseen kuuluneiden yritysten edustajia, joten siinä mielessä niiden voidaan nähdä onnistuneen.

Ylennys-hankkeen ei koettu olevan kustannuksiltaan kallis. Tämä korostui erityisesti yrityksissä, jossa oli otettu Ekokompassi käyttöön. Osallistumismaksu oli myös suhteutettu yrityksen kokoon eli hankkeen edullisuus alensi siis osaltaan kynnystä osallistua hankkeeseen. Luetelluista hyödyistä huolimatta haastateltavat kuitenkin nostivat esille sen, että kaikkia mahdollisia hyötyjä ei ollut vielä mahdollista sanoittaa, sillä hankkeen päättymisestä ei ollut kulunut vielä kovin kauaa aikaa. On myös vaikea jäljittää sitä, onko jokin hyöty puhtaasti peräisin Ylennys-hankkeeseen osallistumisesta vai liittyykö siihen muitakin seikkoja.

8.2.1 Asiantuntijuuden ja oman toiminnan tarkastelun lisääntyminen

Aineistosta ilmenee, että yrityksillä nähtiin olevan tulevaisuudessa yhä suurempi rooli vastuullisuustekojen tekemisessä ja yritysten reagoitumahdollisuudet muutoksiin nähtiin parempina

kuin esimerkiksi valtioilla. Tätä perusteltiin pitkällä alihankintaketjuilla, suoralla yhteydellä kuluttajiin tai toisiin yrityksiin sekä oman toiminnan asiantuntijuudella. Asiantuntijuuden koettiin lisääntyneen hankkeen aikana saadusta uudesta tiedosta. Alla oleva Y2 kommentti korostaa yritysvastuun roolia myös siltä kantilta, että se on tulevaisuudessa liiketoiminnan elinehto.

Monet ihan - - isojen firmojen öljyyhtiöiden ja monien toimitusjohtajat ja puheenjohtajat hallitusten ni nostaa yhä useemmin esiin niinku että se on, se on tota, ollaan mukana tai sitten ei olla kohta enää missään mukana jos ei oteta tätä ympäristönäkökulmaa huomioon. Y2

Konkreettinen esimerkki oman asiantuntijuuden kasvattamisesta oli se, että hankkeen yhteydessä läpikäyty lakilista yrityksiä koskevista asioista nosti yllättävän paljon lainsäädäntöä, josta ei aikaisemmin oltu tietoisia. Lainsäädäntään liittyviin seikkoihin saatiinkin apua hankkeen asiantuntijapuolelta. Haastatteluista ilmeni, että selvitystarve oman toiminnan vaikutuksista voi olla paikallaan, vaikka yritys kokisi jo täyttävänsä lain määrittämät velvoitteet. Tämä löydös on tärkeä siinä mielessä, että auditointien ja kunnollisen valvonnan puutteen takia osa pk-yrityksistä saattaa tälläkin hetkellä toimia jopa lainvastaisesti. Oman toiminnan vaikutuksen selvittäminen ja liiketoimintaa koskevan lainsäädännön päivittäminen ajantasalle on tärkeää siis myös silloin, kun tavoitteena ei ole ylittää lainsäädännön vaatimuksia.

Sertifikaattien kerääminen vain siitä syystä, että muutkin tekevät niin, kyseenalaistettiin. Alla oleva Y4/1 kommentti avaa enemmän ympäristötekojen taustalla olevia syitä ja niiden vaikutusta asiakkaisiin. Tähän keskusteluun liitettiin myös viherpesun termi. Tärkeimpänä nähtiin tiedon lisääminen oman toiminnan ympäristövaikutuksista. Tämä nähtiin hyödyllisenä sekä oman asiantuntijuuden, että luotettavuuden ja läpinäkyvyyden lisäämisen kannalta.

Ainaki omasta näkökulmasta ollu tarkoituksenmukasempaa se, että kun me ite tiedetään tavallaan mitä me tehhä, mitkä ne meidän vaikutukset on ympäristöön niin negatiiviset ku positiiviset ni se on myös ehkä luo enemmän uskottavuutta myös asiakkaitten suuntaan. - - Et mun mielestä se on vaa aina iso plussa jos sinne saa semmosen jonku leiman jota jollain toisella ei välttämättä oo mut mun mielestä se ei ite tarkoitus tässä ollu meil. Y4/1

Ympäristövastuu nähtiin joiltain osin jopa lähtevän yritysmaailmasta. Yrityksillä nähtiin esimerkiksi olevan mahdollisuus vaikuttaa asiakkaiden toiveisiin ja tarpeisiin. Asiakkaiden tarpeiden ennakointi voidaan nähdä jollakin tapaa asiakkaiden toiveiden kuuntelun jatkeena. Tällöin tarkoituksena on

tarpeiden tyydyttämisen lisäksi niiden ylittäminen. Oman toiminnan asiantuntijuuden lisäämisellä asiakkaille pystytään esimerkiksi tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja, kuten alla olevat kommentit osoittavat. Vaihtoehtojen tarjoamisen voidaan nähdä alentavan myös yrityksen sidosryhmien kynnystä ryhtyä tekemään ympäristötekoja. Esimerkkinä tarjotuista vaihtoehtoista haastateltavat mainitsivat myrkyttömien pesuaineiden tai kasvisruoan tarjoamisen perinteisempien vaihtoehtojen rinnalla.

Kyl mun mielestä yrityksillä on nimenomaan se vastuu koska niillä on se asiantuntijuus siitä asiasta. Ne - - ehkä osaisi tehdä asiat paremmin, kun mitä ne tekee tällä hetkellä. Mistä kuhuttaja ei siis välttämättä tiedä. Et niil on semmonen vastuu siitä et toki yritykset tekee sitä mitä asiakkaat haluaa mut niiden pitäis myös vähän pystyy muuttamaan myös sitä asiakkaan niinkun niitä tarpeita. Niinku sen mukaan, että kertoo oikeesti että miten, miten joku asia on tuotettu esim. Y4/2

Meidän täytyy antaa myös sitte vähän niinku se seuraava vaihe jo sille asiakkaalle et saadaan jatkettua sitä mielikuvaa et meil on kaikki täällä, me tehdään kaikki kunnolla. Y1

Yritysten viestintä tehdyistä ympäristövastuullisuuteen liittyvistä muutoksista nähtiin tärkeänä. Motivaatio lisääntyneeseen ympäristöteoista viestimiseen sanottiin tulleen Ylennys-hankkeen myötä. Yrityksen vastuullisuusviestinnän nähtiin tuovan mahdollisuuden saavuttaa positiivista markkinointiviestintää sidosryhmien suuntaan. Yritysten viestintääinkin nähtiin liittyvän kumuloituva aspekti, sillä yritysten viestintäkanavat saattavat saavuttaa useamman ihmisen kerralla. Yhdistettynä yrityksen asiantuntijuuden tuomaan auktoriteettiin, yksilöt ja toiset yritykset saattavat ottaa mallia ympäristövastuullisesta toiminnasta. Haastateltavien Y1 ja Y4/2 kommenttien mukaisesti yrityksiä katsotaan myös ylöspäin ja niiden viestinnän voidaan nähdä tavoittavan enemmän ihmisiä, kuin yksittäisen ihmisen viestintä omasta toiminnasta. Tämä antaa hedelmällisen alustan vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin, eikä tämä vaadi välttämättä muuta kuin yrityksen omien ympäristötekojen näkyväksi tekemistä.

Viestinnässä ku tuodaan niitä isolle yleisölle viestissä esille niitä asioita, että me tehdään näin ja ei enää näin ni ne on helpompi tavallisen pienen ihmisen samaistua sitte niihin. Että jos on iso yritys joka tekee täysin väärin ni se mitätöi sitte sen pienen ihmisen pienemmän teon. Y1

Se vaikuttavuus mikä yrityksellä voi olla et ne viestii jostain niiden teosta versus se, että minä niinku yksityishenkilöstä viestin, että kierrätin tänään, kun se että no me nyt ollaan pienehkö

yritys mut sillai et me viestitään ni se saaki jo paljon isomman näkyvyyden ja sit sieltä voi olla et isommat yritykset viel saa niinku lukee vaikka jonku meijän uutisen ja sit se ehkä voi motivoida niitäkin ja niinku et mä nään et se vaikutus on niin paljon isompi. Y4/2

Yrityksen sisäisen viestimisen keinoina käytettiin ympäristötiimiin osallistuneita viestin viejiä, viikko- tai kuukausipalaverien yhteydessä pidettyjä tietoisuuksia sekä yrityksen sisäisiä viestintäkanavia. Ylennys-hankkeen aikana pidettyjä yrityskohtaisia neuvontakäyntejä hyödynnettiin myös osassa yrityksistä koko henkilöstön kouluttamiseen. Ulkoisista viestinnän keinoista yleisin oli nettisivuilla tiedottaminen, mutta käytössä oli myös kasvokkaisissa asiakastapaamisissa tapahtuva viestintä sekä esimerkiksi asiakastyytyväisyyskyselyt. Tällä hetkellä viestiminen ympäristöteista tapahtui kuitenkin pääasiassa yritysten verkkosivuilla.

Haasteena viestinnässä koettiin se, jos toimipaikalla oli muutenkin paljon viestintää. Tällöin ympäristöasioista viestimisen nähtiin helposti jäävän muiden viestien alle. Ratkaisuksi tähän oli pyritty keksimään uudenlaisia tapoja ja kanavia tiedottamiselle, kuten infotauluja tai servietteihin painettuja tietoisuuksia. Tärkeänä pidettiin sitä, ettei viestintä menisi "tuputtamiseksi", mutta viestinnän määrän tasapainon löytämisessä koettiin haastetta. Haastateltavat kokivat lisäksi, että pelkkä viestintä ei riitä, vaan tämän lisäksi ympäristötekoja tulee oikeasti myös tehdä. Ympäristöteot ja niistä viestiminen voidaan siis nähdä toisiaan tukevinä toimintoina.

8.2.2 Asenteiden muuttuminen

Asenteiden muuttuminen vastuullisuustekojä kohtaan tunnistettiin yhteiskunnassa, mutta samalla tiedostettiin se, että ihmisten suhtautumiset ympäristötekoja kohtaan ovat hyvinkin kaksijakoiset. Kaikesta huolimatta positiivisena nähtiin se, että asioille halutaan tehdä jotain, kuten alla olevassa haastateltavan Y7 sitaatissa todetaan. Tämän sanottiin hankkeeseen osallistuneissa yrityksissä toteutuvan esimerkiksi kyseenalaistamalla ja tarkistamalla omaa tekemistään eli lisäämällä tietoisuutta omasta toiminnastaan. Osassa yrityksistä ei ollut esimerkiksi aikaisemmin seuranta materiaalien käytöstä, mutta tämän hankkeen myötä sitä alettiin tekemään.

Musta tuntuu, että eletään semmosta niinkun asenteide muutoksen hetkeä, että toisille se muuttuu helposti ja toiselle ei sit ikinä niinku konkretisoidu ja pidetään ihan turhana ja höpöhöpö juttuna mutta tota mun mielest tärkeintä et on ruvettu tekemään jotai. Edes niinku miettimään mitä, mitä missä asiassa me voitais tehdä toisin. Et kyllä semmonen tietoisuus varmaan niinku heräilee. Ja sitte ku me huomataan et asiakkaatki rupee vaatii ni sitte on

kauheen kiva niinku paukutella henkseleitä et meillä muuten olikin tää juttu jo niinku oikeesti.

Y7

Hankkeen myötä tehtyjen pienempien muutosten, kuten jätteiden lajittelun lisäksi ympäristövastuullisen ajattelutavan nähtiin laajentuneen Ylennys-hankkeen myötä paljon syvemmälle yrityksen toimintakulttuuriin. Esimerkiksi yrityslahjat saatettiin muuttaa aineettomiksi elämyslahjoiksi. Asennemuutoksen taustalla nähtiin olevan hankkeen puitteissa pidetyt koulutukset. Vastuullisuusajattelua ei haluttu jättää vain tämänhetkisen tilanteen miettimiseen, vaan ajateltiin jo sen tulevaisuudessa tuomia hyötyjä. Ennakointi sidosryhmien muuttuneeseen asenneilmastoon saattaa tulevaisuudessa kääntyä kilpailuvaltiksi. Esimerkiksi ympäristövastuullisesti tietoisien nuorten siirtyessä päättäviin asemiin, vastuullisuuteen liittyvien kysymysten tärkeys voi olla aivan eri tasolla kuin nyt. Mahdollisena nähtiin myös se, että tulevaisuudessa kaikilta yrityksiltä vaaditaan jonkin riittävän virallisen ympäristöjärjestelmän implementoimista.

Asenteiden muuttumisen mahdollisuus tunnistettiin siis myös asiakkaissa. Yrityksen muuttuminen kohti vastuullisempaa toimintatapaa voidaan nähdä reaktiivisena suhteena tai vuoropuheluna asiakkaiden ja heidän toiveidensa kanssa. Sidosryhmien toiveiden kuuntelemisen lisäksi olisi siis tärkeää myös mahdollisuuksien mukaan pyrkiä vaikuttamaan heidän tarpeisiinsa. Haastateltavan Y8 kommentin mukaisesti asiakkaiden toimintaan puuttuminen nähtiin tällä hetkellä kuitenkin osittain hankalana, sillä asiakkaat eivät välttämättä halua, että palveluntarjoajat vaikuttavat heidän tapoihinsa.

Kun me tuotetaan palveluita tuolla asiakkaissa niin hyvin paljon mennään niiden asiakkaan niinkun periaatteitten mukaan että. Että niinhan me siellä toimitaan miten asiakas toimii. Y8

Jos asiakkaiden mielipideilmastoa kuitenkin onnistutaan ennakoimaan, voidaan asiakkaille esitellä sellaisia vaihtoehtoisia palveluita, jotka ovat ympäristölle ystävällisempiä. Haastateltavan Y7 kommentti alla kuvastaa juuri tätä. Asiakkaat eivät välttämättä tiedä tarvitsevänsä tätä vaihtoehtoa vielä, mutta hyvällä perustelulla he saattavat päätyä kokeilemaan vastuullisempaa vaihtoehtoa. Tämä kulkee linjassa myös sen kanssa, että ympäristövastuullisesta toiminnasta tehtäisiin helpompaa – tässä tapauksessa yrityksen oman asiantuntijuuden kautta.

Et enemmätki on yritetty tehdä niin päin et sitten meidän niinkun isoja tilaajia tai omistajia ainaki mä oon yrittäny haastaa vähän että, että mitä te haluaisitte, että me, et meil ois tällöisiä tuotteita mitä me voidaan tarjota jo. Y7

Asiakkaiden ja sidosryhmien suhtautuminen ympäristötekojen lisäämiseen ja mahdollisen käyttöön otetun ympäristöjärjestelmän sertifiointiin oli pääosin positiivista. Kaikki yritykset eivät olleet ehtineet viestiä ympäristöteoistaan vielä kovinkaan paljoa, mikä vaikutti haastattelun aikaiseen palautteen vähyyteen. Palautetta oli kuitenkin tarkoitus kerätä ja seurata tulevaisuudessa, jotta ne voitaisiin ottaa huomioon ympäristötekoja jatkojalostaessa.

Yrityksen sisäisiin asenteisiin pyrittiin myös aktiivisesti vaikuttamaan oman toiminnan kyseenalaistamisella. Työn tekemisen tapaan saattaa helposti turtua, joten vanhojen tapojen ravistelulle nähtiin tarvetta, kuten haastateltava Y1 alla toteaa. Tämän koettiin synnyttävän innovatiivisia ratkaisuja tapoihin, joilla asioita on tähän mennessä tehty. Pienikin tapa tai idea esimerkiksi työntekijän aikaisemmista työpaikoista saattaa muovautua tärkeäksi toiminnan kehittämisessä.

Ni justiinsa vähän herää kyseenalaistaa sitä et hei niinku onks tää se fiksuin tapa ja miks me tehdään näin vai voisko olla joku toinen parempi tapa. Ni sitä on yritetty tuoda ja justiinsa sitä et ku he keksii jonkun hyvän asian ni rohkeesti tuo sitä esille et niinku miks me tehdään näin ja miksi me tehdään näin. Y1

8.2.3 Ympäristötekojen raamittaminen

Yritysten edustajat kokivat, että Ylennys-hanke tarjosi tukea ympäristöjärjestelmän hankkimiseen prosessin aikataulutamisella sekä raamittamisella. Ympäristöjärjestelmän kokoaminen oli pilkottu pienempiin osa-alueisiin ja niiden läpikäymisessä käytettiin keskustelunomaista lähestymistapaa, mistä haastateltavat pitivät. Keskittyminen tiettyihin asioihin auttoi siinä, ettei prosessi tuntunut ylivoimaiselta, eikä kaikkeen pitänyt pystyä heti. Hankkeen etuihin luettiin asiantuntija- ja järjestäjätahon puolelta myös se, että sen aikana saatiin koottua hyvin yhteen jo yritysten ja tapahtumien aikaisemmin tehdyt ympäristöteot. Tätä kautta saatiin selkeyttä ympäristötekojen toteuttamiseen.

Se, että prosessia ei tehty yksin, vaan tähän oli annettu ulkoapäin aikataulutavoitteet ja ohjeistusta, koettiin erittäin tärkeänä. Koska resurssit panostaa omien työtehtävien päälle tuleviin tehtäviin olivat pääosin pienet, Ylennys-hankkeen myötä saadun vertaistuen ja asiantuntijatuen nähtiin vauhdittavan prosessin loppuun saattamista. Ympäristöjärjestelmän rakentamisen vaativuus tiedostettiin ja

koettiin, että kaikki mahdollinen apu sen aikaansaamiseksi oli tervetullutta. Erityisesti pk-yrityksille näyttäisi olevan hyödyllistä pyrkiä etsimään apua ympäristöjärjestelmän luomiseen.

Hankkeen sujuvuudelle nähtiin hyväksi se, että pohjatyöt oli tehty huolellisesti ja se, että toimintatavat oli mietitty rauhassa ennalta. Haastateltavat kokivat hyvänä asiana sen, että konkreettiset tavoitteet ja tavat vähentää yritysten ympäristövaikutuksia mietittiin kaikkien kohdalla yksilöllisesti. Tehtyjä toimenpiteitä oli materiaalitehokkuuden lisäksi muun muassa ajoneuvolla ajamisen vähentäminen, käytössä olevien pesuaineiden kartoittaminen ja mahdollinen vaihtaminen ympäristöystävällisempiin sekä kierrätyksen käyttöön ottaminen. Koska osalla yrityksistä yrityksen toiminta liittyi jo alun perinkin ympäristön tilaa edistäviin palveluihin tai laitteisiin, heidän ympäristötekoihinsa laskettiin tämä yrityksen perustoiminta.

8.3 Pienten tekojen vaikutus ja pk-yritysten kumuloituvat ympäristöteot

Sekä yritysten, että asiantuntijoiden ja hankkeen järjestäjäpuolen mukaan kaikilla yrityksillä on merkittävä rooli ilmastomuutokseen reagoinnissa ympäristötein. Konkreettiseksi rooliksi miellettiin muun muassa esimerkin antaminen. Ympäristötekoa määrittäessään yritysten edustajat korostivat myös pienten tekojen vaikutusta isompien tekojen rinnalla. Tätä perusteltiin sillä, että jos ympäristöteoiksi lasketaan vain todella suuret ja merkittävät teot, aletaan helposti ajatella, että omalla panoksella ei ole mitään merkitystä. Arjen ratkaisuilla voidaan kuitenkin tehdä jo paljon, sillä niiden vaikutus kasvaa tekojen toistuessa. Jo se, että mietitään, voidaanko omiin ympäristövaikutuksiin tehdä muutosta, koettiin eräänlaiseksi ympäristöteoksi. Haastateltava Y2 vertasi ajattelutapaa, jossa yhden ihmisen, yrityksen tai valtion toiminnalla ei olisi merkitystä, Suomeen korkean koulutuksen ja sivistyksen valtiona. Hänen mukaansa maailmanlaajuisesti sillä ei ole suurta merkitystä, että Suomi on korkeasti koulutettujen kansa, mutta pienikin maa voi toimia esimerkkinä muille.

Meillä on taas korkein sivistyksen valtio ja sillä tavalla ni tottakai meidän pitää olla siellä niinku se korkein esimerkki myös tämmösissä tilassa. Että ihan samalla tavalla hehkutetaan jotaki suomalaista koulutusta - - ympäri maailmaa ni se on ihan sama asia. - - Juuri se [esimerkkinä toimiminen vastuullisissa teoissa] kertoo siitä korkeesta sivistystasosta ja täällä on se homma saatu esimerkillisesti maailman parhaalla tavalla toimimaan. Y2

8.3.1 Jaettu vastuu

Yritysten yhteiskunnallista vastuuta ei sen suuremmin osattu erottaa yritysvastuusta. Yhteiskuntavastuusta kysyttäessä haastateltavat olivat sitä mieltä, että yrityksillä tulisi olla vastuuta yhteiskunnallisiin asioihin nähden, jos niiden on mahdollista vaikuttaa niihin. Pääosin vastuu nähtiin kuitenkin vastuuna, ja nimenomaan jaettuna sellaisena, oikeastaan riippumatta siitä minkälaisella etuliitteellä niistä puhuttiin, kuten haastateltavat Y6 ja Y1 kommentoivat. Maailmantilanteen muuttuessa kaikenlainen toiminta ei ole enää hyväksyttävää. Tähän nähtiin toisaalta vaikuttavan myös se, minkä kokoinen yritys on kyseessä. Kiinteänä osana vastuullisuutta nähtiin lisäksi sen ymmärtäminen, ettei vastuullisten päätösten tekeminen ole aina helppoa tai ilmaista. Vastuullisuustekojen tekemisen ei kuitenkaan nähty vaativan lainsäädännön tuomia pakotteita.

No vastuu, ku vastuu mun mielestä. Mikä etuliite siihen laitetaan mutta jokasella on tietysti vastuu siitä et en nyt ihan, ihan hölmöjä touhuile. Y6

Kuitenki et valtio tai tällöinen ni ei he yksin sitä pysty et siin on sitte niin monta eri tahoo sitte mukana siinä koko paletissa et se on niinku vähä hölmöo mun mielestä osottaa sormella et se on ton homma toi ton homma koska kellään et oo niitä ratkasuja eikä pysty yksin tekee niitä, niitä tekoja. Ni se on kyllä kaikkien yhteinen homma, valtioiden ja yritysten ja yksityisten ihmisten. Y1

Vaikka yritysten tulisi huomata suuri vastuunsa ilmastonmuutokseen liittyen, haastateltavat peräänkuuluttivat vastuun koskevan kaikkia organisaatioita niiden koosta riippumatta. Tästä kertoo lisää haastateltavan A2 kommentti alla. Vaikka yritysten koon tiedostettiin vaikuttavan paljon vaikutusvallan määrään, pienempien yritysten tekemillä ympäristötekoilla nähtiin olevan vaikutusta kumuloituvan asennekasvatuksen ja tiedon lisääntymisen kautta. Tätä perusteltiin sillä, että yritysten tekemien ympäristötekojen nähtiin ulottuvan myös henkilöstön vapaa-ajalle ja siitä eteenpäin heidän omille verkostoille, kuten alla olevassa haastateltavan Y1 sitaatissa todetaan. Jos yritykset toimivat vastuullisesti, toimivat myös ihmiset, koska yritykset muodostuvat ihmisistä.

Kyl mä nään sen vahvasti niin et pitäis jokaisen yrityksen ja organisaation riippumatta mikä koko on ni tehä se oma osuutensa. - - Sit se myöski innostaa ja aktivoi sitä koko henkilöstöä kun heidän työpaikkansa tekee ni sitä kautta se osaaminen ja innostus toivottavasti leviää myös sitte sinne kotii ja niinku itse kunkin omiin verkostoihin ja sillä tapaa niinku osaks kaikkien tekemistä. A2

Ne työntekijät jos ne täällä tekee päivän niitä asioita hyvin ni se jatkuu kotio myös. - - Jos töissä on semmonen hälläväliä asenne että niinkun mitä sen väliä ni ei sil oo kotona enää sitte niinku sille henkilölle yhtään mitään merkitystä että mitä sä siellä teet jos sä oot päivät tehny niinku näin. Y1

Vastuun nähtiin kuitenkin tällä hetkellä olevan eniten suuremmilla yrityksillä, juuri vaikuttavuuden volyymistä johtuen. Pienempien yritysten nähtiin voivan vaikuttaa eniten ruohonjuuritasolla. Tämän nähtiin johtuvan pk-yritysten pienemmistä resursseista, joiden niukkuus huomattiin myös ajoittaisena vaikeutena osallistua Ylennys-hankkeeseen liittyviin tilaisuuksiin. Haastateltavan Y2 alla oleva kommentti tuo esille sen, että pk-yritysten jokapäiväiseen tekemiseen vaikuttaa paljon se, että toiminnan perusedellytyksetkään eivät ole itsestäänselvyyksiä voimakkaasta kilpailusta johtuen. Usein pk-yritykset voidaan nähdä resurssien puolesta altavastajina suurempien kilpailijoiden rinnalla.

Pienet firmat tämmöset meijänki kokoset firmat taistellaan kuitenkin käytännössä siitä elin, elin niinku tilasta joka hetki käytännössä. Et siellä ei ihan hirveesti ei riitä resurssia. Y2

Vaikka vastuun universaalius ja jakaminen on tärkeää, haastateltavat korostivat yksilönkin asenteiden tärkeyttä. Ensisijaisen tärkeäksi koettiin, että uskoo pientenkin tekojen ovat tärkeitä ja niiden muodostavan yhdessä suurempia tekoja. Vaikka pienillä teoilla ei yksistään pelastettaisi maailmaa, se ei tarkoita sitä, ettei niiden vaikutus voisi olla suurikin. Tähän asenneilmapiiriin vaikuttamista ei pitäisi tehdä pakon ja lainsäädännön kautta, vaan tiedon lisäämisellä ja esimerkkinä toimimisella. Alla olevan haastateltavan Y3 kommentin mukaisesti lainsäädäntö ja pakottavat keinot eivät välttämättä ulotu ympäristövastuullisuuden ytimeen, jolla tässä yhteydessä viitataan yksilöiden asenteisiin.

Meille voidaan kaiken maailman raameja ja lakeja ja muita tehdä mutta jos niinku yksilötasolla ei niinkun suostuta uskoon siihen, että me voidaan vaikuttaa. Ni sittehän me ei myös voida vaikuttaa jos pieniä tekoja ei tehdä mistä ne lähtee ne isot teot. - - Jos me ollaan niinkun hyvänä esimerkkinä ni se vaikuttaa niinkun ihmisen mielipiteisiin paljo enemmän, ku se että laki sanoo, että et muuten aja enää bensaautolla. Y3

8.3.2 Henkilöstön osallistamisella innovatiivisuutta ympäristötekoihin

Hankkeen tuomista tuloksista ja hyödyistä myös henkilöstönäkökulma nostettiin esiin, sillä henkilöstö saattaa motivoitua edistämään ympäristöasioita yrityksessä, kuten haastateltavan A2 kommentti alla osoittaa. Henkilöstönäkökulma nähtiin olennaisena vastuullisuustyöhön vaikuttavana tekijänä. Haastateltavien mukaan yrityksessä on niin monenlaista mielipidettä, kuin on työntekijöitäkin. Osallistamisen lisäksi henkilöstön suunnitelmallista sitouttamista ympäristötekoihin nähtiin edesauttavan se, että muutoksia tehtiin tarpeeksi hitaalla tahdilla ja ne perusteltiin kunnollisesti.

Voi olla joukos henkilöitä, jotka on jo pitkään meittiny et miks me niinku tehdään näin et eiks tän vois tehä jotenki paljo järkevämmiin. Ja sit ympäristöjärjestelmän kautta ni voi tulla semmonen selkee niinku väylä esittää niit omii ideoita ja niihin kannustetaan. Ja sit se voi niinku poikia myös ehkä muitakin kehittämisideoita, kun vain ympäristöaisoihin liittyviä. A2

Henkilöstöä tulee osallistaa kaikin tavoin ja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa vastuullisuustyöhön mukaan. Henkilöstön osallistamisella voidaan helpottaa vastuullisuusajattelun juurruttamista yrityksen toimintaan. Heitä kuuntelemalla voidaan myös saada hyviä kehitysehdotuksia, sillä he ovat oman työnsä parhaita asiantuntijoita. Mielipiteiden esille saamiseksi olisi luotava yhteisen tekemisen ilmapiiri, jossa kaikki ideat ovat tervetulleita. Jotta ympäristö- ja vastuullisuustekojen lisääminen yrityksessä ei olisi liian ”ylhäältä johdettu” tai muutaman henkilön edistämä asia, tulisi henkilöstöä osallistaa mukaan myös mahdollisimman monesta yksiköstä. Ympäristövuusiisuuden edistämiseen osallistumisesta tulisi tehdä myös mahdollisimman helppoa ja kannustavaa.

Haasteellista henkilöstön osallistamisesta tekee se, jos heille ei anneta tarpeeksi aikaa vastuullisuustyön tekemiselle. Haastateltavien kommentit vaihtelivat suhteellisen paljon puhuttaessa siitä, miten paljon heillä on ollut mahdollisuus käyttää aikaa hankkeeseen. Osa sanoi, että etenkin hankkeen loppua kohti edetessä oli pakko priorisoida omia asiakastapauksia hankkeeseen liittyvien asioiden ylitse. Toiset taas kertoivat voineensa käyttää hankkeeseen liittyviin asioihin niin paljon aikaa, kuin on tarpeen.

Useampaan yritykseen oli luotu eri osastojen työntekijöistä koostuvia ympäristötiimejä, joista kertoo enemmän alla oleva haastateltavan Y1 kommentti. Tämä koettiin osallistamisen mahdollistamisen

lisäksi hyvänä viestin viemisen tapana yrityksen eri osien välillä. Ympäristötiimin osallistujat saivat joko ilmoittautua itse vapaaehtoisiksi tai tiimiin kysyttiin suoraan joitakin henkilöitä. Halukkaita osallistujia koettiin löytyneen helposti.

En tiää mistä se [ympäristötiimin idea] tuli, jostain se tuli, ku mietittiin et miten me viedään tätä tietoa. Lähinnä oikeestaan siinä, ku mietittiin et miten saadaan, miten se tällä hetkellä tehdään. Ni ne tekijäthän on se paras asiantuntija et miten se tällä hetkellä tehdään. - - Se on ollu kyllä työntekijöittenki koko firmassa ni tosi tykätty, et pääsee mukaan kehittämään ja suunnittelemaan ja tuomaan ideoita et on joo kivaa. Y1

Henkilöstön osallistamisen tapoja oli ympäristötiimin lisäksi muun muassa henkilöstön sisäinen Facebook-ryhmä, jossa pyrittiin keräämään ideoita ja tiedottamaan ympäristö- ja vastuullisuusasioista sekä ylläpitämään avointa keskustelua. Kaikissa yrityksissä henkilöstöä ei kuitenkaan otettu mukaan ympäristöjärjestelmän käyttöönottamiseen tai rakentamiseen, vaan ratkaisu esiteltiin heille prosessin loppuvaiheessa. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että kasvupyrkimyksiä sisältävässä yrityksessä toimintaa on jouduttu ohjaamaan ylhäältä päin.

Henkilöstöstä ei kaiken kaikkiaan kuulunut haastateltavien mukaan kovinkaan paljon muutosvastarintaa. Kaikki eivät välttämättä kokeneet ympäristötekoja tarpeellisiksi tai kovinkaan vaikuttaviksi. Kuitenkin jo mainitut toimenpiteiden ja muutosten systemaattinen perustelu sekä muun henkilöstön innostunut suhtautuminen nähtiin hyvinä keinoina saada loputkin työntekijät mukaan yhdessä tekemisen pariin.

Vastuullisuustekojen vaikutus yrityksen sisäiseen ja ulkoiseen työnantajamielikuvaan nostatti ajatuksia siitä, että ainakin niiden puuttuminen tai puutteellisuus vaikuttaa yrityksen maineeseen nopeasti. Osa haastateltavista mainitsi vastuullisuuden olleen tärkeä teema heidän itse hakiessaan töihin nykyiseen työpaikkaansa. Vastuullisuuden merkityksen nähtiin myös nousevan tietoisuuden lisääntymisen ja nuorten työnhakijoiden myötä, joiden koettiin olevan tietoisempia vastuullisuuskysymyksistä.

8.3.3 Lähtötilanteen vaikutus

Yritysten edustajat mielsivät ympäristöteon luonnonympäristölle hyödylliseksi, tiedostetuksi ja konkreettiseksi teoksi tai tekemättä jättämiseksi. Ympäristöteolla pyritään joko parantamaan nykyistä

olosuhdetta tai korjaamaan vanhaa, luonnonympäristön kannalta haitallista toimintaa. Toimialalla nähtiin olevan paljon vaikutusta siihen, minkälaisia ympäristötekoja yrityksen on mahdollista tehdä.

Osa haastateltavista sanoi, että toimialan sisäisiä säännöksiäkin on tullut ja, että yrityksissä tavoitellaan yhä enemmän toiminnan muokkaamista yhteiskunnan sääntöjen mukaiseksi. Yritysten lähtötilanne vaihteli paljon, mikä tuli esiin esimerkiksi kysyttäessä yritysten suhtautumista vastuullisuustekoihin. Osa oli jo ennen hankkeen alkamista selvittänyt mahdollisuutta Ekokompassi tai ISO 14001 ympäristöjärjestelmän saamisesta yritykseensä. Alla olevan haastateltavan Y2 kommentin mukaisesti osalla taas tuli esimerkiksi koulutustilaisuuksissa vastaan se, ettei osa henkilöstöstä edes uskonut ilmastonmuutokseen. Ympäristöteot ja vastuullisuus saatettiin mieltää jopa noloksi asiaksi.

Se juttu tuli ihan sillee selkeesti että kouluttaja puhuu jostakin että kun ilmastonmuutoshan on käynnissä, että sen takia teidän täytyy tehdä tämmöstä ni hetihän sieltä, ei täällä mitään ilmastonmuutosta, ei oo. Y2

Yritykset olivat myös ympäristöjärjestelmän luomisen kanssa eri vaiheissa. Tämä toki johtuu siitäkin, että Ylennys-hanke toteutettiin kahdessa eri aloitusryhmässä. Osa oli siis jo auditoinut ja sertifioinut ympäristöjärjestelmän yrityksessään, osalla oli se vasta edessä ja osa oli tietoisesti jättänyt ympäristöjärjestelmän sertifioimatta. Jälkimmäisen tavan valinneet yrityksen edustajat kertoivat sen johtuvan siitä, etteivät he nähneet sertifioinnilla olevan ympäristöjärjestelmän periaatteiden mukaan toimimisen lisäksi juurikaan lisäarvoa.

Ympäristöjärjestelmistä Ekokompassia pidettiin edullisena ja siinä miellytti mahdollisuus olla järjestelmän toteuttamisen prosessissa vahvemmin mukana itse. Laaja tunnettavuus ja aiemmat käyttökokemukset ISO-standardeista taas houkuttelivat valitsemaan ISO 14001 ympäristöjärjestelmän. Ympäristöjärjestelmän valintaa ohjasi siis niin ikään yritysten lähtötilanne ja toimiala.

Johdon mahdollistava rooli ympäristöteoissa

Johdon rooli nähtiin yksimielisesti hyvin tärkeäksi ympäristötekoja lisäävään hankkeeseen osallistumisessa ja sitä kautta mahdollisen ympäristöjärjestelmän implementoinnissa. Erityisesti

johdon rooli nähtiin hankkeeseen osallistumisen mahdollistajana ja esimerkin antajana. Haastateltavat kokivat, että mikäli johto ei olisi ollut mukana, hanketta ei olisi voitu toteuttaa.

Osana Ylennys-hanketta yrityksille luotiin ympäristöpolitiikka, jonka tuli olla johdon allekirjoittama. Tähän lisättiin se, ettei henkilöstöä voida velvoittaa sitoutumaan tai toimimaan jollain tavalla, jos johtokaan ei niin tee. Johdon sitoutumisen nähtiin myös vähentävän ympäristötekojen vastustamista. Korkeimman johdon edustaja ei silti välttämättä ollut se, jonka aloitteesta hankkeeseen päätettiin lähteä mukaan tai joka suositteli hankkeeseen lähtöä.

8.3.4 Ympäristötekojen ylläpitäminen ja niihin kannustaminen

Haastatellut yritysten edustajat pitivät tärkeänä pitkäjänteistä ympäristövastuullisuuden periaatteista kiinnipitämistä. Haastateltavan Y4/1 kommentti alla tarjoaa esimerkin siitä, mitä voi tapahtua, jos ympäristövastuullisuutta ei oteta osaksi yrityksen toimintakulttuuria. Tärkeänä osana vastuullisuustyön aloittamisessa ympäristöteoin nähtiin siis tahtotila ja sitoutuminen. Moni yrityksistä oli ottanut tai avannut lisää ympäristöasioita luodun ympäristöpolitiikan lisäksi myös strategiassaan. Osa yrityksistä sanoi hankkeen osana luodun ympäristöpolitiikan olleen ensimmäinen kerta, kun vastaavanlaista strategiatyötä tehtiin.

Koska sit myöskin näkee ja kuulee paljon sitä et yritykset ketkä on tehny sen standardin ja on auditoitu ja on hienot sertifikaatit mutta se just nimenomaan jää tavallaan sinne jonnekki mappi ö:hön sen takia et sen on vaan joku joskus rakentanu mutta sitä ei ylläpidetä koska ei nähdä sille tavallaan semmosta tahtotilaa. Y4/1

Mahdollisuudet ylläpitää vastuullisuustekoja koettiin hyvinä, mutta parantamisen varaa kerrottiin aina löytyvän. Luotujen prosessien pidempiaikaisen kestävyys nähtiin vaativan rakentamisen lisäksi myös jatkuvaa parantamista ja päivittämistä. Yritysten koettiin aina olleen vastuullisia, mutta sen pääpainon nähtiin siirtyneen taloudellisesta vastuusta sosiaaliseen vastuuseen ja edelleen ympäristövastuullisuuteen. Näiden yritysvastuun eri osa-alueiden huomioiminen koettiin tärkeänä ja ajan hermoilla pysyminen niiden suhteen elintärkeänä yrityksen selviämisen kannalta. Tämän nähtiin tulevaisuudessa muuttuvan yhä tärkeämmäksi. Ympäristövastuullisuuden sanottiin olevan tietoinen valinta, jonka ei oleteta aina olevan helppo, mutta loppujen lopuksi oikea ratkaisu.

Haastateltavat näkivät, että vastuutekojen yleistyminen voisi toteutua myös valtion suunnalta tulevalla kannustuksella. Vastuullisesti toimivalle yritykselle voisi esimerkiksi antaa jonkinlaisia verohelpotuksia. Tämä saattaisi pienentää yritysten kynnystä kokeilla ympäristötekojen ottamista käyttöön systemaattisesti. Valtioiden ja EU:n tasoinen päätöksenteko nähtiin tärkeänä, vaikka erityisesti kotimaan sisällä yritysten rooli vastuullisuusteoissa nähtiin suurena. Tämä johtuu siitä, että yritykset voivat omavaltaisesti ylittää valtioiden ja ylikansallisten toimijoiden asettamat raamit ympäristötekoihin liittyen. Toisaalta valtioilta toivottiin kannustuksen lisäksi myös aktiivisempaa roolia rajojen asettamisessa, jotta vastuullisuudesta saataisiin liiketoiminnallisesti kannattavampaa. Alla olevan Y6 kommentin mukaisesti haastateltavat näkivät, että jos valtiot rajoittaisivat yhteisellä sopimuksella ympäristölle haitallisia toimia alueellansa, vastuuttomasti toimivilla yrityksillä ei olisi pakopaikkaa toisista valtioista. Näin vastuullisuutta kannattavat valtiot eivät menettäisi verovarojaan.

Mä koen sen kyllä sillain että, että niinkun valtioiden pitäis ottaa enemmän vastuuta siitä, miten ne antaa yrityksen omilla tonteillansa omilla maillansa toimia. Ja millä ehdoin. Y6

Hankkeen järjestäjä- ja asiantuntijapuoli toivoi, että ympäristötekoihin ryhtymisestä saataisiin aikaiseksi eräänlaista positiivista kilpavarustelua. Tällä hetkellä he näkivät ympäristötekojen tekemisen ja esimerkiksi kestävien tuotteiden valmistamisen ennemminkin poikkeustapauksina kuin valtavirtaistuvana ilmiönä. Toisaalta heidän mielestään vastuullisuudesta on tulossa tulevaisuudessa eräänlainen toiminnan edellytys ja tätä kautta ympäristöteot ja ympäristö vastuullisuus ylipäättään leviäisivät laajemmalle. Ylennys-hankkeeseen osallistuneiden yritysten esimerkkinä toimiminen saattaa olla vaikuttimena siihen, että heidän pk-yrityskilpailijansakin lähtevät tekemään ympäristötekoja, mikä voidaan nähdä hyvänä asiana.

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa palataan tutkimuksen tarkoitukseen ja pääkysymyksiin. Samalla kootaan yhteen tutkimuksen niihin antamat vastaukset. Tuloksia tarkastellaan myös aikaisemman tutkimuskirjallisuuden ja teorian avulla. Johtopäätökset sisältävät lisäksi tutkimuksen herättämät jatkotutkimuskysymykset.

9.1 Tutkimuksen tulosten tarkastelu

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miksi ympäristötekoja tehdään tai jätetään tekemättä sekä miten ympäristövastuullisuuden lisääminen yritysten arkeen on sujunut. Tavoitetta kohti lähdettiin selvittämällä sitä, miten yritysvastuu toteutuu ympäristötein. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli: *Mitkä tekijät ovat saaneet hankkeeseen osallistuneet pk-yritykset ja tapahtumat ryhtymään ympäristötekoihin yli lain määrittämien velvoitteiden?* Jonka alakysymyksenä haluttiin tietää, *minkälaisia kokemuksia osallistujilla on ollut hankkeesta.* Toisena tutkimuskysymyksenä haluttiin tietää, *mikä vaikutus pk-yrityksillä on yritys vastuun toteuttajina ympäristötein.*

Tutkimuksen löydökset pohjautuivat aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta muodostettuihin alaja yläkategorioihin, jotka ovat kirjoitettuina auki kappaleessa 7. Samasta kappaleesta löytyy myös tuloksista luotu, suuntaa antava kuvio. Kaiken kaikkiaan empiriasta löytyi kattavasti tietoa ja tutkimuskysymyksiin saatiin hyvin vastauksia.

Tässä tutkimuksessa oli alun perin tarkoituksena luoda myös prosessikuvaus hankkeen kulusta, mutta tutkimuksen edetessä tämä osoittautui erittäin haasteelliseksi. Hankkeeseen osallistuneet tapahtumat ja yritykset olivat hyvin eri vaiheissa ympäristöjärjestelmän luomisen tai sertifioimisen kanssa, eikä osa sertifioinut ympäristöjärjestelmää yrityksessään ollenkaan. Näin ollen prosessikuvauksen kokoaminen ja tarkastelu nähtiin tarpeettomaksi. Oleellisempaa nähtiin muun muassa hankkeen osallistujien motivaatiotekijöiden yhtäläisyyksien löytäminen.

Ensimmäiseksi käsitellään tuloksia ensimmäisen tutkimuskysymyksen ja sen alakysymyksen pohjalta. Suurimmaksi syyksi osallistua Ylennys-hankkeeseen koettiin kilpailutekijät ja taloudelliset vaikutukset. Ympäristöjärjestelmällä ja ympäristötein toivottiin olevan etua edelläkävijyyden

tuoman imagoedun muodossa sekä esimerkiksi tulevaisuuden tarjouskilpailuissa. Vahvana vaikuttimena oli siis tulevaisuuden toiminnan turvaaminen ennakoivien toimien avulla. Haastatellut yritykset halusivat ryhtyä ympäristötekoihin myös mahdollisesti tulevaisuudessa tiukentuvan lainsäädännön sekä asenneilmapiirin varalta.

Taloudellisella hyödyllä perustelemalla hankkeeseen saatiin osallistumaan myös sellaiset johdon edustajat, jotka eivät välttämättä lähtökohtaisesti pitäneet ympäristötekoja tärkeinä. Ympäristötekojen koettiin kyllä lisäävän hetkellisesti kustannuksia ja vaativan aikaa, mutta tulevan halvemmaksi ja tuottavammaksi pidemmällä tähtäimellä. Tämän nähtiin toteutuvan esimerkiksi materiaalitehokkuuden ja imagoetujen avulla. CSR:n ja vastuullisen toiminnan tuomat kustannussäästöt ovat Martínez-Martínez ym. (2017, 4) mukaan edelleen kiistanalaisia, mutta tämän tutkimuksen perusteella kustannussäästöt näyttävät todellisilta. Tämä pitää yhtä myös Ionescu-Somers (2010, 18) löydöksen kanssa siitä, että suurin ympäristötekoihin ajava voima on johdon oivallus siitä, että kestävästi toimiminen tuo mukanaan myös taloudellista kestävyyttä sekä arvontuottamista sidosryhmiin nähden. Se, kuinka pitkälle ja syvälle puhtaasti taloudellisen ajattelun avulla ympäristöteot voidaan organisaatiossa viedä, on eri kysymys.

Hankkeeseen osallistumisen syiksi nimettiin myös lähtökohtainen kiinnostus ympäristöasioita kohtaan, johdon määräys, sidosryhmiltä tulevat vaatimukset sekä hankkeen edullisuus ja sen tarjoama tuki. Ympäristöjärjestelmän nähtiin tuovan vastuullisuusteoille pysyvyyttä ja tätä kautta lisäävän luotettavuutta yrityksen tekemiin ympäristötekoihin. Munkelien ym. (2005, 182–183) mukaan yrityksiä ajaa vastuullisuuden ja CSR:n piiriin valtion toimet, yhteiskunnasta peräisin oleva paine sekä tarve säilyttää liikearvo. Käsillä oleva tutkimus on yhtä mieltä Munkelien ym. kanssa yhtä yhteiskunnasta tulevan paineen sekä liikearvon säilyttämisen osalta. Valtion toimet eivät kuitenkaan olleet korostuneessa asemassa, sillä Ylennys-hankkeeseen osallistuneet yritykset tavoittelivat nimenomaan lainsäädännön vaatimuksia ylittäviä ympäristötekoja.

Vaikka päällimmäinen syy ympäristötekoihin ei olisikaan ympäristöteot tai yhteiskunnallinen hyöty itsessään, ei se tarkoita, ettei niillä olisi merkitystä yritykselle (Rohweder 2004, 107). Jos motiivit ympäristötekojen lisäämiseksi olisivat siis pinnallisemmat, eivätkä ulottuisi yrityksen ydinarvoihin asti, ympäristötekojen vaikutukset eivät olisi välttämättä erilaiset. Kuitenkin, jos ympäristöarvot ovat hatarasti kiinni yrityksen todellisissa arvoissa, niiden hylkääminen on luultavasti ensimmäinen asia, mitä tehdään heikon taloustilanteen sattuessa. Vastuullisuusteot ovat hyvin alttiita suhdannevaihteluille, kuten Doane ja Abasta-Vilaplana (2005, 24) ovat nostaneet esille. Ionescu-

Somersin (2010, 29–31) korostus siitä, että vastuullisuusteot tulisi sitoa strategiaan pidemmän jatkumon varmistamiseksi, pitää tässä kohtaa varmastikin paikkansa.

Yritysten ja yhteiskunnan synergisuuden takia yritysten vastuullisuustyökään ei tapahdu tyhjiössä. Nähtäväksi jää, miten esimerkiksi vuoden 2020 keväällä levinnyt pandemia COVID-19 on vaikuttanut ympäristötyön tekemiseen, kun aikaa ja muita resursseja tuntui olevan jo ennen sitä niukasti. Ympäristötekojen ja vastuullisuuden unohtaminen voi vaikuttaa sidosryhmien, esimerkiksi kuluttajien, silmissä epäluotettavalta käytökseltä, mikä tulisi ottaa toiminnassa huomioon. Toisaalta, jos ympäristövastuullisuus sisällytettäisiin syvälle yritysten prosesseihin, olisiko sitä mahdollista poistaa edes taloudellisin perustein? Yritysten ei välttämättä tarvitse valita taloudellisen hyödyn ja ympäristövastuun välillä. Pitkän tähtäimen kasvun seuraaminen, lupausten takana seisominen ja suoritusten rehellinen raportointi on mahdollista myös samanaikaisesti.

Lähtötilanteen ja toimialan vaihtelut suoraan ympäristönsuojeluun liittyvästä asiantuntijatyöstä esimerkiksi rakentamisen alaan asettivat yritykset jo lähtökohtaisesti eri asemaan hankkeen alkaessa. Myös yrityksen koolla nähtiin olevan vaikutusta siihen, miten suuria ympäristötekoja voidaan tehdä. Onkin syytä ottaa huomioon, että yritysten lähtötilanteen ja toimintaympäristöjen erityispiirteet vaikuttavat myös tämän tutkimuksen analyysiin sekä tuloksiin.

Toimialan merkityksen ympäristövaikutuksissa on nostanut esille muun muassa Kallio (2001, 29–30). On selvää, että esimerkiksi tuotantolinjallinen yritys voi vähentää ympäristöhaittojaan radikaalimmin kuin yritys, joka toimii vaikka asiantuntijatehtävissä yhteiskäyttökonttorissa. Osalla yrityksistä olikin tarkoituksena saada ympäristötyö käynnistymään yrityksessä, kun taas osalla oli selkeä ympäristöjärjestelmän sertifioimistavoite. Osalla oli jo ennestään laatuja järjestelmä käytössä ja tämän myötä myös tietämystä siitä, minkälaista työtä sellaisen tekeminen vaatii. Joissakin yrityksissä ympäristötekoja tuli miettiä laatikon ulkopuolelta, eli niiden voidaan nähdä lisänneen innovatiivisuutta. Myös esimerkiksi Martínez-Martínez ym. (2017, 4) ovat liittäneet innovatiivisuuden ulottuvuuden yritys vastuun keskusteluun, erityisesti pk-yritysten taloudelliseen suoriutumiskykyyn liittyen.

Salzmann ym. (2005, 30) lisäävät taloudellisen ja ympäristöllisen suoriutumiskyvyn suhteen vaikuttimiksi toimialan lisäksi myös ajallisen ympäristön aspektin, mikä on tullut esille tässäkin tutkimuksessa. Yritysvastuun teeman korostuessa ja tullessa pinnalle, yrityksillä on myös paremmat

edellytykset tarttua siihen liittyviin kysymyksiin. Tämä edellyttää kuitenkin tiedon hankkimista aiheesta.

Asenteiden muuttuminen voidaan linkittää sekä hankkeeseen osallistumisen motiiveihin, että hankkeesta koettuihin positiivisiin vaikutuksiin ja hyötyihin. Sidosryhmiltä tulevien vaatimusten takana voidaan nähdä asenteiden muuttuminen vastuullisuuskysymyksiä kohtaan. Sidosryhmien ja yritysten suhde nähtiin reaktiivisena myös niin päin, että yritysten tulisi kyetä vaikuttamaan sidosryhmiensä toimintaan ja muuttamaan heidän toiveitaan ja mahdollisesti asenteitaan. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi vastuullisten vaihtoehtojen tarjoamisella, esimerkkinä toimimisena ja omilta alihankkijoilta vaadituilla ympäristövastuullisuuden standardeilla. Ylennys-hankkeen hyödyiksi koettiin asenteiden muuttuminen myös yritysten sisällä. Vastuullisuusajattelun nähtiin pureutuneen syvemmälle yritysten toimintakulttuuriin ja ohjaavan toimintaa jopa kaikilla osalualueilla. Uusia, innovatiivisiakin tapoja oli löydetty esimerkiksi energian säästämiseksi ja puutteellisiin asioihin tartuttiin helpommin. Vastuullisten toimintatapojen positiivisen vaikutuksen pk-yritysten innovaatiokykyyn on nostanut esille myös Martínez-Martínez ym. (2017, 23).

Ympäristöteoista tunnistettiin myös vastuu olla selvillä itseä koskevasta ympäristölainsäädännöstä. Hyvin tärkeinä asioina pidettiin myös tiedon lisääntymisen myötä kasvanutta asiantuntijuutta omasta toiminnasta sekä oman toiminnan jatkuvan tarkastelun merkityksen ymmärtämistä. Asiantuntijuus omasta toiminnasta nähtiin jopa perustana vaatimukselle ryhtyä vastuullisiin tekoihin. Tältä osin tämä tutkimus on siis eri mieltä Vehkaperän (2005, 40–41) esittelemän ajatuksen kanssa siitä, ettei yrityksiltä voisi olettaa vastuuta toiminnastaan. Vastuuta ympäristöteoista ei voida säilyttää esimerkiksi pelkästään yksittäisten kansalaisten vastuulle, sillä heillä ei ole mielipidevaikuttamisen ohella muuta mahdollisuutta tai asiantuntemusta lähteä muokkaamaan yritysten toimintaa vastuulliseen suuntaan. Empiriasta nousseen mielenkiintoisen ajatuksen myötä yksilöiden teoilla on kuitenkin vaikutusta, muodostuuhan yritysikin yksittäisistä ihmisistä. Tässä kohtaa saavumme mainintaan vastuun kumuloituvasta aspektista.

Seuraavaksi siirrytään käsittelemään toista tutkimuskysymystä. Pk-yritysten ympäristötekojen suurin vaikutus näkyy tämän tutkimuksen perusteella niiden tekemien pientenkin tekojen kumuloituvan vaikutuksen muodossa. Tämä pitää yhtä teorian kanssa, sillä Lähdesmäen (2005, 62) mukaan pienillä yrityksillä on niiden suuren lukumäärän vuoksi Suomessa paljon kollektiivista valtaa. Se, että tehdään edes pieniä ympäristötekoja, voi ulottua esimerkiksi työntekijöiden henkilökohtaiseen elämään ja sitä kautta heidän kontaktiensa elämään. Ympäristövastuullisuus saattaa kumuloitua alihankkijoillekin,

mikäli yritykset vaativat heiltäkin ympäristövastuullisuutta. Vastuullisuudesta voidaan varmistua esimerkiksi riittävän virallisen ympäristöjärjestelmän sertifioimisella.

Lähdesmäen (2005, 66) mukaan pk-yrityksillä on resurssien puutteen vuoksi reaktiivinen tapa hoitaa eteen tulevia asioita. Vaikka tässä tutkimuksessa huomattiin myös erityisesti ajallisten resurssien rajallisuuden vaikutukset ympäristötyöhön, Ylennys-hankkeeseen osallistuneet yritykset ja tapahtumat olivat ottaneet jo hankkeeseen osallistuessaan hyvin aktiivisen roolin ympäristövastuullisuutensa lisäämiseksi. Tämä on siis poikkeuksellista aikaisempien tutkimuksien valossa.

Esimerkkinä toimiminen “kyllä onnistuu” -asenteen kanssa on hyvin tärkeä elementti vastuun kumuloitumisen yhteydessä. Jos juututaan ajattelemaan, että mikään teko ei riitä tai että ympäristövastuullisuuden todentamisen paikka ei ole Suomessa, lopahtaa helposti kaikki halu toimia. Vaikka yritys vastuun tärkeyttä korostettiin, ympäristövastuullisuuden tulisi kuitenkin ideaalissa tilanteessa olla jaettava ja universaalia. Tämä tarkoittaa sitä, että vastuuta kantaisi valtioiden ja ylikansallisten toimijoiden lisäksi yritykset ja yksilöt. Rohweder (2004, 110) esittää, että yritysten tekemät ympäristöteot eivät näy suurella mittakaavalla ennen kuin riittävän suuri osa yrityksistä on valmis pienentämään ympäristövaikutuksiaan. Yritysten ympäristöteot voivat menettää teränsä myös silloin, jos valtio tai asiakkaat eivät tue tai vaadi ympäristötekoja.

Ympäristötekojen tekemiselle osattiin nimetä kuitenkin myös monia uhkia ja esteitä, joista osa koskettaa erityisesti juuri pk-yrityksiä. Resursseihin liittyvät rajoitteet nähtiin suurena vaikuttimena sille, miksi ympäristövastuullisuuteen ja ympäristötekoihin ei panostettaisi. Tämä on tullut esiin myös Das ym. (2020, 120–121) tutkimuksessa. Resursseihin liittyvien haasteiden lisäksi he nostivat esille tiedon puutteen ja omien vaikutusten tunnistamisen haasteen, mikä pitää niin ikään yhtä tämän tutkimuksen löydösten kanssa. Tämän lisäksi negatiivisen asenneilmapiirin tai tiedon puutteen nähtiin vaikuttavan paljon. Erityisesti pk-yrityksissä esiintyvänä mahdollisena esteenä nähtiin vallan henkilöityminen yhteen ihmiseen, minkä on nostanut esille myös Lähdesmäki (2005, 62–63). Jos esimerkiksi johto on päättänyt, että ympäristöteolla ei ole merkitystä, ei niihin silloin ryhdytä. Tähän voi kuitenkin yllä mainitun mukaisesti pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi taloudellisen hyödyn perustelulla. Periaatteessa konkreettiset ympäristöteot voidaan viestinnässä kääntää esimerkiksi resurssi- ja materiaalitehokkuuden nimille. Kiinnostavaa on, miksi ympäristöteolla tuntuu olevan hieman negatiivinen kaikupohja joillekin ihmisille.

Johdon vaikutus ympäristötekoja lisäävään hankkeeseen osallistumisessa nähtiin haastateltavien mielestä pääosin mahdollistajana. Tilanteessa, jossa johtoa kiinnostaa ympäristövastuullisuuteen liittyvät seikat, ympäristöteot saattavat vauhdittua. Johdon mahdollistavan roolin CSR:n liittyen ovat nostaneet esille muun muassa Marques-Mendez ja Santos (2016, 373). Vaikka johdolta tarvittiin hyväksyntä hankkeeseen lähtemiseen ja ympäristöpolitiikkaan, muutosagentti ympäristötekoihin ryhtymisessä ei kuitenkaan kaikissa haastatelluissa yrityksissä ollut johto.

Esimerkkinä toimiminen ja edelläkävijän asema ei ole aina helpoin tai halvin tie. Tämä näyttäisi pitävän paikkansa erityisen hyvin ympäristövastuullisuuteen liittyvissä asioissa. Tien raivaajat saattavat hyötyä ennakoivasta suhtautumisestaan ympäristötekojen tekemiseen esimerkiksi imagoedun muodossa. Imagoedun luonne on kuitenkin altis muutoksille, joten tilanteessa, jossa vastuullisuuttaan alleviivannut yritys toimiikin vastuuttomasti, maine voi helposti olla mennyttä. Keinoina tähän toimii pitkäjänteisyys, jatkuva oman toiminnan tarkastelu sekä sovitusta arvoista kiinni pitäminen. Myös esimerkiksi Byerly (2005, 127) esittelee yhteisen hyvän luomisen edellytyksiksi sen, että yritykset säätelevät itse toimintaansa tarkemmin, ulottavat vaikutusalaansa uusilla tavoilla sekä yhteistyön tekemisen valtioiden ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Tämä pitää yhtä myös tässä tutkimuksessa peräänkuulutetun jaetun vastuun kanssa.

Kuvio 4. Ympäristötekojen kumuloitumisen kiertokulku.

Tämän tutkimuksen perusteella esimerkkinä toimimisen lisäksi pienten tekojen tärkeyden painottaminen sekä tiedon ja oman toiminnan asiantuntijuuden lisääntyminen ovat hyviä

argumentteja ympäristötekoihin ryhtymiselle. Toisen vertaisyrityksen esimerkkinä toimiminen saattaa laukaista ympäristövastuullisuuttaan pohtineen pk-yrityksen halun lisätä ympäristötekoja omassakin yrityksessä. Jotta ympäristövastuullisuuden toteuttaminen ei vaikuttaisi ylitsepääsemättömän suurelta tehtävältä, on tärkeää ymmärtää pientenkin tekojen vaikutus. Myös Olkkonen ja Quarshie (2019, 114) ovat korostaneet pienten toimijoiden esimerkkinä toimimisen tärkeyttä. Oman toiminnan asiantuntijuuden lisääntymisen jälkeen on mahdollista toimia taas jollekin toiselle yritykselle esimerkkinä, jolloin kierto toistaa itseään ja ympäristöteot ovat kumuloituneet moninkertaisiksi. Kuvio 4 esittelee näistä muodostuvan suuntaa antavan kuvion.

Tämän tutkimuksen perusteella yritykset myös näyttävät kaipaavan heitä lähempänä olevia ja konkreettisia mahdollisuuksia vaikuttaa. Näiden lisäksi kannustus valtiolta tai kaupungilta esimerkiksi verohelpotusten muodossa voisi olla aiheellinen, mitä on peräänkuuluttanut myös Puppim de Oliveira (2005, 240, 244). Kallio (2001, 29, 34) nimesi tuotteiden ja niiden valmistamisen prosessien muutokset avaintekijöiksi yritysten ympäristövaikutuksiin vaikuttamisessa. Tämä näkyi myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Tehtyjä muutoksia on myös tärkeää kyetä mittaamaan ja seuraamaan, jotta ne pystyttäisiin esimerkiksi viestimään eteenpäin sidosryhmille läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Schadewitzin ja Niskalan (2010) löydösten mukaisesti läpinäkyvyyttä ja luottamusta on mahdollista saavuttaa vastuullisuusraportoinnin lisäämisellä. Pk-yrityksillekin voidaan nähdä hyödyllisenä tuottaa edes jonkin asteista raportointia omasta ympäristövastuullisuudestaan.

Myös Bansalin ja Rothin (2000, 717) mukaan konkreettisia ympäristövastuullisuutta lisääviä tekoja olivat energia- ja materiaalitehokkuuden lisääminen. Tähän he lisäävät vielä ympäristötietoisien johtamistavan implementoimisen, mitä jalostetaan tässä tutkimuksessa ympäristö- ja vastuullisuustietoisien ajattelutavan implementoimiseen osaksi koko organisaation toimintatapaa. Tällä pyritään korostamaan sitä, että ympäristötietoinen johtajuus ei itsessään riitä vastuullisuustekojen ottamiseen osaksi jokapäiväistä toimintaa, vaan tähän tarvitaan joka ikistä organisaatiossa toimivaa henkilöä. Vastuullisuustekojen ottaminen osaksi koko yrityksen ajattelutapaa tuli haastatteluissa esille esimerkiksi yrityslahjojen muuttamisessa aineettomiksi lahjoiksi sekä aloitteissa vaihtaa kertakäyttöisiä aterimia ekologisempiin.

Jotta ympäristövastuullisuudesta saataisiin laajempi ilmiö esimerkiksi pk-yritysten keskuudessa, tullaan tarvitsemaan hankkeeseen osallistuneiden yritysten kaltaisia edelläkävijöitä. Monet yritykset haluavat nähdä konkreettisia tuloksia, ennen kuin ne haluavat ryhtyä esimerkiksi investoimaan uusiin laitteisiin, jotka saattavat pitkällä aikavälillä säästää energiaa ja ympäristöä ja tätä kautta myös

kustannuksia. Kysymys siitä, minkälaisilla motiiveilla ympäristöä säästäviä tekoja ryhdytään tekemään, ei tältä kannalta katsottuna välttämättä olisi oleellinen. Eräänlaisessa utopiatilanteessa yritykset saattaisivat ryhtyä ympäristötekoihin ainoastaan idealismin ja tuntemansa yhteiskunnallisen vastuun kautta, mutta eritoten pk-yrityksien kohdalla tämä ei näyttäisi aina olevan mahdollista. Jos elintilansa ylläpitämiseksi pitää jo valmiiksi taistella, kaikki ylimääräinen saattaa tuntua mahdottomalta. Ympäristötekojen ajattelemisen pienempinä osina saattaa auttaa alkuun, sillä tällöin niiden lisääminen ei tunnu mahdottomalta tehtävältä.

Tutkimusta tehdessä kävi ilmi, että yritysvastuun eri osa-alueiden käsitteleminen täysin toisistaan erillään on vaikeaa, jopa mahdotonta. Haastatteluista kummunneen esimerkin mukaisesti, jos ympäristöä kuormittava kemianteollisuuden laitos tai hiilivoimala lakkautettaisiin yhtäkkiä niiden ympäristöseurausten johdosta, tämä tietäisi vakavia sosiaalisia ongelmia ihmisten työpaikkojen häviämisen seurauksena. Tästä syystä rakenteiden muuttaminen radikaaleilla ja äkkinäisillä päätöksillä saattaa olla riskialtista, mutta toisaalta luonnonympäristön yhä nopeampi lämpeneminen ja luonnon ääri-ilmiöiden korostuminen vaatisivat tehokkaita, täsmällisiä sekä loppuun asti mietittyjä ratkaisuja.

Vastuun kysymys näihin asioihin liittyen on edelleen mielenkiintoinen. Kenen kuuluisi ottaa vastuu? Mikä tai kuka on se "joku", joka hoitaa minkäkin asian? Tämän tutkimuksen perusteella vastuun jakoonkin liittyvässä keskustelussa tulisi soveltaa nelijaon ideaa. Vastuun tulisi olla niin kansallisvaltioilla, ylikansallisilla toimielimillä kuten EU:lla, yrityksillä sekä yksittäisillä kansalaisilla. Se, miten tämä jakautuu, riippuu siitä, minkälaiset resurssit kullakin toimijalla on. Valtioiden oikeus säätää kansalaisia ja yritystoimintaa velvoittavia lakeja, yritysten asiantuntijuus suhteessa oman toimintansa vaikutuksiin ja kansalaisten tiedostava kulutuskäyttäytyminen ovat hyviä esimerkkejä siitä, missä vastuun paikat kulloisellakin kolmella toimijalla voisi olla. Valtioiden on hyvä tuottaa ohjenuoria vastuullisuustyön tekemiseen, mutta yrityksillä tulisi olla selvitysvastuu oman toimintansa vaikutuksista luonnonympäristölle.

Tutkimuksen ennakko-oletuksena oli, että se, miten tärkeänä ympäristöteot yritysvastuun toteutumisen keinoina nähdään, on jokaisen subjektiivisen näkemyksen varassa. Tämä näyttäisi pitävän paikkansa tämän tutkimuksen perusteella, mutta ennakko-oletusta on tarkennettava sen verran, että ympäristötekoihin suhtautuminen on jokaisen *yrityksen* näkemyksen varassa. Jos yrityksessä arvostetaan ympäristövastuullisuutta itsessään, sen eteen tehdään töitä, vaikka varsinaista pakkoa ei olisi. Toiset yritykset saattavat taas arvostaa ulkoisia motivaatiotekijöitä enemmän ja

lähtevät ekemään ympäristötyötä näiden tekijöiden kautta. Ympäristövastuullisuus saattaa toki tätä kauttakkin tulla yritykselle hyvin tärkeäksi arvoksi ja ujuttautua syvälle sen toimintakulttuuriin.

Toisena ennakko-oletuksena oli se, että ympäristöön liittyvän tietoisuuden lisääntymisen myötä ihmiset osaavat ja haluavat vaatia yrityksiltäkin – ja miksei julkisilta toimijoiltakin – ilmastotoimia, ja että yrityksillä on vastuuta toiminnastaan. Tämäkin ennakko-oletus piti paikkansa, mutta pienellä tarkennuksella. Tiedon lisääntyminen on avainasemassa siinä, mitä sidosryhmät osaavat vaatia yrityksiltä ja miten yritykset osaavat muuttaa toimintaansa. Yrityksillä on, ja on ollut aikaisemminkin, vastuuta toiminnastaan. Tämän pääpaino on vain vuosien saatossa kulkenut taloudellisesta vastuusta sosiaaliseen vastuuseen ja nyt ympäristövastuuseen. Toki kaikki nämä vastuun eri ulottuvuudet ovat jollain tavalla läsnä yritysten toimintaympäristössä.

Tämän tutkimuksen ilmiön merkitys voidaan nähdä kaksijakoisena. Jos motiivit ympäristötekoihin vapaaehtoisesti lähtemiseen yli lainsäädännön velvoitteiden ovat toimineet tutkimukseen osallistuneilla pk-yrityksillä ja tapahtumilla, ehkä niiden esiin nostaminen innostaisi muitakin pk-yrityksiä paneutumaan toimintansa ympäristövaikutuksiin. Tältä kantilta katsottuna tutkimuksella voidaan nähdä olevan siis käytännön kannalta merkitystä. Tämän tutkimuksen merkitys tiedeyhteisölle taas näkyy siinä, että pk-yritysten ympäristövastuullisuuden tutkimisen tarve kumpusi kirjallisuudesta. Tutkimus tarjoaa tapausesimerkin välityksellä täsmäiskun empiriaa pk-yritysten kokemuksista ympäristötekoihin lisäämisestä. Tämä tutkimus saattaa toimia hyvänä vertailukohtana tai osviittana aiheen laajamittaisemmalle tutkimukselle. Tutkimuksen tuloksia voi mahdollisuuksien mukaan soveltaa niin yksityiselle-, julkiselle-, kuin kolmannellekin sektorille.

Tutkimuksen metodivalinnat mahdollistivat sen, että pk-yrityksien edustajista sai aitoa kokemuspohjaa ulkoisten paineiden vaikutuksesta vastuullisuustekoihin ryhtymiselle. Tätä on johdannossa esitellyn mukaisesti peräänkuuluttanut esimerkiksi Salzmann ym. (2005, 30). Lainsäädäntöön liittyen asetelma oli tässä tutkimuksessa tosin se, että sen minimivaatimukset ylittyivät reippaasti eli sitä ei voida laskea varsinaisesti ympäristötekoihin kannustavana tekijänä. Kallion (2001, 24) mukaan ympäristöjohtamisesta on mahdollista saada kilpailuetua juuri tällaisessa tilanteessa eli lain minimivaatimusten täytyessä innovatiivisella tavalla. Lainsäädännöstä ei siis aiheudu ainakaan tällä hetkellä kovinkaan suurta painetta pk-yrityksille ympäristövastuullisuuteen liittyen.

Tutkimus on myös osaltaan lisännyt Lähdesmäen (2005, 69, 73–74) peräänkuuluttamaa tietoa ja käsityksiä yhteiskuntavastuun käsitteestä suomalaisessa kontekstissa. Johdannossa mainittiin lisäksi aikaisempien tutkimusten käsitelleen yritysvastuuta pääosin johdon näkökulmasta. Tämä tutkimus on tuonut myös rivityöntekijöiden ääntä kuuluviin, vaikka haastateltavien asemat vaihtelivatkin jonkin verran. Anonymiteetin ylläpitämiseksi haastateltavien nimikkeitä ei ole eritelty tutkimuksen raportissa. Kiinnostavaa on se, että rivityöntekijätkin korostivat talouteen ja kilpailukykyyn liittyviä seikkoja, mikä on aikaisempien tutkimusten perusteella ollut johdon intressin pääpaino ympäristövastuullisuuteen ryhdyttäessä.

Tämä tutkimus on osaltaan osallistunut CSR:n ja yritysten taloudellisen suoriutumiskyvyn välisestä suhteesta käytävään tieteelliseen keskusteluun. Pääpainona käsillä olevassa tutkimuksessa on ollut vahvasti ympäristövastuullisuus ja ympäristöteot osana CSR:n käsitettä. Tutkimusta tehdessä tiedostettiin, että CSR liitetään kirjallisuudessa joskus ainoastaan sosiaaliseen vastuuseen, mutta tutkimusta tehdessä tuli ilmi, että usein sitä käsitellään tai sivutaan kokonaisuutena eli myös ympäristövastuun ja taloudellisen vastuun osalta.

Taloudellisten seikkojen ohella tutkimuksessa nousi myös halu toimia vastuullisesti ylipäänsä, mikä oli löytynyt myös Bansalin ja Rothin tutkimuksessa ympäristövastuun nimikkeellä (2000, 717). Munkelien ym. (2005, 183, 192) tutkimuksen löydös siitä, että vastuullisuustyön olisi hyvä olla erityisesti pk-yrityksissä vapaaehtoisuuteen perustuvaa, on toiminut ainakin Ylennys-hankkeeseen osallistuneiden yritysten ja tapahtumien kohdalla. Tämä tutkimus on siis osittain eri mieltä Doane ja Abasta-Vilaplanan (2005, 28) väitteen kanssa siitä, että ainoastaan lainsäädännöllä ja sosiaalisella merkinnällä voitaisiin tavoittaa kestävät markkinat. Kiinnostus vastuullisuustyöhön on hyvin tärkeää siihen ryhdyttäessä, jotta se saataisiin tosiasiallisesti osaksi yrityksen rakenteita.

Tutkimuseettistä pohdintaa

Kuulan (2011, 30) mukaan tutkimuseettisillä normeilla ja keskustelulla tähdätään hyvien tieteellisten käytäntöjen edistämiseen ja tätä kautta edistämään tutkimustoimintaa. Tarkemmalla tasolla eettinen tutkimus ottaa huomioon muun muassa eettisesti kestävät tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviontimenetelmät sekä tulosten kriittisen tarkastelun. Myös tutkimusaiheen valinta itsessään on eettinen päätös. (Hirsjärvi ym. 2009.)

Tässä tutkimuksessa on huomioitu tieteen etiikan periaatteet erittäin kattavasti. Kaikki lähteenä käytetyt kirjat ja julkaisut on lähteistetty ja näin alkuperäisille tutkijoille ja kirjoittajille on annettu niille kuuluva tunnustus. Käytetyt tutkimusmenetelmät sekä -tulokset on raportoitu niin, että lukijalla on tiedossa kaikki tutkimuksen tekoon vaikuttaneet seikat mahdollisimman läpinäkyvästi.

Osallistuminen haastatteluihin oli täysin vapaaehtoista, eivätkä haastateltavat saaneet niihin osallistumisesta vastiketta. Haastateltavilta kysyttiin ennen haastattelua, saako haastattelun nauhoittaa myöhempää litterointia varten. Tutkimuksen aineisto eli asiantuntijoiden ja hankkeen järjestäjäpuolen sekä yritysten ja tapahtumien edustajien haastattelut ovat anonymisoitu. Lisäksi haastatteluihin osallistuneille kerrottiin heti alussa, minkälainen tutkimus on kyseessä. Haastatteluaineistot on myös tuhottu asianmukaisesti tutkielman valmistuttua.

9.2 Jatkotutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen myötä mielenkiintoiseksi jatkotutkimusaiheeksi osoittautui työelämään astuvien nuorten käsitysten tutkiminen yritysvastuusta ja sen vaikutus työnantajan valintaan. Haastateltavat näkivät vastuullisuuskysymysten tulevan tulevaisuudessa yhä tärkeämmäksi ja tähän vaikuttavista syistä nostettiin esiin vastuuasioista tietoisten nuorten astuminen työelämään ja organisaatioiden päättäviin asemiin. Osa haastateltavista myös mainitsi ympäristövastuullisuuden olleen jo heille tärkeä seikka työnantajaa valittaessa.

Tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa myös se, että hankkeessa ja täten haastatteluissa oli mukana sellaisten yritysten edustajia, jotka olivat lähteneet mukaan lisäämään ympäristötekojaan. Tulosten kattavamman vertailun vuoksi toisena jatkotutkimuksen aiheena voisi olla myös vertaileva tutkimus yrityksistä, jotka olivat kieltäytyneet Ylennys-hankkeeseen lähtemisestä. Näin voitaisiin saada syvällisemmin tietoa siitä, miksi ympäristötekoihin ei ryhdyttäisi ja mitä niihin ryhtyminen yrityksissä vaatisi.

10 LÄHTEET

- Agenda 21, UNCED 1992. [YK:n verkkosivut] [Viitattu 26.8.2020] Saatavissa: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
- Akavan selvitys. [Akavan verkkosivut] [Viitattu 10.10.2019] Saatavissa: <https://akava.fi/uutiset/akava-selvitti-toimenpiteet-ilmastonmuutoksen-pysayttamiseksi-ovat-korkeakoulutettujen-mielesta-myos-tyopaikkojen-vastuulla/>
- Albrecht, S., Bakker, A., Gruman, J., Macey, W., & Saks, A. (2015). Employee engagement, human resource management practices and competitive advantage: An integrated approach. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*, 2(1), 7–35. <https://doi.org/10.1108/JOEPP-08-2014-0042>
- Bansal, P. & Roth, K. (2000). Why Companies go green: a model of ecological responsiveness. *Academy of management journal* 43(4), 717–736. <https://doi.org/10.2307/1556363>
- Branum, K., Cepeda, L., Howsmon, C. & Zhuplev, A. 2013. Drivers, trends, and outlook in sustainable development: comparing best practices in northern Europe (Denmark, Finland, Norway, Sweden) and California. Teoksessa L. Leonard & M. Gonzalez-Perez, (toim.) *Principles and strategies to balance ethical, social and environmental concerns with corporate requirements* (s. 119–155). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Byerly, R. 2005. Seeking global solutions for the common good. Teoksessa I. Demirac, (toim.) *Corporate Social Responsibility, accountability and Governance* (s. 120–131). Sheffield, South Yorkshire, England: Greenleaf Pub.
- Carroll, A. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*, 38(3), 268–295. <https://doi.org/10.1177/000765039903800303>
- Carson, R. (1962). *Silent spring*. London: Hamilton.
- Chaudhary, R. (2019). Corporate social responsibility perceptions and employee engagement: role of psychological meaningfulness, safety and availability. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 19(4), 631–647. <https://doi.org/10.1108/CG-06-2018-0207>
- Daly, H., Cobb, J., & Cobb, C. (1994). *For the common good: redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future*. Boston, Massachusetts: Beacon Press.
- Das, M., Rangarajan, K., & Dutta, G. (2020). Corporate sustainability in SMEs: an Asian perspective. *Journal of Asia Business Studies*, 14(1), 109–138. <https://doi.org/10.1108/JABS-10-2017-0176>
- Dias, A., Rodrigues, L., Craig, R., & Neves, M. (2019). Corporate social responsibility disclosure in small and medium-sized entities and large companies. *Social Responsibility Journal*, 15(2), 137–154. <https://doi.org/10.1108/SRJ-05-2017-0090>

- Doane, D. & Abasta-Vilaplana, N. (2005). The myth of CSR. *Stanford Social Innovation Review*, 3(3), 22–29.
- Ekokompassi 2020. [Ekokompassin verkkosivut] [Viitattu 31.8.2020] Saatavissa: <https://ekokompassi.fi/>
- Elkington, J. (1999), *Cannibals with Forks–The Triple Bottom Line of 21st Century Business*, New Society Publishers, Oxford.
- EMAS 2020. [EMAS-verkkosivut] [Viitattu 28.8.2020] Saatavissa: https://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm
- Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Freeman, R. (1984). *Strategic management: a stakeholder approach*. Boston: Pitman.
- Global Reporting Initiative, 2020. [Global Reporting verkkosivut] [Viitattu 27.8.2020] Saatavissa: <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. 15., uud. p. Helsinki: Tammi.
- Houghton, J. 2002. An Overview of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) and Its Process of Science Assessment. Teoksessa R. E. Hester & R.M. Harrison, (toim.) *Global environmental change: issues in environmental science and technology* (s. 1–20). Cambridge: Royal Society of Chemistry.
- Ionescu-Somers, A. 2010. Business Logic for sustainability. Teoksessa J. Stoner & C. Wankel, (toim.) *Global Sustainability as a Business Imperative* (s.17–31). New York: Palgrave Macmillan US.
- IPCC erikoisraportti. [Kansainvälisen ilmaston muutospaneelin verkkosivut] [Viitattu 11.1.2020] Saatavissa: <https://www.ipcc.ch/sr15/>
- ISO 14000, ympäristöjohtamisen standardi. [International Organization for Standardization verkkosivut] [Viitattu 28.8.2020] Saatavissa: <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>
- ISO 14001 standardi. [International Organization for Standardization verkkosivut] [Viitattu 28.8.2020] Saatavissa: <https://www.iso.org/standard/60857.html>
- Jones, P., Comfort, D., & Hillier, D. (2006). Corporate social responsibility and the UK construction industry. *Journal of Corporate Real Estate*, 8(3), 134–150. <https://doi.org/10.1108/14630010610711757>
- Jätelaki 646/2011. Annettu 17.6.2011. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110646?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=j%C3%A4telaki>

- Kahra, H. (2015). *Ilmastonmuutos ja arvojohtaminen yrityksessä - ympäristötietoisten johtajien käsityksiä*. Pro gradu- tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kallio, T.J. (2001). *Moderni ympäristöjohtaminen: historia, käsite ja organisatorinen kenttä*. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Kemikaalilaki 599/2013. Annettu 9.8.2013. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130599?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=j%C3%A4telaki>
- Ketola, T. 2004. Ympäristöviestintä. Teoksessa T. Ketola, (toim.) *Yritysten ympäristöjohtaminen: päämäärät, käytännöt ja arviointi* (s. 141–152). Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Kim, S. (2017). The Process Model of Corporate Social Responsibility (CSR) Communication: CSR Communication and its Relationship with Consumers' CSR Knowledge, Trust, and Corporate Reputation Perception. *Journal of Business Ethics*, 154(4), 1143–1159. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3433-6>
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. 2. uud. p. Tampere: Vastapaino.
- Laki kirjanpitolain muuttamisesta 1376/2016. Annettu 29.12.2016. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161376#Lidp446037216>
- Karolina Lehto. (2017). Finland: Environmental and Social Aspects of Public Procurement in Finland. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review*, 12(3), 346–351. <https://doi.org/10.21552/epppl/2017/3/15>
- Lipponen, K. 2018. Esipuhe. Teoksessa S. Viljanen & P. Juuti, (toim.) *Arvovallankumous: Eettisyys innovaatioiden lähteenä yhteiskunnallisissa yrityksissä* (s. 13–16). Helsinki: Edita
- Lozano, R. (2012). Towards better embedding sustainability into companies' systems: an analysis of voluntary corporate initiatives. *Journal of Cleaner Production*, 25, 14–26. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.11.060>
- Lähdesmäki M. 2005. Pienyritykset yritysetiikan tutkimuskohteena. Teoksessa A.-M. Lämsä, O. Uusitalo & V. Lämsä, (toim.) *Yritysetiikan ja johtajuuden suuntia* (s. 62–74). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Marques-Mendes, A., & Santos, M. (2016). Strategic CSR: an integrative model for analysis. *Social Responsibility Journal*, 12(2), 363–381. <https://doi.org/10.1108/srj-04-2015-0055>
- Martínez-Martínez, D., Herrera Madueño, J., Larrán Jorge, M., & Lechuga Sancho, M. (2017). The strategic nature of corporate social responsibility in SMEs: a multiple mediator analysis. *Industrial Management + Data Systems*, 117(1), 2–31. <https://doi.org/10.1108/imds-07-2015-0315>
- Midttun, A. (2008). Partnered governance: aligning corporate responsibility and public policy in the global economy. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 8(4), 406–418. <https://doi.org/10.1108/14720700810899158>

- Mory, L., Wirtz, B., & Göttel, V. (2016). Corporate social responsibility strategies and their impact on employees' commitment. *Journal of Strategy and Management*, 9(2), 172–201. <https://doi.org/10.1108/JSMA-12-2014-0097>
- Munkelien, E., Goyer, P. & Fratzczak, I. 2005. CSR in the Scandinavian countries. A review of voluntary versus regulated. Teoksessa I. Demirac, (toim.) *Corporate Social Responsibility, accountability and Governance* (s. 182–195). Sheffield, South Yorkshire, England: Greenleaf Pub.
- Nieminen, M., Rilla, N., Leikas, J. & Ikonen, V. 2018. Innovaatiotoiminnan yhteiskunnallinen vastuullisuus ja vaikuttavuus. Teoksessa S. Viljanen & P. Juuti, (toim.) *Arvovallankumous: Eettisyys innovaatioiden lähteenä yhteiskunnallisissa yrityksissä* (s. 123–137). Helsinki: Edita
- Olkkonen, L., & Quarshie, A. (2019). *Corporate social responsibility in Finland: origins, characteristics, and trends*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Ortiz-de-Mandojana, N., Aguilera-Caracuel, J. & Aragón-Correa, J. 2010. The Adjustment of Corporate Governance Structures for Global Sustainability. Teoksessa J. Stoner & C. Wankel, (toim.) *Global Sustainability as a Business Imperative* (s. 127–143). New York: Palgrave Macmillan US.
- Piekkari, R. & Welch, C. 2020. Oodi yksittäistapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti, (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 197–205). Helsinki: Gaudeamus.
- Puppim de Oliveira, J. 2005. Networks for environmental management: Involving public and quasi-public organisations for market development towards sustainability in Rio de Janeiro, Brazil. Teoksessa I. Demirac, (toim.) *Corporate Social Responsibility, accountability and Governance* (s. 237–244). Sheffield, South Yorkshire, England: Greenleaf Pub.
- Purola, T. (2010). *Yritykset ilmastotyön tekijöinä: motiivit, mahdollisuudet ja esteet*. Pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Puusa, A. 2020. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti, (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 99–112). Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti, (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 9–18). Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti, (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 23–38). Helsinki: Gaudeamus.
- PwC yritys vastuuparometri 2018. [PwC verkkosivut] [Viitattu 28.8.2020] Saatavissa: <https://www.pwc.fi/fi/yritysvastuu/tiedostot/pwcn-yritysvastuubarometri-2018-v2.pdf>

- Rohweder, L. 2004. Ympäristöhallintajärjestelmät johtamisen tukena. Teoksessa T. Ketola, (toim.) *Yritysten ympäristöjohtaminen: päämäärät, käytännöt ja arviointi* (s. 101–114). Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Ruokonen, E., & Temmes, A. (2019). The approaches of strategic environmental management used by mining companies in Finland. *Journal of Cleaner Production*, 210(2), 466–476. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.10.273>
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen, (toim.) *Haastattelun analyysi* (s. 9–34). Tampere: Vastapaino.
- Salzmann, O., Ionescu-Somers, A. & Steger, U. 2005. The Business Case for Corporate Sustainability: Literature Review and Research Options. *European Management Journal*, 23(2), 27–36. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2004.12.007>
- Saratun, M. (2016). Performance management to enhance employee engagement for corporate sustainability. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 8(1), 84–102. <https://doi.org/10.1108/APJBA-07-2015-0064>
- Schadewitz, H., & Niskala, M. (2010). Communication via responsibility reporting and its effect on firm value in Finland. *Corporate Social-Responsibility and Environmental Management*, 17(2), 96–n/a. <https://doi.org/10.1002/csr.234>
- Shahedul Quader, M., Kamal, M., & Hassan, A. (2016). Sustainability of positive relationship between environmental performance and profitability of SMEs: A case study in the UK. *Journal of Enterprising Communities*, 10(2), 138–163. <https://doi.org/10.1108/JEC-05-2014-0008>
- Stancil, J. 2010. Taxes and sustainability. Teoksessa J. Stoner & C. Wankel, (toim.) *Global Sustainability as a Business Imperative* (s. 147–161). New York: Palgrave Macmillan US.
- Stoner, J. & Wankel, C. 2010. How business, resources, and people fit together in a sustainability model. Teoksessa J. Stoner & C. Wankel, (toim.) *Global Sustainability as a Business Imperative* (s. 3–15). New York: Palgrave Macmillan US.
- Tilastokeskus 2020. [Tilastokeskuksen verkkosivut] [Viitattu 31.8.2020] Saatavissa: https://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html
- Tutkija ilmastonmuutoksesta. [Yhteishyvän verkkolehti 5/19] [Viitattu 4.1.2020] Saatavissa: https://yhteishyva.fi/artikkeli/tutkija-ilmastonmuutoksesta-paastojen-vahentaminen/2XfC4wx9xAgm5V_eiPR3xZV
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vehkaperä, M. 2005. Liikemiesten sosiaalisesta vastuusta yritysten yhteiskuntavastuuseen. Teoksessa A.-M. Lämsä, O. Uusitalo & V. Lämsä, (toim.) *Yritysetiikan ja johtajuuden suuntia* (s. 32–41). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

YK kestävän kehityksen tavoitteet. [Yhdistyneiden kansakuntien verkkosivuilla] [Viitattu 7.1.2020]
Saatavissa: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change/>

Yle uutiset 27.9.2019: Kansainvälinen ilmastolakko näkyi kymmenillä paikkakunnilla Suomessa –
Tuhansia nuoria kokoontui kaupunkien keskustoihin ja Mannerheimintie tukkeutui.
[Viitattu 10.1.2019] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10991519>

Ylennys-hanke, Ekokumppanit Oy 2020. [Viitattu 20.1.2020] Saatavissa:
<https://ekokumppanit.fi/ylennys-hanke/>

Ympäristönsuojelulaki 527/2014. Annettu 27.6.2014. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140527search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ymp%C3%A4rist%C3%B6nsuojelulaki>

11 LIITTEET

Liite 1. Viesti yrityksille

Otsikko: Haastattelupyyntö Ylennys- hankkeeseen liittyen

Hei!

Olen hallintotieteiden maisterivaiheen opiskelija ja olen tekemässä Pro Gradu- tutkielmaani yritysvastuusta. Caseksi olen saanut Ylennys-hankkeen, johon teidän yrityksenne osallistui.

Osaisitteko sanoa, kuka teiltä tietäisi aiheesta eniten ja kenen kanssa voisin asiasta keskustella tarkemmin?

Haastattelut kestäisivät maksimissaan 45 minuuttia ja kysymykset ovat teemahaastattelurungon muodossa, jolloin haastatteluun jää mahdollisimman keskustelunomainen vaikutelma.

Voin tulla tekemään haastattelun yrityksenne ja suunniteltu aika olisi helmi-maaliskuussa, milloin teille vain parhaiten sopisi.

Mikäli yrityksenne haluaa, voimme solmia erillisen tutkimusluvan.

Yhteydenottoa odottaen,

*Aura Kuitunen
p. 0******

Liite 2. Teemahaastatteluiden rungot

Asiantuntijoiden teemahaastattelurunko

Teema 1. (Lähtökohdat)

1. Kuka olet ja miten liityit Ylennys- hankkeeseen?
2. Minkälaisen roolin näet yrityksillä ilmastonmuutokseen reagoinnissa ympäristöteoin? (Millainen sen pitäisi olla?)
3. Onko yrityksillä mielestäsi yhteiskunnallista vastuuta ympäristötekoihin ryhtymisessä?
4. Minkälainen olisi ”unelma”tilanne, jos ympäristötekojen tekemisessä ei olisi rajoituksia? Mitkä estävät nämä asiat?
5. Minkälaisia uhkia/esteitä näet ympäristötekojen toteuttamiselle?
6. Minkä pohjalta ympäristöjärjestelmien ohjeistus koottiin?

Teema 2. (Prosessikuvaus)

7. Mistä hanke sai alkunsa?
8. Mikä oli hankkeen tavoite?
9. Miten osapuolet valikoituivat?
- Miksi kaikki eivät halunneet yrityksensä nimeä nettisivuille?
10. Mitä käytännön toimia lähdettiin tekemään ja miten ne sujuivat?

Teema 3. (Vaikuttavuus)

11. Mitä hyötyjä hankkeesta oli yrityksille/Mitä tuloksia saatiin aikaan?
12. Jos hanke tehtäisiin nyt uudestaan, mitä tekisit toisin?
13. Mitä ympäristötekoja organisaatio voi tehdä ilman suurta rahallista panostusta?
14. Miltä näyttävät vastuullisuusteot erityisesti ympäristötekojen kautta tulevaisuudessa?
15. Miksi kaikki yritykset eivät lähde tekemään ympäristötekoja?
16. Miten henkilöstö tulisi ottaa mukaan vastuullisuustoimissa? Mitä haasteita tähän liittyy?
17. Koetko ympäristöteoilla olevan merkitystä yrityksen sisäiseen/ulkoiseen työnantajamielikuvaan?
18. Vapaa sana

Yritysten teemahaastattelurunko

Teema 1. (Lähtökohdat)

1. Kuka olet, ketä edustat ja mikä on roolisi? Miten liityt Ylennys- hankkeeseen?
2. Miten määrittelisit termin ympäristöteko?
3. Minkälaisen roolin näet yrityksillä ilmastonmuutokseen reagoinnissa ympäristöteoin? (Millainen sen pitäisi olla?)
4. Koetko, että yrityksillä on yhteiskuntavastuu ympäristötekoihin ryhtymisessä?
5. Minkälainen suhtautuminen organisaatiollanne on vastuullisuustekoihin ja erityisesti ympäristötekoihin?
6. Minkälaisia uhkia/esteitä näet ympäristötekojen tekemiselle? Oletteko itse kohdanneet jotain näistä?

Teema 2. (Prosessikuvaus)

7. Mistä syistä päädyitte osallistumaan Ylennys- hankkeeseen?
8. Miten hankkeen kulku meni osaltanne?
9. Miten ympäristöjärjestelmä/t valikoitui/vat?
10. Kuinka paljon käytitte hankkeeseen/ympäristötekoihin resursseja?

11. Minkälainen rooli johdolla on ollut ympäristöjärjestelmän prosessin luomisessa sekä hankkeeseen osallistumisessa?
12. Miten henkilöstöä osallistettiin prosessiin/osallistettiin?
13. Mitä muut yritykset tehneet/oletteko oppineet heiltä jotakin?

Teema 3. (Vaikuttavuus)

14. Onko yrityksessänne tapahtunut työn tekemisen tavan muutosta?
15. Koitteko osallistumisen hyödylliseksi, miksi/miksi ei?
16. Minkälaista palautetta sidosryhmiltä? (esim. työntekijöiltä/asiakkailta/muilta yrityksiltä)
17. Miten koet mahdollisuudet ylläpitää vastuullisuutta ja ympäristötekoja yrityksessänne?
18. Onko teillä suunnitelmia/strategiaa kestävä kehityksen mukana pitämiseen pitkälle aikavälille?
19. Miten viestitte tehdyistä ympäristöteoista? Oletteko huomanneet tällä olevan jotain vaikutuksia?
20. Koetteko, että pystytte ympäristöteoillanne vaikuttamaan ilmastonmuutoksen hidastamiseen?
21. Koetko ympäristöteoilla olevan merkitystä yrityksen sisäiseen/ulkoiseen työnantajamielikuvaan?
22. Vapaa sana?